

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IULIE 2023

**MITUL
CLEOPATRA**

**PICTORUL
INDIENILOR**

**HANURI
DIN
BUCUREȘTI**

**CHARLOTTE
CORDAY
UCIDE CA ÎN
TRAGEDIA
AUNTICĂ**

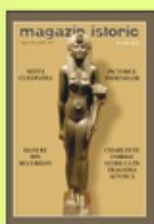
magazin istoric

Anul LVII – serie nouă – nr. 7 (676)
iulie 2023

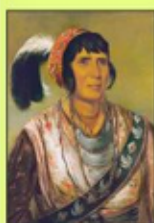
www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric@gmail.com; mistoric1967@yahoo.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

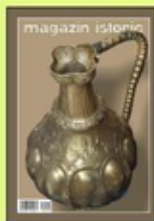
1 Deși era de origine greacă, Cleopatra a ținut să fie reprezentată în stilul vechilor faraoni și a revigorat vechile culte egiptene pentru a întări legătura cu supușii ei. Statuie din bazalt, înaltă de aproape 105 cm, păstrată la Muzeul Ermitaj din Petersburg

2 Osceola (1804 – 1838) a fost o căpetenie a indienilor seminoli care a condus rezistența acestora față de mutarea decisă de autoritățile americane din teritoriile lor din Florida. Înfrânt, a fost luat prizonier și a murit în închisoare. George Catlin i-a făcut acest portret, aflat la Smithsonian American Art Museum

3 La 4 iulie 1456 sultanul otoman Mehmed al II-lea a început asediul Belgradului, cetate considerată cheia Ungariei. Ca urmare a defensivei eroice organizate de Iancu de Hunedoara, dar și a apropierei unei oștii cruciate conduse de regele Ladislau Postumul, sultanul s-a retras la 22 iulie. Asediul Belgradului din 1456 este prezentat într-o miniatură din manuscrisul lucrării lui Seyid Lokman *Hünername*, 1584

4 Vas avar din aur ce face parte din Tezaurul de la Sănnicolau Mare (județul Timiș), descoperit în 1799. Obiectele din tezaur aparțin mai multor culturi, inclusiv cea bizantină și bulgară. Vasul este înalt de 21,3 cm, cântărește 710 g, are un volum de 1,02 l și este realizat din aur de 20 de carate. Mânerele din cupru placat cu aur a fost sudat ulterior. Este datat în secolul al VIII-lea, în perioada avară târzie, și este decorat cu elemente florale specifice acestor migratori

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEI

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stănciu

Corectura
Georgeta Apreotesci
Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghiuța Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Calea 13 Septembrie nr. 13, mezanin,
camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod
050711, sector 5, Telefon: 021 312 68 77,
0755 290 606

SUMAR

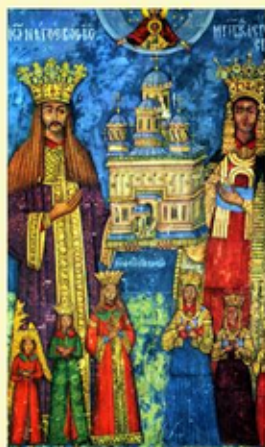
iulie
2023

4 Muncești
ca să trăiești,
nu trăiești
ca să muncești

I. GLICSMAN

5 Recurs la istorie,
într-o lume
în metamorfozare
Școli de gândire
în politica externă
a României

M.E. IONESCU

10 Ultima cruciadă
Iancu de Hunedoara
și asediul Belgradului

L. CÎMPEANU

AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ

15 Rolul
nasului Cleopatrei
în istorie

JEAN
DES CARS

20 „Vraciul alb”
care le fura sufletul
cu penelul

George Catlin,
pictorul indienilor
nord-americani

A.-S. IONESCU

25 De la dineu
cu Stalin la politica
de îndiguire

Primele decenii
ale relațiilor diplomatice
americano-sovietice

I. BISTREANU

29 Casa
unde s-a desăvârșit
Unirea Principatelor

C. HANDRA

33 Un „fake news”...
doctoral

Domnul
Frédéric Beaumont
despre conviețuirea
românilor cu rutenii

M. CAZACU

37 Asasina
„prietenului poporului”

F. DOLGHIN

EXCLUSIVITATE

42 O lună
pe Dunăre

H. GOREN

46 Briareus
la... Tulcea
J.B. DE CRÈVECOEUR
DE PERTHES

47 Vin avarii!
A.N. ȘOVREA

AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?

52 Cine a inventat
înghețata la cornet?
D. MIHALCEA

INVITAȚIE
LA BIBLIOTECA
ACADEMIEI

56 „Ekstraordinara”
întâmplare
de la
Mănăstirea Sărindar
R.-A. SORESCU

59 Farsorul
Macedonski
D. STOICESCU

POVEȘTILE
BUCUREȘTIULUI

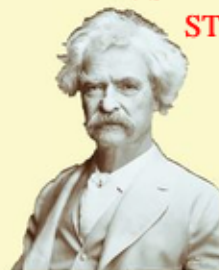
61 Popas la han
R. MOȚEL,
G. CONSTANTIN

65 O istorie pe lună

66 Pe vremuri
oamenii
își trimiteau scrisori
G. FILITTI

74 Gurmandul
Mark Twain
T. STĂNESCU-
STANCIU

HOOVER
INSTITUTION

79 Dimitrie
D. Dimăncescu
pentru
Departamentul de Stat

RUBRICI

55 Traista
cu povești

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

71 În București,
acum 50 ani

60; 80; 81
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

AL XXXI-LEA
SIMPOZION
DE ISTORIE
ȘI CIVILIZAȚIE
BANCARĂ
„CRISTIAN
POPIȘTEANU”

82 Patrimoniul
arhitectural al Băncii
Naționale a României

MINISTERUL RECREAȚIILOR

ION GLICSMAN

Când, acum 50 de ani, Paul Lafargue [teoretician și militant al mișcării muncitorești franceze și internaționale, 1842 – 1911; lucrarea la care se face referință a apărut în 1880 – *n. red.*] a publicat broșura sa intitulată *Le droit à la paresse* (Dreptul la lene), enunțarea acestui nou drept al omului a fost primită de multă lume cu un zâmbet ironic pe buze. Mulți care nu cetiseră acea broșură vestită a fruntașului socialismului francez credeau că ea însăși nu era decât o satiră ce biciuia tendințele *moralizatoare* ale burgheziei, care, în școală și în toate împrejurările, predica munca drept suprema virtute, în timp ce ea huzurește în general în lene.

Lafargue avea dreptul ca, în fața acestei morale pentru sclavi – cum ar spune Nietzsche –, să enunțe prin antiteză un nou drept: acel al lenei, și aceasta în vremea când proletarul muncea în ateliere, uzine și fabrici 12, 16 și 18 ore pe zi.

Iată că a sosit timpul când cele mai înalte spirite ale umanității nu mai proclamă munca, munca până la epuizare, drept virtute supremă. Tendința generală astăzi este de a micșora cât mai mult numărul orelor de muncă. Franța introduce 40 de ore de muncă pe săptămână [lege adoptată în iunie 1936 de Guvernul Frontului Popular, sub conducerea lui Léon Blum – *n. red.*], iar în America sociologii, economiștii și organizațiile muncitorești găsesc că și 40 de ore de muncă sunt prea mult pe săptămână.

Și totuși nu se observă revoluția socială, provocată de această micșorare a orelor de muncă, un cataclism prevestit cu ipocrizie de economiștii burgheziei de dreapta.

Dacă nu se cere *dreptul la lene*, cum a cerut-o Lafargue acum 50 de ani, se cere în schimb, de toți, dreptul la *recreație*, înțelegându-se prin aceasta dreptul de a evada în orele libere din obișnuitele îndeletniciri zilnice într-o altă ocupație care să recreeze corpul și spiritul, iar această variație introdusă în munca zilnică să constituie un izvor de plăcere pentru omul muncitor.

Imagine reprodusă
din volumul
*Mihail Mihailide,
Medici-scriitori români.
Mic Dicționar,
Editura Viața Medicală
Românească*

Statele apusene au început să înțeleagă și să legifereze acest drept al cetățeanului și omului.

Se știe că Franța a înființat și un Minister al Recreațiilor [a fost înființat un Subsecretariat de Stat Timp Liber și Sport, sub conducerea lui Léo Lagrange, 4 iunie 1936 – 8 aprilie 1938 – *n. red.*], iar Parlamentul francez a găsit de cuviință să acorde, ca un început, un miliard de franci pentru sporturi.

Rog pe cetitorii mei să nu se sperie la gândul că, poate, vom începe să facem propagandă pentru înființarea și la noi a unui asemenea minister.

Nici prin gând nu-mi trece să sugerez – deși avem Subsecretariate de Stat care ar putea foarte bine să fie desființate fără nicio pagubă pentru stat – ca în locul acelor Departamente să avem un subsecretariat cu atribute asemănătoare acelorale ale Ministerului Recreațiilor din Franța.

Dacă am face propunerea înființării Ministerului Recreațiilor la noi am fi desigur iarăși acuzați că... maimuțărăm tot ce se face în Apus.

Evident că o asemenea obiecțiune nu ar conta pentru noi. [...]

Recreația a devenit azi o problemă de stat. Urmările unei bune organizări a recreației sunt o ridicare a nivelului moral, o ameliorare evidentă a sănătății publice, o abatere a tinerimii de la mișcările anarhice și criminale în care sunt atrase de anumiți factori politici și o scoatere a adultului din mediul corupător al cârciumilor și localurilor de jocuri de noroc și de perdițiune.

(Text semnat cu pseudonimul Doctorul Ygrec;
medic și publicist, a trăit între 1871 și 1938;

Adevărul, nr. 16.119,
miercuri, 12 august 1936)

Originile formării celor două direcții în politica noastră externă – spre Apus sau spre Răsărit – se află la cumpăna secolelor XVII – XVIII (Magazin istoric, nr. 4 – 6/2023).

SCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

MIHAIL E. IONESCU

Învățăturile florentin Niccolo Machiavelli (Magazin istoric, nr. 2/1994; 4/2000) a scris în 1513 Principele, prin care i-a învățat pe conducătorii generațiilor succesive de europeni ce înseamnă „interesul” propriu al liderului, dar și al comunității lui, în relațiile internaționale. Nu știm dacă domnii români (sau sfătuitorii lor) ai vremurilor contemporane celebrului florentin au citit sau auzit de opusul acestuia. Cei mai mulți dintre conducătorii românilor vremurilor de mijloc au citit însă cu siguranță Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie (Magazin istoric, nr. 2, 10/1972; 8/1987), scrisă în aceeași vreme cu lucrarea mai celebrului italian. Indiferent de lecturile domnilor și boierilor români ai zorilor epocii moderne, ceea ce vădesc cu prisosință cronicarii/istoricii români ai perioadei este că ei, posesori ai unui tezaur de experiență moștenită din generații, au știut să citească atunci semnele de evoluție pe scena mare a Europei, precum și pe cele de viitor în așezarea lumii în care trăiau și să identifice mijloacele și procedeele cele mai ni merite pentru a apăra propriile interese. Mai mult decât atât, una dintre grijile lor de căpetenie a fost să lase urmașilor dovada propriei gândiri, astfel încât aceștia să aibă lecții învățate, iar la vreme de primejdie să fie în măsură să le măsoare folosința.

Neagoe Basarab și fiul Teodosie
(al treilea din stânga)

*Sultanul Mehmed IV
avea „gânduri înalte asupra creștinilor“*

Emergența și procesul de consolidare a sistemului westfalian, cu principiile sale și azi în vigoare, instalat prin Pacea din Westfalia (1648), consecutiv Războiului de 30 de ani, au produs o revoluție în relațiile internaționale ale epocii, care s-a evidențiat și în jumătatea estică a Europei. Ea s-a tradus într-o modificare profundă a raporturilor între state, intrând într-o rapidă desuetudine binomul antagonic anterior, creștinism – islamism, intervenind alianțe până atunci imposibile între actori sistemici cu religie diferită. În același timp, raporturile de subordonare între actori au depășit stadiul medieval al raporturilor senior – vasal, înregistrându-se procedee noi, cum ar fi alinierea față de puterile mari a unor state interesate să-și maximizeze statutul internațional sau, la limită, să supraviețuiască identitar, în panoplia de diminuare a tensiunilor sistemice intrând cu drept de cetate și rol ordonator împărțirea sferelor de influență.

La Pacea de la Karlovitz din 1699 asemenea „noutăți“ au devenit moneda curentă și în Centrul și Estul Europei.

Mutațiile au fost aici și mai evidente, pentru că dacă în Vestul Europei puterile atlantice erau angajate în competiția colonială globală – este epoca extinderii și consolidării marilor imperii europene de acest gen, durabile până în secolul XX –, în Est, prin tirania geografiei, imperiile regionale erau constrânse expansiunii continentale (cazurile Rusiei și Austriei), căutând cu disperare ieșirea la oceanul planetar (la Constantinopol, adică la Mediterana, în cazul Rusiei). Astfel că nu este o ciudățenie că și aici Imperiul Otoman musulman a putut deveni aliat al unor puteri creștine ori în cazul statelor mai mici, vasale hegemonului, să se înregistreze modificări sensibile în relația hegemon – dominat către predominarea parteneriatului și a strategiilor comune. În cazul românesc asemenea schimbări sunt cu atât mai evidente cu cât spațiul politic românesc era în miezul competiției între mari puteri creștine (ortodoxe sau catolice) și imperiul musulman, iar geometria relațională asumată la București și Iași a înregistrat modificări esențiale, aproape

de negândit înainte. Realismul spiritului westfalian ia locul decis idealismului de odinioară.

Pentru a da un exemplu din asemenea perspectivă sistemică, iată o consemnare, dintre multe altele, din cronicile românești ale vremii, care vădește o astfel de prefacere de percepție mentală. Ea se referă la marea strategie otomană începută cu asediul Vienei la 1683, pe care elita românească a epocii a „citit-o“ ca una dintre cele mai mari primejdii pentru ființa statală. Axinte Uricariul scrie ceea ce știau atunci „laboratoarele“ politice autohtone, bănuim chiar mult înaintea altor puteri direct interesate, despre intențiile otomane. „Sultanul Mehmet, împăratul turcesc, au început gânduri înalte asupra creștinilor. Ca pe atunce turcii era mari și tari, cât lumea să cutremura. Că încotro să pornia, nu era să nu biruiască. Fiind veziriu Ahmet pașa, mai nainte, și în locul lui stătuse vezir Chiuprului Cara Mustafa pașa, om mândru, lacom foarte. Gândul lui să pusesse la mare lucru, într-acesta chip, ca luând Beciul și supuind împărăția nemțască, să se pogoare pin Țara Leșască; și întorcându-se pin Moldova să pue pașă și în Țara Muntenească“. Așadar, un plan uriaș de instalare a dominației otomane în Centrul și Estul Europei, dar care este înțeles/perceput și descris geopolitic cu preeminența propriului interes statal, astfel evidențiind prioritar primejdia anexării definitive a statalității românești. Și o observație, fundamentală pentru acea epocă și gândirea elitelor românești: Moldova și Țara Românească erau geopolitic gândite laolaltă în fața

Marele vizir Kara Mustafa Köprülü

primejdicii, semn indubitabil al consolidării unei mentalități identitare apropiind conștiința națională unică.

Atât la București, cât și la Iași cronicarii epocii gândeau – și acționau, cei mai mulți fiind și demnitari ai domniilor – conduși de interesul propriei statalități românești. Este o revoluție în gândirea elitelor autohtone această trecere de la *design*-ul geopolitic imperial, ținând recuperarea Bizanțului ca centru al Ortodoxiei universale, căruia i se dedicaseră domni români ai epocii post-prăbușirea Constantinopolului, participând sau chiar proiectând ei înșiși cruciade europene eliberatoare, și care are loc odată cu domnia lui Mihai Viteazul (1593 – 1601), către azimutul centrului Europei, către vatra transilvană originară, așadar, de la sud către Europa.

La sfârșit de secol XVII,

această revoluție este desăvârșită. În cele două capitale românești – deopotrivă și în Transilvania, unde curând se înfiripă teoria latinistă a Școlii Ardelene, care viza geopolitic departe în viitor – nu se gândește altfel decât prin prisma intereselor naționale, iar cronicarii timpului vădesc, chiar prin orientarea net anti-grecescă a celor mai mulți dintre ei, această răsturnare de axă geopolitică, Sudul țarigrădean devenind secundar față de Centrul Europei ca azimut de acțiune prioritară. N. Iorga surprinde magistral această răsturna-

re a axei geopolitice românești atunci când, în cartea dedicată domnitorului Constantin Brâncoveanu, scrie că acesta „avea de gând, cu ajutorul corespondenților și aliaților lui, să ia pentru sine principatul Ardealului și pe principele de Liechtenstein să-l puie în Țara Românească. Ardelenii, văzând înlăturat [în 1692 – 1693 – *n.n.*] principele lor de formă și temându-se de libertățile lor, după exemplul Ungariei, neavând un om de această importanță, date fiind grelele dușmăanii dintre dânsii, ar fi primit bucuros pe Brâncoveanu, om de frunte, principe încoronat și cu faimă de mare om politic, pentru a potoli revoluțiile lor de acasă. Fetele măritate în Imperiu, fiii ca ostatici ar fi asigurat sprijinul împăratului, gata a prețui «un prinț așa de experiment în ce privește slăbiciunea și puterea Turcului»“.

Înainte de N. Iorga, Istanbulul turcocrăției sud-dunărene, cu abilitatea diplomatică forțată în stilul sofisticării bizantine în multe secole după împăratul Constantin cel Mare care fondase noua Romă, a realizat neîndoielnic această turnură a Moldo-Vlahiei întinderilor spațiale atât de jinduie de la nord de fluviu și a luat după acest mare domn măsura extraordinară de a instala domniile fanariote în Țările Române, călcând grav spiritul înțelegerilor de „închinare“ încheiate cu ele, pe care nu le știm, dar le bănuim reale prin tradiția cu durată biseculară. Nu înainte însă de a face propuneri ademenitoare elitelor de la Iași și București privind viitorul țărilor lor, pe care le vom detalia la locul potrivit, o dată cu motivația respingerii lor.

Noul spirit al Westfaliei a însemnat părăsirea idealismului, așadar abandonarea definitivă a azimutului geopolitic sud. Evoluția contradictorie a evenimentelor, după eșecul mării strategii otomane în fața Vienei la 1683, nu a îndepărtat această amenințare existențială a dispariției statale, astfel că o opțiune geopolitică salvatoare se impunea deopotrivă la Iași și București. Identificăm aici, în continua primejdie la adresa identității proprii, felurit asumată, etnic, lingvistic, religios (așa cum ne încredințează documentele vremii), resortul esențial al accelerării unei gândiri proactive a elitelor românești în arealul extern, al formării autohtone a școlilor moderne geopolitice. În complexitatea evenimentelor a fost limpede, între altele, că inamicul nu este doar „păgânul“, „musulmanul“, iar

aliatul firesc nu este numai „creștinul“, în această mutație de percepție mentală și comportament fiind veritabila revoluție intervenită în gândirea epocii westfaliene și, pe cale de consecință, în acțiunea elitelor românești.

„Laicizarea“ graduală a abordării acestui domeniu este o achiziție de mare preț, care plasează elitele autohtone în sincronie cu mersul ideilor europene. Cea mai de seamă realizare din acest unghi este asumarea logicii novatoare a sistemului westfalian, predominanța realismului în gândire și acțiune, întemeierea deciziilor pe interesul de stat, cumpănirea lor pe „citirea“ raporturilor de forțe din perspectivă proprie. Ceea ce s-a petrecut acum în gândirea autohtonă este echivalent cu o acțiune reformistă de extraordinară amploare și rapiditate, chiar dacă unii deplâng absența Reformei la români în statalitatea lor extracarpatică. Dacă până la această epocă mai era posibilă, la Iași sau București sau, tot atunci, la Alba Iulia și Blajul ardelenilor, imaginarea unor mari strategii ținând eliberarea Constantinopolului de sub păgâni – așa-numita „tentativă imperială“, cum a numit-o istoricul Petre S. Năsturel, preluând pe învățatul episcop al Romanului din secolul XVI, Macarie, care numea „țări“ pe domniile române –, după Pacea de la Karlovitz un asemenea plan este menționat aici doar incidental, iar atunci ca amin-tire istorică. Încă la sfârșit de secol XVII Bucureștii mai urzeau o asemenea strategie

Șerban Cantacuzino mai privea încă spre sud

imperială, cronicarul moldovean Neculce descriind astfel planul munteanului Șerban Cantacuzino (1678 – 1688), unchiul lui Constantin Brâncoveanu, de cucerire a capitalei otomane: „Șerban Vodă făcuse gătire mare de oști în Țara Muntenească. [...] și trimesăse și la nemți pe frate-său Iordachi spătarul și pre gineri-său aga Bălăceanul, ca să vie cu o samă de oaste nemțească. Agiunsăse și la Moscu să se scoboare, moscalii să meargă la Crâm. [...] Ajunsăse și cu craiul Sobiețchi, ca să se scoboare în gios la Bugeac. Și așa și el să purceadă cu această gătire, să apuce Țarigradul, când or fi turcii la Beligrad, la nemți“.

Planul elaborat la București nu era fără logică strategică, dar reacția previzibilă a grosului oștirii otomane concentrat pentru asaltul împotriva Europei, pe lipsa căreia de la protejarea Constantinopolului se întemeia întreaga acțiune, ar

fi transformat neîndoiește teritoriul românesc în scena unui război paneuropean, cu consecințe incalculabile. Dar urmașul imediat al lui Șerban Vodă, Brâncoveanu, nutrește, cum a arătat N. Iorga, un alt plan, care cu un secol înainte fusese pus în operă de elita munteană: „Era ceva din politica lui Mihai Viteazul la acest bogat și isteț urmaș al marelui domn, dar cu alte mijloace, în alte împrejurări!“ Schimbarea era de azimut geopolitic, așadar profundă: **de la Țarigrad în sud, la vest, către Ardeal.** Orientarea geopolitică către Europa era definitivă și decisă de elitele conștiente național.

În scurtă precizare privind elitele românești în această epocă și care explică formarea școlilor geopolitice moderne. Cronicarii români, și nu doar ei, dau seama, cu lux de amănunte deseori, despre circulația extrem de frecventă a elitelor moldovene în Țara Muntenească sau în Transilvania și reciproc. Grupări de boieri români cu familiile lor se strămută frecvent dintr-o țară în alta, fie atrași de domniile gazdă pentru a fi sprijiniți în diverse planuri de ocupare a tronului – este era unei extraordinare lupte fratricide între grupările „cupăreștilor“ (fidelii Cantemireștilor) și a „brâncovenilor“, precum și a efortului militar al elitei ardelenilor maghiare de a se impune în dauna cuceritorului habsburgic în Transilvania –, fie pentru a găsi împreună soluții la primejdiile zilei și a schimba informații și urzi planuri comune. Legăturile de

*Ștefan Cantacuzino și soția, Păuna,
tablou votiv din pridvorul bisericii vechi de piatră
de la Mănăstirea Dintr-un Lemn*

familie între elitele spațiului politic românesc se multiplică cum nu fusese niciodată înainte, iar înrudirile neîngrădite de răul Milcov sunt frecvente, sute de invitați dintr-o țară în alta pentru două – trei săptămâni cu ocazia nunților tradiționale sau a altor sărbători fiind ocazii de sfat comun. Este epoca în care este probată documentar conștiința de sine robustă a elitei etnice românești, prin chiar faptul, azi reprobabil, atunci explicabil, că toți cronicarii au evaluări pronunțat negative nu o dată față de invazia „grecilor” din Constantinopol, care tind să dizolve omogenitatea etnică a „boierimii de țară”. Aceasta este socotită ea însăși ca nemaifiind, ca în trecut, „de țară”, „țapănă” (adică unită, puternică, cum o evaluează cronicarul). Scrie, cu amărăciune și năduf, Neculce despre acest fenomen de știrbire identitară: „și la alți domni [în Moldova – n.n.] și în Țara Mun-

tenească de câte ori, în câteva rânduri, s-au tâmplat grecilor de au pățit necinste și răutate. Și nu s-au mai putut curăți aceste două țări de dâșii”. Dinamica soluției turcocratice stambuliote privind Țările Române – aceea de a le conduce direct prin sacrificarea domniilor pământene recunoscute de documentele otomane ale „închinării” – așa-numitele capitulații cunoscute astfel după 1774, când Imperiul Otoman le-a invocat prima dată în fața diplomației europene – era în plină desfășurare prin... diluarea etnică a elitelor autohtone, dacă nu chiar substituția lor. Marile familii grecești constantinopolitane, deținătoare de demnități otomane și stăpâne ale unui uriaș capital financiar nu voiau părăsirea de către români a orientării geopolitice către sud, nădăjduind să purceadă, cu ajutorul lor, la recucerirea propriului imperiu pierdut în 1453. La București

și Iași acest lucru, cum se vede, nu a trecut neobservat, era înțeles de mult iar cronicarii se fac porta-vocea peste timp a semnelor de rezistență, care nu au nimic a face cu discriminarea de tip etnic condamnată astăzi pe bună dreptate, ci vădese un sănătos spirit antiimperial (sau anticolonial) și de conservare etno-națională. În această cheie de interpretare trebuie citită și amintirea dureroasă a convorbirii lui Brâncoveanu, smuls din domnie, cu noul domn, Ștefan Cantacuzino, numit temporar de Poartă în zilele săptămânii patimilor din mai 1714, atât de neuitat descrisă de Iorga: „Urmă scena de care, cu toată bucuria lui din acele clipe, se temuse așa de mult. În camera lui Constantin-Vodă, Ștefan intră, ca un vinovat, cu capul gol, și stătu în picioare. Iar de pe scaun, cu calpacul pe cap, Brâncoveanu-i spuse aceste cuvinte pe care, după moartea acestuia și în ceasul morții lui însuși, trebuia să și le amintească: „*E mai bine că domnia ți-a fost dată dumitale decât altuia, unui străin* [– s.n.].” După aproape doi ani avea însă să fie, pentru mai bine de un secol, altfel.

Noua ordine europeană de tip westfalian grăbi-se și în spațiul românesc naționalizarea politicii externe, iar Brâncoveanu se așază ca bornă finală, atât geopolitic, cât și național, în marea schimbare a axei de mentalitate de la Evul Mediu la era modernă. Ceea ce în perimetrul nostru de interes justifică și întemeiază pe deplin identificarea școlilor naționale de gândire în politica externă cu numele domnitorilor acestei epoci.

(Va urma)

IANCU DE HUNEDOARA, CĂPITANUL GENERAL AL REGATULUI UNGARIEI, ȘI ULTIMA SA CRUCIADĂ

LIVIU CÎMPEANU
(Academia Română,
Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu)

*Iancu
de Hunedoara,
gubernatorul
Ungariei,
copie din
a doua
jumătate
a secolului
al XVI-lea,
după un portret
realizat
la Curtea
lui Matia
Corvinul*

După înfrângerea suferită la Kossovo Polje, între 18 – 29 octombrie 1448 (Magazin istoric, nr. 5/2023), Iancu de Hunedoara a fost nevoit să se retragă spre Ungaria. În timp ce traversa Despotatul Sârb, a fost luat prizonier de Gheorghe Brankovici. Despotul l-a eliberat pe guvernator numai după ce acesta din urmă l-a lăsat chezaș la Semendria pe fiul său cel mare, Ladislau de Hunedoara. Acest episod a condus la un conflict între Iancu de Hunedoara și Gheorghe Brankovici, care a durat trei ani, între 1449 și 1451.

În urma mai multor tratative, la 7 august 1451, cei doi potențai au încheiat o pace, pecetluită prin căsătoria dintre Matia de Hunedoara și Elisabeta Cilli-Brankovici, nepoata de fiică a despotului. Mai mult, suveranul sârb a fost nevoit să-i plătească guvernatorului o despăgubire imensă de 150.000 de florini-aur, însă, pentru că nimeni nu dispunea în acele vremuri de o astfel de sumă uriașă, Gheorghe Brankovici i-a cedat lui Iancu de Hunedoara o bună parte dintre orașele, cetățile și moșiile sale din Re-

gatul Ungariei, îmbogățind astfel considerabil patrimoniul Huniazilor. În cele din urmă, în luna decembrie 1453, a avut loc căsătoria dintre Matia de Hunedoara și Elisabeta Cilli-Brankovici, pe când mirele avea doar zece ani, iar mireasa, 12.

ÎNTRE MEHMED AL II-LEA, JAN GISKRA...

Deși Iancu de Hunedoara a planificat o campanie de revanșă ca urmare a eșecului militar de la Kossovo Polje,

campanie care ar fi trebuit să se desfășoare în anul 1449, prelații și baronii Regatului Ungariei s-au opus cu vehemență acestui plan și au apelat la Gheorghe Brankovici pentru a media o pace cu Murad al II-lea. Dat fiind conflictul armat dintre guvernator și despot, un prim armistițiu ungaro-otoman valabil un an a fost mediat de Vladislav al II-lea, domnul Țării Românești. Abia după încheierea alianței dinastice dintre Huniazi și familia Brankovici, la 7 august 1451, bătrânul despot a mers la Adrianopol și a mediat un

armistițiu de trei ani între Iancu de Hunedoara și Mehmed al II-lea, devenit sultan în primăvara aceluiași an. Suveranul otoman a încheiat pace cu toți inamicii imperiului pentru a se putea concentra asupra pregătirilor militare pentru cucerirea Constantinopolului. La rândul său, guvernatorul Ungariei a profitat de pacea de la frontiera sudică pentru a lua măsuri în vederea pacificării interne a regatului. În anii 1449, 1451 și 1452, Iancu de Hunedoara a purtat o serie de campanii împotriva rebelilor husiți din Ungaria Superioară, aflați sub comanda lui Jan Giskra și a altor căpetenii de mercenari.

La fel ca în 1447, aceste campanii nu au avut un rezultat notabil, întrucât acesta a fost un război al resurselor, imposibil de câștigat de eroul nostru. Mai precis, Iancu de Hunedoara depindea întru totul de averea sa proprie, de veniturile regale ordinare și extraordinare, conferite de Stările Ungariei când l-au ales guvernator, și de oastea nobiliară a regatului. Atât colectarea veniturilor regale, cât și chemarea la arme a nobilimii și a contingentelor acesteia erau un procedeu complicat și de durată, care a limitat enorm capacitatea militară a eroului nostru. Pe de altă parte, Jan Giskra controla direct minele, cămările (administrațiile miniere și fiscale) și monetăriile din Ungaria Superioară (astăzi Slovacia), dar și bogatele orașe negustorești și meșteșugărești din această regiune. De asemenea, el dispunea de o oaste de mercenari boemi husiți, aflați neconținți sub arme, ale cărei efective erau mereu sporite cu noi și noi contingente din Rega-

Mehmed al II-lea, sultanul Imperiului Otoman, portret realizat de pictorul renaștivist Gentile Bellini, în 1480

tul Boemiei, aflat în vecinătatea imediată a stăpânirilor sale. Dat fiind acest raport inegal de forțe, eforturile depuse de Iancu de Hunedoara în vederea pacificării interne a Regatului Ungariei au eșuat. Jan Giskra a predat cetățile și orașele pe care le stăpânea în Ungaria Superioară abia în iarna dintre anii 1461 – 1462, când, în schimbul unei retribuții generoase, a intrat în serviciul lui Matia Corvinul.

Gheorghe Podiebrad reprezentat într-un codex din 1607

... FREDERICK AL III-LEA ȘI ULRICH CILLI

În paralel cu războaiele purtate împotriva lui Gheorghe Brankovici și Jan Giskra, Iancu de Hunedoara a fost nevoit să se ocupe și de problema succesiunii lui Ladislau Postumul la tronul Regatului Ungariei, care a rămas nerezolvată după conflictul armat și diplomatic din anul 1446 cu Frederick al III-lea de Habsburg, regele Romanilor. Acesta a adoptat tactica sa obișnuită de eschivare și de amânare până în anul 1450, când și-a pregătit diplomatic și politic călătoria la Roma pentru a fi încoronat de Papă ca Împărat al Romanilor. Supușii austrieci, boemi și unguri ai tânărului suveran au cerut eliberarea acestuia de sub „custodia” regelui Roman, cei mai vehemenți în acest sens dovedindu-se a fi cei din urmă.

Astfel, în toamna anului 1450, Frederick al III-lea a încheiat o înțelegere cu Iancu de Hunedoara, potrivit căreia Ladislau Postumul avea să fie eliberat la vârsta de 18 ani, adică în 1458, până atunci Regatul Ungariei rămânând în grija eroului nostru, căruia îi era confirmată astfel demnitatea de guvernator. Prin această înțelegere a fost potolită prima fază a crizei iscate de succesiunea la tron a tânărului suveran. În primăvara anului 1452, boemii de sub conducerea lui Gheorghe Podiebrad, ales guvernator al Boemiei în iarna precedentă, au devenit mai vocali în legătură cu eliberarea lui Ladislau Postumul. În vara aceluiași an, Frederick al III-lea

I-a trimis la Praga pe loialul său Aeneas Sylvio Piccolomini (devenit între timp episcop de Siena) pentru a calma spiritele. Talentul oratoric al umanistului italian și disensiunile politice și religioase existente între Stările Boemiei au făcut ca acestea din urmă să accepte propunerea regelui Roman de a-l elibera pe crăiescul său pupil după ce va fi primit coroana imperială la Roma. Astfel, a fost potolită și cea de-a doua fază a crizei iscate de succesiunea lui Ladislau Postumul.

Mai puțin dispuși la compromis s-au arătat austriecii, sub conducerea cavalerului Ulrich von Eizing, care l-au cooptat și pe intrigantul conte stirian Ulrich Cilli. La începutul verii anului 1452, Frederick al III-lea de Habsburg și Eleonora de Portugalia, noua sa soție, de curând încoronați ca împărați ai Imperiului Romano-German la Roma, s-au întors la Wiener Neustadt. După ce ultimatumul lor pentru eliberarea tânărului suveran a fost respins, răsculații austrieci au asediat întreaga vară, cu îndârjire, reședința imperială. Mai mulți principii laici și eclesiastici din Imperiu prezenți la evenimente au reușit să aplaneze conflictul și să medieze o înțelegere între împăratul Frederick și contele Ulrich Cilli, în custodia căruia l-a predat pe Ladislau Postumul, la începutul lunii septembrie 1452.

Conform acestei înțelegeri, în lunile noiembrie – decembrie ale aceluiași an, a avut loc o mare Dietă la Viena, în cadrul căreia supușii austrieci, silezieni, moravi, boemi și unguri i-au jurat credință tânărului

Frederick al III-lea de Habsburg și Eleonora de Portugalia

suveran. Ajuns la Dietă abia de Crăciun, Iancu de Hunedoara i-a jurat credință lui Ladislau Postumul și a depus demnitatea de guvernator în fața acestuia, în cadrul unei ceremonii fastuoase. Tânărul suveran l-a răsplătit pe eroul nostru cu rangul de comite ereditar al orașului și districtului sășesc Bistrița pentru meritele militare și politice din întreaga sa carieră, dar mai ales din ultimii șase ani în care a fost guvernator al Ungariei.

Ulrich Cilli, într-o pictură realizată în jurul anului 1700

La insistențele delegației ungare, Ulrich Cilli l-a dus pe Ladislau Postumul la Pojon, unde a ținut o mare Dietă a Regatului Ungariei, la sfârșitul lunii ianuarie și începutul lunii februarie a anului 1453. Cu aceea ocazie, regele a primit omagiile supușilor săi unguri, cărora le-a confirmat vechile libertăți, privilegii și legi. De asemenea, Ladislau Postumul a emis pentru Iancu de Hunedoara mai multe diplome solemne prin intermediul

cărora i-a acordat, printre altele, orașul și districtul Bistrița, dar și un nou blazon, care adăuga corbului cu inel în cioc un leu rampant roșu, cu o coroană de aur în gheară. Era un simbol clar că beneficiarul luptase ca un leu însângerat pentru susținerea Coroanei.

După încheierea Dietei, Ulrich Cilli nu i-a permis lui Ladislau Postumul să înainteze în interiorul Regatului Ungariei, de teamă să nu-i scape printre degete un instrument politic atât de puternic. Tânărul suveran a fost dus înapoi la Viena și apoi la Praga, unde a fost implicat în complicatele lupte politice din Ducatul Austriei și Regatul Boemiei până la începutul anului 1456. Căzut temporar în dizgrație din cauza uneltirilor lui Ulrich von Eizing, Ulrich Cilli a rămas mereu în preajma lui Ladislau Postumul, pe care îl folosea pentru a-și consolida propria putere și influență politică. În primăvara anului 1455, ambițiosul conte a avut chiar o tentativă de asasinare a eroului nostru, care a fost însă avertizat la timp de prietenii pe care îi avea la Curte.

*Asediul
Belgradului,
1456,
într-o miniatură
otomană...*

DIN NOU ÎMPOTRIVA SEMILUNII OTOMANE

Încă din timpul Dietei de la Viena, în ultimele zile ale anului 1452, stăpânirile ereditare ale lui Ladislau Postumul au fost preluate de un adevărat triumvirat format din Ulrich Cilli, în Austria, din Gheorghe Podiebrad, în Boemia, și din Iancu de Hunedoara, în Ungaria. După depunerea demnității de guvernator, regele l-a numit pe eroul nostru căpitan general al regatului, încredințându-i totodată și administrarea veniturilor regale. Cu toate acestea, în 1453, Iancu de Hunedoara a intrat într-un con de umbră, petrecându-și cea mai mare parte a timpului în Transilvania, unde a inspectat situația fortificațiilor de la frontiera sudică a provinciei.

Momentul său a sosit în vara anului 1454, când, în ciuda Tratatului de la Adrianopol din 1451, încă în vigoare, sultanul Mehmed al II-lea a atacat, în fruntea unei oști imense, Despotatul Sârb. Gheorghe Brankovici a părăsit Semendria și a trecut în Regatul Ungariei pentru a cere ajutorul lui Iancu de Hunedoara. Căpitanul general a strâns de urgență o oaste și a pornit de-a dreptul împotriva sultanului, care asedia deja cetatea Semendria. Din dorința

de a evita o confruntare sângeroasă cu oastea Regatului Ungariei, Mehmed al II-lea a ridicat asediul și s-a retras spre Adrianopol, lăsându-l pe Firuz Beğ în fruntea unei oști de 32.000 de oameni, să-i asigure ariergarda. În luna octombrie 1454, oastea lui Iancu de Hunedoara i-a înfrânt pe Firuz Beğ și pe gazii săi la Kruševac, căpetenia și alți nobili otomani fiind luați prizonieri. După această victorie, eroul nostru a întreprins o campanie de jaf și de distrugere în teritoriile otomane, de la Piroat până la Vidin, la fel ca în tinerețea sa petrecută printre akıngiții lui Evrenosoğlu Ali-beğ.

Ambițiosul Mehmed al II-lea nu a fost mulțumit de rezultatele confruntării, și, în 1455, a întreprins o nouă campanie militară în Despotatul Sârb, în urma căreia a cucerit orașul minier Novo Brdo. Vestea despre această cucerire a provocat conșter-nare și îngrijorare în Regatul Ungariei și în întreaga Creștinătate. De fapt, la câteva luni după căderea Constantinopolului, Papa Nicolaus al V-lea a proclamat cruciada,

*...și același moment
înfățișat într-o frescă gotică
pictată în biserica
din Olomouc
(Republica Cehă), la 1468*

în fruntea căreia ar fi trebuit să se afle însuși Frederick al III-lea, împăratul Romanilor. Chestiunea noii cruciade a fost îndelung dezbătută în cadrul Dietelor imperiale din 1454 și 1455, victoria raportată de Iancu de Hunedoara contra lui Firuz Beğ reprezentând un adevărat impuls pentru viitoarea ofensivă împotriva Semilunii. În urma unor eforturi supra-omenești, în vara anului 1456, fratele franciscan Giovanni da Capistrano (*Magazin istoric*, nr. 4/2007) a reușit să mobilizeze o oaste cruciată formată din voluntari proveniți din Imperiul Romano-German și din Regatul Ungariei. În primăvara aceluiași an, Ladislau Postumul jurase în fața cardinalului-legat Juan de Carvajal să conducă personal noua cruciadă.

MARELE FINAL: BELGRAD, 1456

Pregătirile militare ale Creștinătății nu au fost în zadar pentru că tocmai în momentul în care cruciații seoseau grupuri-grupuri la Viena, în tabăra regelui Ladislau Postumul, sultanul otoman Mehmed al II-lea a împresurat cu o oaste de 40.000 – 50.000 de oameni cetatea Belgrad, considerată „cheia Ungariei”. Apărarea

acestui important punct strategic i-a revenit lui Iancu de Hunedoara, care a și lăsat cea mai vie descriere a evenimentelor într-o epistolă trimisă lui Ladislau Postumul, la 24 iulie 1456.

În cele ce urmează, o să-l lăsăm pe eroul nostru să nareze evenimentele, în calitate de protagonist: „[În primele zile ale lunii iulie] împăratul turcilor a împresurat această cetate a Belgradului cu putere atât de mare, încât nici ochiul omenesc nu a putut vedea, nici mintea omului nu și-a putut închipui vreodată o oaste atât de mare. Și a distrus cu bombardele această cetate [...] până la pământ, cu tot cu șanțul înconjurător, atât de tare, încât ea nu mai poate fi numită cetate, ci câmp. Însă noi înșine am fost în această cetate de la începutul până la sfârșitul asediului și suntem și acum. Odată dărâmată și distrusă această cetate, împăratul turcilor a început lupta, numită *ostrom* [maghiară asediu], în jurul acestei cetăți, care a durat de miercuri [21 iulie], după ora vecerniei, toată noaptea, până joi [22 iulie], la ora prânzului; în timpul acesta, am luptat față în față cu acei turci înăuntrul numitei cetăți ca pe un câmp deschis, din cauză că zidul era dărâmat și distrus, dar i-am învins mereu. În cele din urmă, [...] am năvălit în afara [cetății] și ne-am ridicat împotriva acelor turci, încât l-am alungat pe acel împărat al turcilor de sub amintita cetate și de pe câmp ca pe un învins [și] am dobândit bombardele sale; ne-am luptat cu el [încă o dată], joi [22 iulie], înainte de lăsarea serii. În cele din urmă, acel împărat al turcilor a fugit de acolo cu mare rușine, la adăpostul nopții. Astfel, nici-

Fratele franciscan Giovanni da Capistrano în fruntea cruciaților la Belgrad, 1456, tablou realizat în ultimul deceniu al secolului al XV-lea, păstrat la Museo Nazionale d'Abruzzo, Italia

odată nu a fost învins și rușinat vreun împărat de-al turcilor atât de tare ca acum, încât nu se poate citi [ceva asemănător] nici în cronici. De asemenea, [...] cea mai mare parte a pedestrașilor voștri a fost răpusă, iar alți oameni importanți și principali [...] au fost uciși sub această cetate. Avem pagube mari în oameni și în slujitori din cauza acelor inamici. [...] acel împărat al turcilor este în asemenea măsură de înfrânt și de răvășit, încât dacă se ridică creștinii împotriva lui, după cum a fost vorba, atunci [...] pot dobândi foarte ușor toată stăpânirea turcească, căci și-a pierdut toată puterea sub această cetate. Înainte de mai sus-amințita bătălie, am avut o bătălie cu corăbiile [turcești], pe apă; am dobândit mai multe dintre aceste corăbii, iar dintre cele rămase [în mâinile turcilor],

când ne-au văzut că năvălim asupra lor în sus-menționata zi de joi, au fugit; și cele capturate au fost incendiate. Se cade ca Înălțimea Voastră să scrie tuturor să vină cu oaste la noi pentru apărarea regatului [...], deoarece [până acum] au fost la noi numai cruciații și [banul] János de Kórogy. De aceea, îl rugăm pe Înălțimea Voastră să binevoiască a trimite un slujitor credincios și un neamț, care să vadă distrugerea [...] sus-numitei cetăți [...] și să ne învețe ce să facem în legătură cu această cetate [...], pe care nu o mai putem numi cetate [ca urmare a distrugerilor suferite]“. Am tradus scrisoarea după tratatul publicat de Georgius Fejer, *Genus, incunabula et virtus Joannis Corvini de Hunyad, regni Hungariae Gubernatoris*, Buda, 1844, pp. 223 – 225.

„Retragerea rușinoasă“ a ordiei lui Mehmed al II-lea nu a fost cauzată doar de contraofensiva eroică condusă de Iancu de Hunedoara, ci și de apropierea oștii cruciate a lui Ladislau Postumul. Învățănd din marile bătălii ungaro-otomane din ultimul deceniu, se pare că în 1456 sultanul a evitat o confruntare de la egal la egal cu Regatul Ungaric, după cum o demonstrează situații similare din anii 1463, 1464 și 1476.

În ceea ce îl privește pe Iancu de Hunedoara, această splendidă victorie i-a fost fatală, întrucât multiplele răni pe care le-a dobândit în luptă au favorizat infectarea sa cu ciumă, o boală incurabilă atunci, care a bătut întreaga vară atât în ordia otomană, cât și în oastea cruciată, și care l-a răpus în cele din urmă în tabăra de la Zemun, la 11 august 1456. ■

Editura Corint pregătește un volum al scriitorului și jurnalistului Jean des Cars, intitulat *În inima regalității*. Sunt cuprinse podcasturi de popularizare a istoriei pe care le difuzează postul de radio Europe 1 sub titlul „Au coeur de l'histoire” (În inima istoriei), având ca temă diverse capete încoronate.

Am ales pentru cititorii revistei noastre capitolul despre vestita suverană egipteană.

CLEOPATRA, DINCOLO DE MIT

JEAN DES CARS

Atunci când a trecut Rubiconul cu armata sa la 11 ianuarie 49 î.H., Iuliu Cezar știa că este pe cale să declanșeze un război civil. Pompei, celălalt supraviețuitor al primului triumvirat care guverna Roma, a părăsit orașul și s-a refugiat cu Senatul în Epir, adică în Grecia. Ruptura între cei doi bărbați era o realitate.

Pompei și Iuliu Cezar își împărțiseră teritoriul Romei, iar cel dintâi deținea Orientul. A cerut, prin urmare, ajutor de la aliații săi, mai ales de la Egipt. Tânăra regină Cleopatra, care avea 20 de ani, și fratele ei, Ptolemeu al XIII-lea, cu șapte ani mai mic, cu care ea împărțea tronul, îi trimit 60 de nave de război și provizii. Avea să fie ultima oară când luau o decizie comună.

Războiul civil face ravagii la Roma, iar un alt război va începe în Egipt, între frate și soră. Ptolemeu al XIII-lea vrea să se debaraseze de incomoda Cleopatra, care ia foarte în serios rolul său de regină. El este

manipulat de trei foști sfetnici ai defunctului său tată, între care redutabilul Potheinos. Aceștia cred că băiatul este mult mai maleabil decât sora sa.

Ruptura politică intervine în vara anului 49 î.H. Cleopatra rămâne o vreme la Alexandria, până când anturajul fratelui său declanșează o rebeliune care o obligă să fugă în Siria. Or, în același moment, Pompei este învins de Cezar în Tesalia, la Farsalos, pe coasta orientală a Greciei continentale. El fuge spre Egipt,

sperând că va putea să-și refacă armata acolo. I-a trimis emisari lui Ptolemeu al XIII-lea, care se afla cu soldații lui în tabără în

Reprezentare a Cleopatrei din templul lui Hathor, Dendera

orașul Pelusium, în estul deltei Nilului. Este sigur că va fi bine primit, însă este înjunghiat cu un pumnal, atunci când coboară de pe barca în care se afla, de un fost soldat roman aflat în solda lui Pothēinos, sub privirile îngrozite ale soției sale Cornelia și ale suitei, rămase la bord. Soldatul l-a decapitat, apoi a îngropat sumar corpul.

Pothēinos și-a ales tabăra: el este pregătit să-i ofere lui Cezar capul dușmanului său imediat ce acesta va sosi la Alexandria, gândindu-se să-l înduplece cu acest oribil cadou. Această strategie macabră viza să-l discolpe cumva pe tânărul faraon pentru că îl susținuse pe Pompei. Calculul a fost greșit: când Cezar debarcă la Alexandria trei zile mai târziu, la 26 iulie, și când îi este adus capul rivalului său, este dezgustat. Promite să-i pedepsească pe cei responsabili de această barbarie.

Poruncește să fie organizate în onoarea lui Pompei funeralii romane. În acest timp, Cleo-

patra, întoarsă din Siria, își instalează armata nu departe de fratele său, pe coasta de nord a Muntelui Sinai. Și ea a aflat de sosirea lui Cezar. Este foarte hotărâtă să-l vadă înaintea fratelui ei și își propune să-l seducă.

Însă pentru asta trebuie să ajungă la palatul din Alexandria, locul unde s-a instalat romanul, cât mai discret posibil, pentru a nu da peste brutele fratelui său. Legenda spune că ea a fost transportată într-un covor până la picioarele lui Cezar. Anecdota covorului este poate romanțată, dar știm că ea s-a prezentat cu adevărat în fața învingătorului de la Farsalos, gătită și încântătoare. Cezar este uluit, fiind impresionat de tânăra zeiță care apare în viața lui. Era oare Cleopatra atât de frumoasă pe cât se pretinde? Dificil de spus, căci nu dispunem de adevăratele portrete ale ei. În schimb, istoricul grec Plutarh a lăsat o descriere pentru posteritate: „Căci, numai privită, Cleopatra nu era o frumusețe ruptă din soare. Dar te lega și-ți lăsa rană nevindecată în inimă elocvența chipului ei, o drăgălășenie de nespus în cuvinte și mișcări. Glasul ei

dulce și melodios te încânta. Ca o liră cu multe corzi își mlădia limba după graiul ce-l rostea; cu puține neamuri nu mai avea nevoie de tălmăci“.

Fără îndoială, a lăsat o rană nevindecată în inima lui Cezar...

Înainte de zori, Cezar a trimis să fie adus Ptolemeu al XIII-lea pentru a încerca să-i împace pe frate și soră. Tânărul este îngrozit când o descoperă lângă generalul roman. O detestă atât de mult, încât, de furie, îi smulge diadema și o aruncă la pământ!

În acest timp, în exteriorul palatului, s-a adunat o mare mulțime de oameni, în mod vizibil mai mult de partea lui Ptolemeu decât a Cleopatrei. Cezar apare și declară că nu face decât să respecte testamentul lui Ptolemeu al XII-lea, pe care îl are în mână. Ptolemeu și Cleopatra vor domni împreună în Egipt, în timp ce sora lor Arsinoe și fratele lor mai tânăr, numit de asemenea Ptolemeu, vor domni în Cipru.

Era generos din partea lui

*Bust în marmură
al Cleopatrei,
descoperit într-o villa
de pe Via Appia
și datat din perioada
cât s-a aflat la Roma;
poartă pe cap
o diademă;
păstrat azi
la Altes Museum
din Berlin*

*Bust al regelui Ptolemeu XII,
azi la Muzeul Luvru*

Cezar, deoarece insula Cipru, care aparținuse Egiptului, era acum o provincie romană. Această restituire nu putea decât să satisfacă poporul din Alexandria, credea el. În realitate, răscola a continuat împotriva ocupantului roman. Dar cine sunt Cleopatra și Ptolemeu al XIII-lea? Și ce se poate spune despre această dinastie care nu mai are, de fapt, nimic de-a face cu anticii faraoni?

Alexandria a fost fondată în 331 î.H. de Alexandru cel Mare. După moartea sa, la împărțirea imperiului, unul dintre tovarășii lui fideli, care îi fusese alături în toate cuceririle sale, a primit Egiptul. Se numea Lagos. Se spunea că era fiul unei amante a lui Filip al Macedoniei, tatăl lui Alexandru. Această amantă s-ar fi căsătorit cu un nobil macedonean, care ar fi adoptat copilul – în realitate fratele vitreg al lui Alexandru. Acest Lagos va domni în Egipt sub numele de Ptolemeu I, făcând din Alexandria capitala sa. Se instituie dinastia Lagizilor, denumită astfel după Lagos.

Descendent al acestui prim Ptolemeu, tatăl Cleopatrei, Ptolemeu al XII-lea Auletes, este fiul natural al lui Ptolemeu al IX-lea Soter și a fost pus pe tron de locuitorii Alexandriei. La început, nu a fost recunoscut de romani, fiindcă era bastard. A fost nevoit să îi plătească sume considerabile lui Pompei, în 59 î.H., pentru a obține în cele din urmă recunoașterea Romei. Locuitorii din Alexandria i-au reproșat aceste cheltuieli excesive, așa că a fost nevoit să se refugieze la Roma cu familia timp de trei ani. Cei patru copii ai săi l-au urmat în acest exil: Cleopatra,

*Statuie care se bănuiește
că ar reprezenta-o
pe Cleopatra;
Metropolitan Museum,
New York*

care avea pe atunci 10 ani, Arsinoe, în vârstă de cinci ani, și cei doi mici Ptolemei, de trei și doi ani.

Încă din copilărie, Cleopatra se confruntă, prin urmare, cu greutăți. Chiar dacă ea este foarte tânără în acea perioadă, exilul este un șoc. Însă experiența s-a dovedit de asemenea instructivă, adolescența descoperind puterea romană.

La Alexandria, ea a primit o educație rafinată. Orașul, cu farul, cu biblioteca sa, cu templele și palatele sale, este cel mai frumos din regiunea pe care o numim astăzi Orientul Mijlociu. Este de asemenea un oraș de o mare cultură. Prințesa dispune de cei mai buni profesori. Ea studiază literatura, retorica, istoria, filosofia și matematica. Deși limba ei maternă este greaca, vorbește perfect

egipteană, aramaică, etiopiană, meza, araba, ebraică și limba trogloditelor, un popor din sudul Libiei de azi.

Într-adevăr, Alexandria este un oraș grec, iar originile Cleopatrei sunt grecești și macedonene. Chiar dacă o vedem pe anumite basoreliefuli ale templelor în ținută de faraon, nu are nici măcar un strop de sânge egiptean!

Foarte inteligentă, Cleopatra nu poate decât să constate micșorarea teritoriului egiptean din epoca primului Ptolemeu. La moartea lui Alexandru cel Mare, Lagos moștenise nu numai Egiptul, ci și Ciprul, Siria, Cirenaica (o parte a Libiei de astăzi) și părți din Asia Minor. Însă de atunci, Roma își întinsese puterea asupra acestor țări. În fața acestei situații, tânără regină vrea să mențină autonomia regatului Egiptului. Trebuie deci să fie în cei mai buni termeni cu Roma. Și și-a spus că Cezar îi va permite...

Deocamdată, generalul și trupele sale profită din plin de frumusețile Alexandriei, după cum o dovedește istoricul german Mommsen: „Niciodată distracțiile din tabăra sa n-au fost mai frecvente decât în timpul acestui popas alexandrin; iar dacă frumoasa și spirituala Cleopatra nu se zgârci cu farmecele ei și cu atât mai puțin față de judecătorul ei, se părea că și Caesar aprecia, dintre toate victoriile sale, cel mai mult pe cele obținute asupra femeilor frumoase“. Prolog vesel înaintea unei drame întunecate!

Într-adevăr, în timp ce Iulius Cezar și Cleopatra trăiau o poveste ideală de dragoste, în Alexandria se pregătea răscola. Locuitorii Alexandriei nu

îi iubeau pe romani, nici pe conducătorul lor. Se temeau că Egiptul va deveni o simplă provincie romană. Potheinos este cel care conduce din nou insurecția. El l-a contactat pe Achilles, comandantul armatei egiptene, care se afla la Pelusium, la est de Alexandria, și l-a rugat să revină cât mai repede cu trupele lui.

Cezar își dă seama imediat de pericol, căci dispune de puține efective în comparație cu armata egipteană. Fortifică în grabă zona palatului, păstrând un acces la mare pentru aprovizionare. Achilles sosește curând în oraș cu armata regală și cucerește cea mai mare parte a Alexandriei.

Temându-se că va prelua controlul importante flote care revenise intactă din Grecia – cea pe care Cleopatra și fratele său o pusese la dispoziția lui Pompei –, Cezar preferă să incendieze corăbiile decât să le lase egiptenilor. Însă flăcările se vor propaga într-o parte a orașului și vor distruge celebra bibliotecă... Generalul roman este blocat în palatul devenit fortăreață. Arsinoe, sora mai mică a Cleopatrei, evadează și se alătură rășcoalei.

Cezar îi trimite un mesaj guvernatorului Siriei, provincia romană cea mai apropiată. Îi cere să adune toate trupele din regiune pentru a-i veni în ajutor. Așteptând, se resemnează și hotărăște să-și apere micul teritoriu. Cu atât mai mult cu cât rășcoala din Alexandria încep să se sfâșie între ei: Arsinoe poruncește asasinarea generalului Achilles.

Calculat, Cezar decide să-i redea libertatea lui Ptolemeu al XIII-lea, fratele Cleopatrei. Este

Templul lui Hathor, Dendera...

un pariu: fie acesta îi rămâne credincios și reușește să cîvingă trupele regale să se alăture Romei, fie îl trădează, se pune în fruntea rășcoalaților și atunci pierde totul! Și, nicio surpriză, asta a făcut.

Trupele venite din Siria cuceresc mai întâi Pelusium, apoi, hărțuite de soldații lui Ptolemeu, sunt nevoite să ocolească Delta Nilului pentru a ajunge la Alexandria. Bătălia finală are loc la 13 ianuarie 47 î.H. la Alqam, la o zi de marș de Alexandria. Armata egipteană a fost înfrântă, iar Ptolemeu al XIII-lea s-a înecat în apele Nilului în timp ce voia să fugă.

A doua zi după victorie, Cezar confirmă statutul Cleopatrei de regină a Egiptului, însă îi impune să domnească împreună cu fratele ei mai mic, Ptolemeu al XIV-lea, care are 12 ani. Ea este foarte hotărâtă să nu îl lase pe tânărul rege să o domine... Cât despre Arsinoe, ea este prizoniera lui Cezar. Este constrânsă să-l însoțească

la Roma ca să participe, în lanțuri, la triumful lui. În timpul acestor festivități este expus un alt prizonier, și anume Vercingetorix. Galul este executat după procesiune, așa cum este obiceiul, dar plebea romană, înduișată de tinerețea și frumusețea prințesei egiptene, cere ca aceasta să fie grațiată. Cezar o cruță și o trimite să-și sfârșască zilele în Templul zeiței Artemis din Efes.

El vrea să pună ordine în afacerile din Egipt și ia din taxe zece milioane de denari pentru a plăti datoriile acumulate de Ptolemeu al XII-lea, tatăl Cleopatrei. Este o sumă enormă, dar nu reprezintă de fapt decât jumătate din datorie.

După războiul din Alexandria, Cezar și Cleopatra pleacă în croazieră pe Nil. Cei doi amanți au ajuns până la Assuan sau doar până la Memphis? Nu are importanță. Este o minunată întoarcere în timp, în Egiptul antic, și o deplasare strategică pentru fiecare dintre ei. Cezar

profită de ocazie pentru a evalua situația în care se află țara: se poate oare îmbunătăți randamentul agricol și prin urmare să se pună mai multe impozite?

Cât despre Cleopatra, ea se prezintă drept regină într-un fast impresionant. Vrea să se asigure de fidelitatea tuturor preoților egipteni. Face daruri templelor. Autoritatea ei, afectată de războiul civil, este întărită. Regatul este asigurat, însă nimeni nu mai are îndoieli în legătură cu preeminența Romei în existența sa.

După această croazieră idilică, Cezar este nevoit să părăsească Alexandria, căci noi primejdii amenință Roma. Pe de o parte, mai sunt partizani ai lui Pompei în Africa și în Hispania. Așadar, războiul civil nu s-a sfârșit. Pe de altă parte, regele Farnakes al II-lea al Regatului Bosforului, situat pe o parte din teritoriul actual al Crimeii și al Ucrainei, invadează Armenia și Cappadocia. El amenință provincia Asia, adică Siria. Cezar o părăsește deci pe Cleopatra pentru a merge la luptă. Îi lasă trei legiuni și un alt „cadou”, mai personal: copilul pe care îl așteaptă. Este vorba despre un băiat care se naște în iunie 47 î.H.: Ptolemeu. Va fi supranumit Cezarion.

Cleopatra, regină greacă, a reluat pentru ea cultele celebre ale dinastiei sale, cele ale Egiptului antic. Prezența ei este marcată în numeroase temple, între care cel al lui Hathor de la Dendera. Acolo poate fi văzută,

... și Cleopatra și fiul ei Ptolemeu-Cezarion, aducând ofrande zeilor

fiind precedată de fiul ei Ptolemeu-Cezarion, aducând ofrande zeilor. Templul de la Philae, în amonte de Assuan, este în principal construit în timpul domniei sale: acolo se găsesc peste 70 de reprezentări ale reginei. Ea a promulgat de altfel mai multe edicte referitoare la agricultură și la protecția țăranilor. Sunt texte economice, pentru o bună administrare a țării.

La un an după plecarea lui Cezar, Cleopatra se duce la Roma. Între timp, s-a născut Cezarion și ea a început construirea unui templu în onoarea amantului ei, denumit Caesareum, pe malul mării, la Alexandria.

Cezar o instalează într-o casă de pe colina Ianiculum, pe malul drept al Tibrului, actualul cartier Trastevere. Un loc în mod special ales departe de oraș

pentru a evita scandalul, deoarece încă este căsătorit cu Calpurnia. Cu toate acestea, legătura cu Cleopatra este de notorietate publică. La sugestia lui, Senatul le conferă, ei și fratelui ei, titlurile de prieteni și aliați ai poporului roman, confirmând astfel independența Egiptului.

Cezar a plecat să se bată în Hispania împotriva ultimilor partizani ai lui Pompei, iar Cleopatra s-a întors în Egipt, dar a revenit la Roma în anul următor, când Cezar s-a înapoiat acoperit de glorie. După această nouă victorie, a dat o petrecere fastuoasă la vila lui din Trastevere, în „grădinile lui Cezar” (*horti Caesaris*),

de unde poate fi admirată Roma în toată splendoarea.

În timpul acestui sejur, Cleopatra i-a întâlnit pe toți oamenii importanți din Roma, mai ales pe Marc Antoniu, foarte apropiat de Cezar și fidelul lui susținător. Însă prezența reginei nu este apreciată de toată lumea. Cicero o detestă, mărturisește chiar că o urăște. După asasinarea lui Cezar în Senat, în dimineața de 15 martie 44 î.H., situația politică este total bulversată. Suverana se întoarce rapid la Alexandria cu fiul său. Se anunță un nou război civil, cel dintre asasinii lui Cezar, Cassius și Brutus, și cei care îi apără memoria, Marc Antoniu, devenit consul, și Octavian. Ce tabără va susține Cleopatra?

(Va urma)

GEORGE CATLIN DE LA UN TEPEE INDIAN LA UN PALAT REGAL

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

În 1872, cu două zile înaintea Crăciunului, închidea ochii un artist care trăise o experiență de viață extraordinară, parcurgând distanțe enorme în spațiu și timp, de la formele comunei primitive pierdute în preeriile nordice ale Lumii Noi, la metropolele strălucitoare și palatele regale ale Lumii Vechi: George Catlin.

Catlin a avut o viață aventuroasă, plină de satisfacții, de glorie, de unanimă recunoaștere, dar și de privațiuni, de încurcături financiare, care l-au dus chiar la închisoarea datornicilor și la pierderea valoroasei sale opere și colecții, închegate cu mari sacrificii.

Artistul portretizat de pictorul britanic William Fisk

Se născuse la 26 iulie 1796, într-o localitate din Pennsylvania. A petrecut o copilărie fericită, cutreierând pădurile din jur, vânând și pescuind, fără a avea prea mare tragere de inimă pentru carte. Comunități indiene compacte nu mai existau în acel ținut, dar amintirea lor era încă puternică, iar bătrânii coloniști relatau despre atacuri și măceluri din vechime. Chiar mama sa, Polly

Sutton, când avea numai șapte ani, fusese capturată, în 1778, de niște indieni răsculați, dar a fost tratată foarte bine și i s-a redat libertatea, la scurt timp. Așa că imaginația micului George a fost alimentată din plin cu asemenea povești fascinante pentru vârsta inocenței.

După studii de drept și o scurtă perioadă petrecută ca avocat, la fel ca tatăl său, Putnam Catlin – veteran al

Revoluției Americane, când se înrolase, la doar 14 ani, ca piculinist în fanfară –, tânărul renunță la robă pentru a se dedica picturii, care îl atrăgea mai mult decât elocința la bară. În 1823 s-a stabilit, cu pensulele și șevaletul, la Philadelphia, metropola Americii acelei vremi. A fost autodidact, dar a deprins rapid, prin exerciții și sânguință, tainele artei. În 1824 a fost primit în Academia de Artă a

Chipurile...

Pennsylvaniei, iar lucrările i-au fost expuse, cu mare succes.

Dar destinul său era cu totul altul. Și-a dat seama în 1828, când a asistat la sosirea în Philadelphia a unei delegații de căpetenii indiene, în drum spre Washington, spre a-l întâlni pe Marele Tată Alb, așa cum era numit de ei președintele tinerei republici americane. Apariția lor l-a impresionat pe pictor prin vestimentația strălucitoare și prin alura demnă. Aparent indiferenți la tot ce vedeau, închiși în ei, în realitate erau extrem de atenți, înregistrând toate amănuntele călătoriei. Catlin avea să noteze acest moment definitoriu în cariera sa: „Omul, în simplitatea și măreția naturii sale, liber și neîncorsetat de aparența înșelătoare a artei, este desigur cel mai frumos model pentru un pictor... Istoria și obiceiurile unui astfel de popor, păstrată în picturi, sunt teme vrednice de viața unui om, și numai pierderea vieții mă va împiedica de a le vizita țara și a le deveni istoric.”

George Catlin este unul dintre cei mai importanți pictori documentariști ai Americii și

ai lumii secolului al XIX-lea. Spre a se familiariza cu spiritul, comportamentul și felul de viață al indienilor, a vizitat rezervațiile din statul New York, unde trăiau irochezii sau „Oamenii Casei Lungi” – numiți așa pentru locuințele lor de dimensiune deosebită, în care trăiau mai multe familii înrudite, în spații ce semănau cu apartamentele de azi. Una dintre primele picturi executate acolo a fost portretul lui Red Jacket, o celebră căpetenie cu mari calități oratorice, implicat în Revoluția Americană și în tratatele de pace și de cooperare cu Guvernul Statelor Unite, ocazie cu care îl cunoscuse pe generalul și viitorul prim președinte George Washington. Dar acești indieni erau parțial asimilați, purtau redingote, pălării și rochii din material textil, la fel ca locuitorii orașelor din jur. Catlin și-a dat seama de iminenta absorbție și dispariție a acestor populații în masa civilizației de factură europeană. A realizat că, prin arta sa, poate păstra aspectul natural, nealterat, al acestor comunități, mai ales ale acelor care, aflându-se la mare depărtare de zona urbană, nu fuseseră afectate/modificate de contactele cu albi. Așa că acele comunități trebuia să le viziteze și acelor dorea să le documenteze existența.

In 1830 a început marea sa aventură prin ținuturile încă virgine ale Vestului. Fără vreo susținere financiară de la vreo instituție sau vreun protector bogat, Catlin a pornit, curajos și hotărât, pe speze proprii, în această antrepriză de anvergură. S-a deplasat la Saint Louis – pe atunci, ultimul avanpost al civilizației ame-

... a doi șefi de trib

ricane –, unde l-a întâlnit pe William Clark, primul explorator al ținuturilor apusene, care, alături de căpitanul Meriwether Lewis, întreprinsese expediția trans-continentală din 1803 – 1806, ajungând până la malurile Oceanului Pacific și luând contact cu triburile întâlnite în cale. Clark devenise guvernator al ținutului și comisar al Afacerilor Indiene pentru triburile din zona de vest a continentului. Era deci un bun cunoscător al populațiilor indigene și i-a putut da multe informații artistului însetat de cunoaștere. L-a luat chiar sub protecția sa și l-a sfătuit în privința locurilor ce avea să le viziteze și a oamenilor ce-i va întâlni. Drept recunoștință, artistul i-a făcut un portret figură întreagă. Catlin adusese cu el picturile făcute printre irochezi, care l-au convins pe bătrânul guvernator de talentul și de pasiunea sa. De câte ori aveau loc vizite oficiale ale căpeteniilor locale, Clark îl invita pe Catlin să asiste la negocieri și să facă schițe. Apoi l-a luat cu el într-o călătorie în amonte, pe Mississippi, la un consiliu cu reprezentanții triburilor

Sauk și Fox, Iowa, Omaha și Sioux, care s-a desfășurat la Prairie du Chien, în actualul stat Wisconsin. Tot în 1830 artistul a mai vizitat comunitățile indiene din jurul lui Fort Leaverworth, în nord-estul statului Kansas, iar în 1831 a însoțit o delegație oficială care a luat legătura cu triburile Pawnee, Omaha, Oto și Missouri. Portofoliul său de desene și picturi se amplificase cu multe lucrări noi și interesante.

Dar marea expediție avea să se producă în 1832, când s-a îmbarcat pe nava cu abur „Yellowstone”, care aparținea Companiei Americane de Blănuri, ce pornea în prima călătorie în susul fluviului Missouri spre a duce provizii la factoria sa de la Fort Union, aflată la confluența cu râul Yellowstone. Era cel dintâi vapor care întreprindea acest voiaj, iar locuitorii de pe maluri erau impresionați și înspăimântați de apariția acestei ambarcațiuni ciudate, monstroase, care scotea fum și sunete (răgete!) înfricoșătoare. Călătoria a durat aproape trei luni, timp în care Catlin a pictat, cu înfrigurare, peisajele foarte variate ce i se perindau prin fața ochilor. La una dintre opiri, la Fort Pierre, de la gura râului Teton, a lucrat nu numai portrete de indieni, ci și compoziții mai ample cu scene din tabără, dansuri, adunări festive, vânători de bizoni etc. Avea o impresionantă rapiditate în executarea lucrărilor – câteodată reușea să finiseze câte șase picturi pe zi.

Drumul de întoarcere l-a făcut cu o ambarcațiune mai mică, în compania a doi *trappers* (vânători de blănuri) canadieni. Au poposit la nobilii indieni Mandan unde, pe lângă multe alte scene, a pictat portretul lui

*Căpetenie indiană
înainte să meargă
la Washington
și la întoarcerea din Capitală*

Mato-Tope și a fost admis la ceremonia „O-kee-pa”, în care era înscenată istoria originilor acestui trib, inclusiv Potopul biblic (nu îl știau sub acest nume, dar îl evocau ca una dintre marile încercări ale strămoșilor). Această ceremonie, derulată timp de patru zile, includea și un rit de trecere și de admitere a tinerilor în rândul războinicilor, în urma unor probe de bărbăție și de rezistență la diverse torturi. Catlin a fost unicul alb care a documentat acest ritual, pentru că în 1837 tribul avea să fie decimat de variolă. Accesul la această ceremonie și l-a câștigat prin arta sa de a picta portrete care îi impresiona pe băștinașii ce-l considerau posesorul unor puteri deosebite, similare unui

*Indieni
care practică
jocul cu mingea*

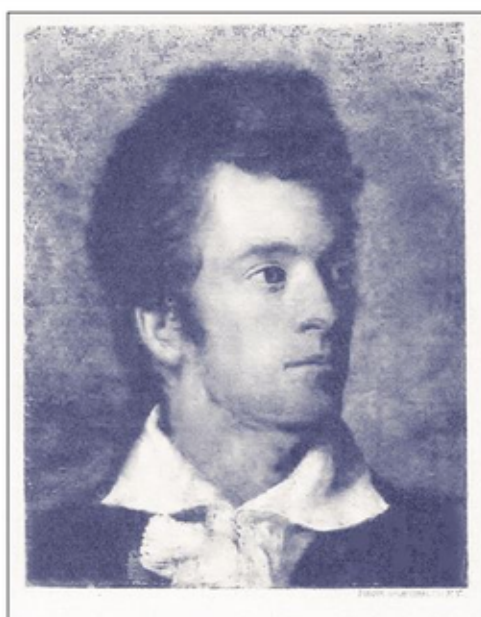
șaman. I se dăduse numele Te-ho-pe-nee Wash-ee, ceea ce se traducea drept Vraciul Alb, iar un vraci era demn să participe la viața sacră a comunității.

Artistul și-a notat, în termeni entuziaști, felul cum și-a făcut apariția și cum i-a pozat căpetenia Mandan: „În acel moment s-a anunțat că «Mah-to-toh-pa vine în ținută de gală!» Am privit prin deschizătura wigwamului și l-am văzut apropiindu-se cu pas hotărât și elastic, însoțit de o mulțime de femei și copii, care îl priveau cu mare admirație, escortându-l la locuința mea. Niciun tragedian nu a călcat vreodată pe scenă, nici un gladiator nu a intrat vreodată în Forul roman cu mai mare grație și demnitate bărbătească decât a intrat Mah-to-toh-pa în wigwamul unde eram pregătit să-l primesc. A luat poza în fața mea și, cu neînduplecarea unui Brutus și nemișcarea unei statui, a stat până ce întunericul nopții a încheiat liniștea sa solitară.” Ani după aceea, Catlin a schițat această scenă, autoportretizându-se în fața șevaletului în timp ce lucra portretul nobilului său model, înconjurat de o numeroasă asistență, curioasă și uimită de actul său artistic.

S-a întors cu 135 de picturi

în ulei și un mare număr de schițe în creion și acuarelă. În același timp lua și notițe privind caracteristicile fiecărei comunități vizitate, tipul de habitat, de viață zilnică, ocupații, ceremonii și obiceiuri, pe care a început să le publice, sub formă de corespondență, în periodicul *The New York Commercial Advertiser*, pe care, ulterior le va aduna în câteva volume.

Om cu figură senină, agreabilă, prietenoasă, cu ochi albaștri, blânzi, era menit a inspira încredere oricui, chiar și suspicioșilor indieni, cu care a avut cele mai bune relații. La început, băștinașii au fost reticenți față de „vraciul alb”. Ei credeau că, lăsându-se portretizați, și-ar pierde sufletul dacă oaspetele părea că comunitatea cu vrăful de picturi la subțioară. Dar, treptat, ei au prins curaj și au acceptat să-i pozeze în straiile lor de sărbătoare. Mai întâi, Catlin solicita, în chip diplomatic, căpeteniei locale privilegiul de a-i poza, spre a căpăta încrederea întregii comunități. După care, toți cei care aveau un statut și se considerau îndrituiți a li se face onoarea de a fi imortalizați se așezau în preajma cortului artistului și așteptau să fie poștiți la poză. Apoi îl invitau în *tepee*-ul lor, la masă și la fumat o pipă. „Puterea” sa de a surprinde, cu exactitate, trăsăturile membrilor de vază ai comunității a displicut vrăcilor și vrăjitorilor din diverse locuri, care i-au speriat pe cei care-i pozaseră că nu se vor mai putea nici măcar odihni noaptea fiindcă *Te-ho-pe-nee Wash-ee* îi reprezentase cu ochii

Autoportret la vârsta de 28 de ani

deschiși și, astfel, în timpul somnului ei nu vor mai putea închide ochii... Dar, până la urmă, căpeteniile s-au lămurit că nu este chiar așa, că puteau dormi la fel de bine ca înaintea sosirii pictorului, și i-au liniștit pe toți cei pe care urma să-i pozeze.

Prin selecția pe care o făcea în funcție de expresivitatea figurii sau piesele vestimentare deosebite, artistul a suscitât emulație – dar și animozități ori chiar dușmănie cu urmări tragice – între modele. Nu arar, ierarhizările rezultate din invitarea la poză nu corespundeau realității și produceau disensiuni între căpeteniile de drept, care se considerau ignorate în favoarea unor războinici de rând ce aveau însă un chip sau o alură ieșite din comun. S-a întâmplat ca alesul, deși spectaculos în vestimentație și alură, să nu fie un războinic viteaz sau o căpetenie demnă de respect și o delegație formată

din înțelepții satului să vină și să-i atragă atenția artistului că alegerea nu este potrivită pentru că modelul nu are niciun „coup” sau pană de vultur, care desemna un act de bravură, stabilit în urma unei scrupuloase cercetări de sfatul bătrânilor. La fel s-a întâmplat când s-a apucat să facă portretul unei femei: mai întâi războinicii au făcut mare haz, dar când au văzut că lucrul evolua rapid au protestat pentru că ei considerau că o *squaw* nu era demnă de asemenea onoare, ea nemergând la război sau la vânătoare și deci neavând dreptul la pene de vultur, ca bravi tribului. Gestul

pictorului li s-a părut o ofensă directă adusă lor, fiind puși pe același plan cu o femeie nevolnică. Când artistul l-a pictat în semi-profil pe siouxul Little Bear, consăteanul acestuia, The Dog – el însuși portretizat, dar frontal –, l-a ironizat pe consătean că nu este decât o jumătate de om, lipsit de curaj și demnitate. De aici a izbucnit o ceartă care a degenerat într-o luptă în urma căreia Little Bear a fost ucis de un glonte care i-a zdrobit exact partea de obraz ce nu fusese inclusă în pictură. Artistul a trebuit să părăsească în grabă satul spre a se pune la adăpost de răzbunarea rudelor îndurerate ale defunctului, care îl puteau considera vinovat de moartea acestuia sau de vreo mare magie prin care i-a prevăzut dispariția violentă.

Venise momentul ca tezaurul documentar pe care îl strânsese să fie prezentat marelui public. Picturile erau încadrate

Joc cu mingea

în rame simple, de culoare neagră, pe care se afla înscris, cu alb, un număr ce se regăsea în catalogul aferent, în care puteau fi aflate toate detaliile necesare referitoare la fiecare lucrare în parte. La 23 septembrie 1837, la Clinton Hall din New York, a fost deschisă expoziția intitulată „Catlin's Indian Gallery”, în care, pe lângă picturile panotate pe întreaga înălțime a peretelui până sub cornișă, erau expuse multe artefacte originale colecționate în timpul expedițiilor: veșminte, mocasini, arme, pipe, scalpuri, coșuri, ornamente, precum și un *tepee* de la indienii Crow, înalt de 7 m, pe a cărui învelitoare figurau pictograme așternute de fostul proprietar, în

care imortalizase scene din viața sa de războinic și de vânător. Taxa de intrare era de 50 de cenți, sumă destul de mare pentru acele vremuri, pe care numai cei cu dare de mână și-o puteau permite. Succesul a fost atât de mare, încât a căutat o sală mai spațioasă și plasată mai central. La 9 octombrie, și-a mutat expoziția la Institutul Stuyvesant, pe Broadway, la colțul cu Bond Street. Autorul se afla tot timpul în sală și dădea explicații celor interesați. Organiza și conferințe în care prezenta în detaliu călătoriile întreprinse, ținuturile vizitate și cele 48 de triburi pe care le întâlnise și în mijlocul cărora lucrase. Manifestarea aceasta complexă atrăgând așa

un aflux de public, autorul a decis să itinareze expoziția în capitala federală, Washington, apoi la Baltimore, Philadelphia și Boston. Costurile de închiriere a sălilor, de tipărire a cataloagelor și a biletelor de intrare erau însă mari și artistul nu-și prea acoperea investițiile, în pofida numeroșilor vizitatori.

Lucrările sale erau apreciate de câțiva senatori importanți precum Henry Clay, Daniel Webster și William H. Seward, care i-au susținut cererea ca întreaga colecție să-i fie achiziționată de stat și să devină nucleul unui Muzeu Național. Dar propunerea avea să fie blocată, în sesiunea Congresului din 1852 – 1853, de votul negativ al senatorului de Kentucky, Jefferson Davis, viitorul președinte al Confederației Sudiste din intervalul 1861 – 1865. În pofida faptului că se cunoșteau din timpul campaniei din 1834, când Davis era ofițer în regimentul de dragoni cu care Catlin a vizitat ținuturile indienilor Kiowa și Comanche, acesta se opusese din considerente politice, pentru că Partidul Democrat, al cărui membru era, avea o atitudine antiindiană.

Sperând să convingă pe mai marii țării să-i cumpere cât mai repede operele, în 1839, artistul a anunțat că intenționează să meargă în Europa și să le ofere altei țări. Dar nici această strategie nu a funcționat, așa că el a hotărât să traverseze Oceanul spre a-și prezenta galeria în Lumea Veche. Avea să rămână în Europa timp de 31 de ani, cunoscând, în egală măsură, sublimul gloriei și dezonoarea datornicului întemnițat.

(Va urma)

Moment
din ceremonia
„O-kee-pa”

Încheiem în acest număr evocarea debutului relațiilor diplomatice dintre cele două țări, începută în luna mai.

S.U.A. RECUNOSC DIPLOMATIC UNIUNEA SOVIETICĂ

ION BISTREANU

Pionierii i-au făcut cadou ambasadorului Harriman sculptura în lemn a Marelui Sigiliu al S.U.A. (în imaginea de sus dreapta) în tabăra Artek, cu prilejul vizitei acestuia, ...

O serioasă problemă pentru locatarii „Spaso House” a constituit-o supravegherea electronică de către sovietici care, ori de câte ori aveau ocazia, instalau oriunde microfoane, în șemineuri, lămpi, mobilă, în mici orificii din diverse colțuri ale clădirii. De multe ori, tânărul Kennan se ascundea noaptea în pod pentru a-l urmări pe electricianul rus, suspectat că instalează microfoane. Poate cea mai faimoasă poveste de spionaj împotriva Ambasadei S.U.A., întâmplată mult mai târziu, după război, este cea a microfonului „Hrisostomos”.

... peste ani, în 1952, americanii dezvăluind lumii prezența microfonului „Hrisostomos” în ciocul vulturului din sculptură

Cunoscut ca pasionat colecționar de sculpturi în lemn, ambasadorul american Averell Harriman primise de la un grup de pionieri sovietici o sculptură în lemn a Marelui Sigiliu al S.U.A. Încântat de frumusețea acesteia, Harriman a atârnat-o în

biroul său, astfel că, disimulat în ciocul vulturului de pe sculptură, microfonul „Hrisostomos” (Gură de aur în limba greacă), cum va fi botezat mai târziu de CIA, a tras cu urechea la următorii patru ambasadori, fiind descoperit abia în 1952,

Karl Radek, revoluționarul din anturajul imediat al lui Lenin, grupul care a declanșat revoluția bolșevică

În mandatul ambasadorului Kennan, cu ocazia unui control de rutină. Sculptura este acum păstrată ca un prețios trofeu în muzeul CIA. Iar inventatorul microfonului (o cameră de rezonanță cu un perete frontal flexibil care acționa ca o diafragmă sensibilă la unde sonore, era activată prin radio, dintr-o clădire de peste drum) a primit Premiul Stalin, după ce fusese câțiva ani internat într-un lagăr!

REVOLTA LUI BULLITT

Entuziasmului inițial al ambasadorului Bullitt îi ia locul deziluzia. Toate demersurile sale vizând încheierea unui acord privind plata datoriei fostului Imperiu Rus eșuaseră. În plus, partea americană a apreciat că, prin invitarea (iulie 1935) a Partidului Comunist din S.U.A. la lucrările celei de a șaptea reuniuni a Kominternului, sovieticii și-au încălcat angajamentul de a nu sprijini organizații care vizau răsturnarea „ordinii politice sau sociale a Statelor Unite în

întregimea lor sau a oricărei părți a lor“. La un protest oficial, Bullitt a primit un răspuns ipocrit: „Guvernul sovietic nu este responsabil pentru acțiunile Kominternului“. Iar ideologul Karl Radek (Karol Sobelsohn, evreu lituanian, fost secretar al Komintern), căruia Bullitt i s-a plâns de încălcarea înțelegerilor Roosevelt – Litvinov, a replicat fără menajamente: „Am trăit fără Statele Unite în trecut, putem trăi fără ele și în viitor și nu vom permite niciodată, ție sau altcuiva, să ne dicteze ce ar trebui să facem la Moscova“.

Bullitt era revoltat. Dacă în 1919 demersurile sale bine intenționate fuseseră respinse de Wilson, Lloyd George și Clemenceau, acum eforturile sale de a stabili relații de colaborare reciproc avantajoase cu Rusia erau respinse de conducerea acestei țări. A acuzat o ostilitate deschisă a liderilor sovietici față de el și, în opinia sa, față de țara pe care o reprezenta și a sugerat ruperea relațiilor diplomatice. În primăvara anului 1936, i-a scris secretarului de Stat Cordell Hull că Statele Unite „nu ar trebui să-și facă nicio secundă iluzia că este posibil să se stabilească relații reale de prietenie cu Guvernul sovietic, cu Partidul Comunist“. El a previzionat că, pe măsură ce va crește puterea militară și economică a U.R.S.S., aroganța și agresivitatea liderilor sovietici vor fi și mai accentuate.

Cordell Hull, secretarul de Stat american între anii 1933 și 1944

Odată cu trecerea timpului, exasperat de numeroasele obstacole ridicate de sovietici, până la sfârșitul mandatului său (1936), Bullitt va deveni în mod deschis ostil Guvernului sovietic și, până la moartea sa, a rămas un anti-comunist înverșunat. În aceste condiții, președintele Roosevelt a decis rechemarea sa de la Moscova și, ca o consolare, l-a numit ambasador în Franța, unde a continuat să fie un critic vocal al relațiilor cu Uniunea Sovietică. După unii istorici, la rechemarea sa de la post ar fi contribuit și o știre apărută în presa americană, conform căreia ar fi fost implicat în schimburi ilegale de valută prin magazinele Torgsin (*Magazin istoric*, nr. 7/2013), destinate cetățenilor străini.

WASHINGTONUL PRIMEȘTE „TELEGRAMA LUNGĂ“

În locul lui a fost trimis foarte bogatul avocat Joseph Davies, prieten apropiat și partener de golf al președintelui american. A fost singurul diplomat occidental decorat cu Ordinul „Lenin“, pentru „contribuția la creșterea înțelegerii și încrederii reciproce între

*Ambasadorul american
Joseph Davies
(primul din stânga),
alături de
I.V. Stalin și Viaceslav Molotov*

popoarele sovietic și american“. Martor la epurările și procesele politice din a doua jumătate a anilor '30 (inclusiv cel în care au fost condamnați la moarte Buharin și alți foști proeminenți lideri politici), a scris că „toate aceste procese, epurări și lichidări, care la un moment dat păreau atât de severe și au șocat întreaga lume, au fost doar o parte din dorința hotărâtă și energică a guvernului stalinist de a se proteja nu numai de o lovitură de stat din interior, ci și de un atac din exterior“. Unii dintre contemporanii săi opinau că Davies promova o conduită pro-sovietică, reflectând probabil și părerile unor consilieri ai lui Roosevelt. Dovadă că, până la încheierea celui de Al Doilea Război Mondial, relațiile S.U.A. – U.R.S.S. au urmat, fără fluctuații și fără tensiuni dramatice, un curs ascendent.

Dintre diplomații care au lucrat cu cei doi amba-

sadori mai sus amintiți, doi au fost care s-au remarcat ulterior. Secretarul III Charles E. Bohlen a rămas în arhivele diplomatice ca primul diplomat străin care a văzut textul Pactului Ribbentrop – Molotov! El s-a întâlnit, în dimineața zilei de 24 august 1939, cu colegul său de la Ambasada Germaniei, Hans von Herwarth, care i-a dat textul Pactului, semnat cu o zi mai devreme. Documentul a fost imediat cablat la Washington, dar președintele S.U.A. nu a împărtășit informația cu niciunul dintre partenerii europeni! După război, Bohlen a ocupat diverse funcții în Departamentul de Stat și în echipa președintelui Truman. A fost coautor al unui memorandum (octombrie 1945) în care se susținea acceptarea de către S.U.A. a unui „anume fel“ de influență a U.R.S.S. în Europa de Est (spre deosebire de colegul său Kennan care, doi ani mai târziu, a fost unul dintre principalii arhitecți ai doctrinei „izolării“ U.R.S.S.). În

Într-un moment detensionat al Conferinței de la Potsdam, din vara anului 1945, care a stabilit ordinea internațională postbelică: liderul sovietic I.V. Stalin și președintele Harry Truman; în spatele lor diplomatul american Charles E. Bohlen (în stânga), ulterior ambasador la Moscova

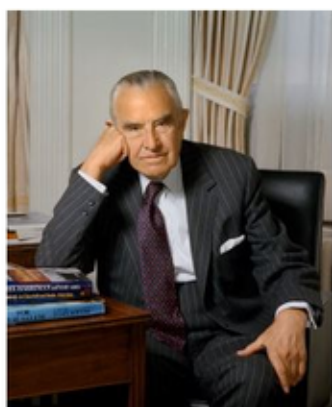

1953 i-a succedat lui Kennan, ca ambasador la Moscova. George Kennan a fost cel mai bun produs al echipei diplomatice a lui Bullitt, fiind recunoscut drept unul dintre cei mai autorizați experți în problematica sovietică. În 1946, aflat din nou în post la Moscova (ca adjunct al ambasadorului A. Harriman), a trimis la Washington un raport de 8.000 de cuvinte, cunoscut ca „telegrama lungă“, privind evaluarea lui asupra realităților din U.R.S.S. și a relațiilor bilaterale americano-sovietice, document circulat și dezbătut la cele mai înalte niveluri ale Administrației americane.

CU MĂNUȘI FAȚĂ DE UCRAINA

În anul următor, preluând mai multe idei din amintitul raport, a scris un articol pentru revista *Foreign Affairs*, semnat „X“, care a devenit unul dintre documentele de bază ale doctrinei Războiului Rece,

Kennan fiind considerat „părinte intelectual“ al acestei doctrine. El a sugerat că sovieticii, care urmăreau extinderea la nivel mondial nu numai a influenței, ci și a sistemului sovietic, erau extrem de sensibili la logica forței militare și se vor tempera sau se vor retrage în fața unei hotărâte riposte occidentale la expansiunea lor. În acest sens, a susținut necesitatea unei contraponderi a S.U.A. oriunde sovieticii amenințau să se extindă, apreciind că o astfel de politică va duce fie la dorința sovietică de a coopera cu Statele Unite,

Averell Harriman (1891 – 1986),
ambasador în capitala sovietică
(octombrie 1943 – ianuarie 1946)

fie, în final, la un colaps intern al sistemului sovietic. „Este clar că elementul principal al oricărei politici a Statelor Unite față de Uniunea Sovietică trebuie să fie acela de izolare pe termen lung, cu răbdare, dar ferm și vigilent, a tendințelor expansioniste ale Rusiei“. Acest punct de vedere a devenit ulterior nucleul politicii S.U.A. față de Uniunea Sovietică.

Mai puțin cunoscute/evocate sunt considerentele lui Kennan (cuprinse în documentul *Obiectivele S.U.A. cu privire la Rusia*, întocmit în august 1948) privind punctual Ucraina și, în termeni generali, alte minorități naționale din U.R.S.S.

Evocând existența în străinătate a unor organizații naționaliste ucrainene „active și vocale“, remarcă faptul că „ar fi ușor să ajungem la concluzia că Ucraina ar trebui să fie independentă“ – ceea ce „niciun guvern rus nu ar accepta vreodată“ – și atrăgea atenția că Statele Unite

nu ar trebui, totuși, să încurajeze o asemenea separare. El a detaliat, argumentând că Ucraina nu este un concept etnic sau geografic clar definit și că „nu există o linie de demarcație clară între Rusia și Ucraina și ar fi imposibil să se stabilească una“. Adevărata bază a „ucrainismului“ este sentimentul „diferenței“ produse de un dialect țărănesc specific și de diferențe minore de obiceiuri și folclor în regiunile țării. În cazul în care ucrainenii ar obține independența prin forțe proprii, Washingtonul nu ar trebui să intervină, cel puțin inițial, întrucât ar fi aproape inevitabil ca o Ucraină independentă să fie contestată în cele din urmă de partea rusă. „O Ucraină separată, independentă, ar putea fi menținută, în ultimă analiză, doar prin forță“. Din toate aceste motive, S.U.A. „nu ar trebui să încerce să impună independența Ucrainei unei Rusii prosternate. Politica noastră în primă instanță ar trebui să fie aceea de a menține o neutralitate deschisă, atâta timp cât propriile noastre interese – militare sau de altă natură – nu vor fi direct afectate. Și numai dacă ar deveni clar că se intră într-un impas ne-

dorit, vom încuraja o soluționare a divergențelor în spiritul unui federalism rezonabil“.

În spiritul celor de mai sus, în opinia lui Kennan – remarcată de mulți istorici – aceeași poziție ar urma să fie adoptată și „pentru orice eforturi ale altor minorități ruse de a obține un statut independent. Dacă ar încerca acest lucru (și este foarte posibil ca minoritățile caucaziene să facă asta), atitudinea noastră ar trebui să fie aceeași ca și în cazul Ucrainei. Va trebui să avem grijă să nu ne situăm pe o opoziție fățișă față de astfel de încercări, ceea ce ne-ar face să pierdem definitiv simpatia minorității în cauză. Pe de altă parte, nu ar trebui să ne angajăm în sprijinul lor într-o linie de acțiune care, pe termen lung, ar putea fi probabil menținută doar cu ajutorul nostru militar“. George Kennan nu putea anticipa, în acel moment, că într-o bună zi U.R.S.S. se va dezmembra.

În cei 220 de ani de relații diplomatice, politice și economice, S.U.A. și Rusia (U.R.S.S. timp de aproape șapte decenii) au parcurs o cale deseori sinuoasă, cu obstacole aparent insurmontabile, dar și cu exemple

de conlucrare fructuoasă în beneficiul propriu și în probleme ale păcii și securității internaționale. Și, chiar dacă au fost atinse, în anume perioade/momente, limitele maxime ale tensiunilor în aceste relații, în ultimă instanță cele două state au evitat până acum consecințe cu efecte ireparabile, între ele două neexistând niciodată un conflict armat direct. ■

George Kennan, părintele „politicii de îndiguire“
a U.R.S.S., a fost și el o vreme ambasador
la Moscova, apoi s-a dedicat studierii
relațiilor internaționale

MUZEUL UNIRII DIN FOCȘANI

CRISTINA HANDRA
(Muzeograf, Muzeul Vrancei)

Muzeul Unirii din Municipiul Focșani este simbolul desăvârșirii Unirii Principatelor Moldovei și Țării Românești, începute prin alegerea colonelului Alexandru Ioan Cuza la 5 ianuarie ca domn al Moldovei și continuate la 24 ianuarie 1859, când a fost ales și domn al Țării Românești. Unirea românilor a fost pusă în practică în acte administrative prin activitatea Comisiei Centrale, care a funcționat în Focșanii Moldovei și Focșanii Țării Românești, între 10 mai 1859 și 12 februarie 1862. Practic, aproape trei ani, Focșanii au fost capitala administrativă a Principatelor Unite ale Moldovei și Țării Românești. Comisia Centrală de la Focșani a avut un rol major în consolidarea și împlinirea Unirii votate de Adunările Elective din ianuarie 1859.

Clădirea în care funcționează Muzeul Unirii a fost construită în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, având inițial destinația de han, aflându-se pe hotarul dintre Moldova și Muntenia, lângă pichetul de graniță nr. 45. În decursul timpului, clădirea a avut mai multe destinații: hotel „Cimbru”, sediu al Corpului Ofițeresc al Garnizoanei Focșani, sediu al Poștei Române – filiala Putna, iar începând cu 24 ianuarie 2008 aici își desfășoară activitatea Muzeul Unirii.

La jumătatea secolului al XIX-lea, clădirea

Clădirea Muzeului Unirii

din Calea Cuza-Vodă nr. 47 se afla în proprietatea Anicăi Dâmboviceanu. La 11 septembrie 1855, ea a vândut proprietățile lui Alexandru Cimbru, moment în care noul proprietar a transformat punctul vamal în hotel „Cimbru”. Astfel, clădirea a devenit locul de întâlnire al membrilor Comisiei Centrale de la Focșani. Proprietarul, Alecu Cimbru, acumula datorii și a fost nevoit să scoată toate bunurile la licitație, inclusiv clădirea actuală a Muzeului Unirii. „Cimbru” a devenit hotel „Petersburg”, prin noul proprietar Iancu Pastia. La 16 ianuarie 1888, Iancu Pastia a pus la dispoziția Corpului Ofițeresc al Garnizoanei Focșani casa cu dependințele și curtea. Sala cea mare și dependințele au fost transformate în restaurant și cafenea.

Sala mare a purtat denumirea de „Sala Ciurea” și a găzduit spectacole culturale, datorită Elenei Macarovitchi. În 1912, localul a fost vândut Direcției Generale a Poștelor, Telegrafelor și Telefoanelor București. Oficiul Poștal Focșani și-a schimbat sediul, iar la 2 februarie 1983 Direcția Județeană de Poștă și Telecomunicații Vrancea a trecut imobilul în administrarea Muzeului Vrancei.

CHIPURI ȘI DOCUMENTE

Expoziția permanentă a Muzeului Unirii este o întoarcere în timp la cunoașterea istoriei locale și

Sala principală

naționale. Acest muzeu, care face parte din Secția de Istorie a Muzeului Vrancei, nu își propune doar depozitarea și păstrarea patrimoniului cultural, material și spiritual, ci urmărește cultivarea memoriei comunității prin reconsiderarea muzeului ca spațiu de comunicare, de memorie și de proiect.

În cele patru săli expoziționale vizitatorul va descoperi mărturii documentare, publicistice și muzeistice care amintesc de Revoluția de la 1848 și năzuința de unire a românilor din Moldova, Țara Românească și Transilvania. Sunt prezentate îndeosebi chipuri și documente, elita unionistă din Focșanii Moldovei și Focșanii Țării Românești, din care se detașează Costin Stamatini și familia Dăscălescu.

Este curată atmosfera alegerilor pentru Adunările ad-hoc, rolul comitetelor unioniste, precum și activitatea deputatului putnean Ion Roată din Câmpuri, grație documentelor și obiectelor originale aflate în patrimoniul muzeal.

Sunt expuse depeșele telegrafice care fac referire la dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al Moldovei și al Țării Românești. Menționăm în mod particular telegrama adresată de locuitorii orașului Focșani colonelului Alexan-

Imagini din expoziție: saloane de epocă (și stânga jos)

dru Ioan Cuza, cu ocazia dublei sale alegeri: „Sub impresia unei simțiri de o bucurie extraordinară, inimile rămân unite și nu pot exprima toate câte simțim. Orașenii focșăneni nu pot decât să zică: Trăiască România! Trăiască Prințul!”

Muzeul Unirii deține în expoziția permanentă tabloul care înfățișează primirea făcută domnului Alexandru Ioan Cuza de focșăneni, la 5 februarie 1859, pictură realizată de I. Ispir.

Iată cum prezintă I.M. Dimitrescu (1882 – 1972; fiu de negustor, publicist, memorialist; a fost absolvent al Liceului „Unirea” din Focșani și apoi director al Prefecturii județului Putna) primirea făcută de locuitorii domnului Unirii: „Cuza Vodă, după învoia sa alegere, ca domn al ambelor principate, mergând spre București, în această calitate, a trecut prin Focșani în ziua de 5 februarie 1859. I s-a făcut de către focșăneni o primire împărătească. Mii de oameni i-au ieșit în cale în drumul dinspre Mărășești, pe unde venea de la Iași [...] Ajungând alaiul la hotar, prin dreptul poștei de astăzi, unde era al doilea arc de triumf, domnitorul s-a oprit din

Masa Comisiei Centrale

*Reconstituirea unei spițerii (farmacii)
de la jumătatea secolului XIX
(și jos)*

nou. S-a coborât și a chemat la el pe cei doi soldați, care făceau de strajă la hotar, pe moldovean și pe muntean. Le-a spus că-s frați și să se îmbrățișeze, ceea ce au și făcut. Apoi a dat poruncă: fiecare să meargă la cazarma lui și să comunice comandirilor că de azi înainte și pe vecii vecilor, domnitorul Principatelor Unite a ridicat gărzile de la hotarul dintre români, de la Focșani. Cuza a fost găzduit la boerii Dăscălescu, unde a doua zi a primit în audiență o mulțime de lume, se zice și pe Moș Ion Roată. Părăsind orașul, când a ajuns la București, Cuza Vodă a mărturisit că nicăieri nu fusese mai bine primit, ca la Focșani“.

În centrul expoziției se află masa Comisiei Centrale – instituție care a pus bazele juridice ale tânărului stat român. Comisia Centrală a fost primul Parlament comun al celor două Principate, după Unirea din 1859, până la 1862, în tot acest timp, la Iași și București funcționând două Adunări Elective.

Documente importante sunt și Protocoalele originale din ședințele Comisiei Centrale, Proiectul de Constituție elaborat de Mihail Kogălniceanu și obiecte ale membrilor Comisiei Centrale, redând

importanța acestui for legislativ pentru evoluția statului român.

În următoarele săli este reprodusă atmosfera anilor 1840 – 1860 din Focșanii Moldovei și ai Munteniei. În prima sală este reconstituit ambientul socio-economic și cultural, prin expunerea unor piese de mobilier, articole de îmbrăcăminte și picturi, aparținând unor familii reprezentative pentru cultura, știința și viața politică românească: Longinescu, Mincu și Zamfirescu.

Una dintre săli este dedicată unei spițerii de la jumătatea secolului al XIX-lea, cum era numită în epocă farmacia, cu obiecte care au aparținut celebrelor farmacii focșănene: Oravetz și Huzum. Sunt expuse piese de mobilier, țesături, icoane și picturi de epocă, provenite de la conacul scriitorului și diplomatului vrâncean Duiliu Zamfirescu, din Faraoane.

COMISIA CENTRALĂ DE LA FOCȘANI

Dincolo de toate cele care pot fi spuse despre instituție, unicitatea Muzeului Unirii din Focșani este dată de faptul că aici a fost reconstituită atmosfera unionistă a anilor '50 ai secolului XIX, cu accentul pus pe Comisia Centrală. Activitatea acestui organism s-a desfășurat între 10 mai 1859 și 12 februarie 1862, într-un oraș care a fost la un pas de a deveni capitala Principatelor Unite. Insistăm pe acest aspect și cităm mesajul adresat de domnul Alexandru Ioan Cuza la 16 aprilie 1859, cu privire la activitatea Comisiei Centrale, care urma să înceapă în scurt timp: „Mă simt fericit domnilor de a vă felicita și pe domnia voastră și de a vă ura unire și concordie în lucrări. De la domnia voastră nația întreagă așteaptă a prepara și a înființa nodurile de cea mai strânsă și de cea mai adevărată unire a doi populi ce au atâtea sacrificii spre a-și putea da mâna în fața lumii și cum unirea lor să fie recunoscătoare și legală“.

Comisia era formată din 16 membri, opt moldoveni și opt munteni, dintre care patru erau aleși de domn, iar ceilalți aleși de Adunările celor două Principate. Lucrările Comisiei Centrale au început la 10 mai 1859, după săvârșirea solemnității oficiale de la Biserica „Sf. Ioan“. Din partea Moldovei au participat următorii: Petre Bălănescu, Radu Rosetti, Gr.M. Sturdza, Al. Grigoriu (Văsescu), Mihail Kogălniceanu, Vasile Mălinescu, Ludovic Stege și Ioan Sturdza. Muntenia a fost reprezentată

*Ștefan Scarlat
Dăscălescu
și nepoata sa Eliza,
într-un tablou
de familie
păstrat de urmași
la Paris
(Sursă foto:
Silvia Vrînceanu
Nichita,
Dan Nichita,
Elita unionistă
din Focșanii
Unirii,
Focșani, 2020)*

*„Primirea domnului Al. I. Cuza la Focșani”,
tablou de Ion Ispir*

prin: Gh. Arghiropol, N. Brăiloiu, Costache Filipescu, Ioan Emanoil Florescu, Ștefan Goleșcu, Christian Tell, Apostol Arsachi și Eugen Predescu. Comisia a lucrat în trei sesiuni, ținând 88 de ședințe (sesiunea I), 90 de ședințe (sesiunea a II-a) și 48 de ședințe (sesiunea a III-a). Primul președinte al Comisiei Centrale a fost Răducanu Rosetti, iar vicepreședinte – colonelul Ioan Emanoil Florescu. Ultimii secretari au fost Alexandru Grigoriu și Ioan Sturdza.

În timpul ședințelor Comisiei Centrale au avut loc dezbaterile principalelor proiecte de legi care au armonizat și modernizat legislația, dintre care amintim: Constituția, Legea rurală, reforma justiției, înființarea Curții de Casație și Justiție, reorganizarea comerțului, a transportului și finanțelor, legea administrativă și organizarea învățământului, proiecte de legi referitoare la înființarea Universității din București, unificarea învățământului în Principatele Unite și introducerea alfabetului latin în scrierea oficială, proiect susținut cu tărie de Grigore Sturdza, C. Filipescu, N. Brăiloiu și Christian Tell.

Autoritățile locale au ales hotelul „Cimbru”

pentru cazarea membrilor Comisiei Centrale. Nu toți membrii Comisiei Centrale au optat pentru acest loc. „Unii locuiau cu familiile în case private, alții și anume Goleștii, Brăiloiu, Arghiropol, Predescu, Moruz, Docan, Cozadini, Iancu Cantacuzino erau instalați în casa lui Alecu Cimbru, unde erau găzduiți pe un picior cu totul deosebit, iar sala aceasta le servea de salon, de întrunire, de discuții și serbări... Zidurile acestei mărturii tăcute, a multor și felurite întâmplări, au avut prilejul să asculte glasurile cele mai autorizate și mai înțelepte discutând și chibzuind interesele și soarta țărilor noastre” (Arhiva Muzeului Vrancei, fond Ion Romanoaie, dosar II, f.18).

Muzeul Unirii este astăzi locul unde se desfășoară ateliere de educație muzeală, la care participă elevi ai școlilor vrâncene, pentru faptul că interacțiunea dintre muzee și instituțiile de învățământ contribuie la formarea sistemului de valori al tinerei generații. El este cea mai frumoasă carte de vizită a Orașului Unirii. În expozițiile lui regăsim figuri de personalități și documente care constituie pagini foarte importante din istoria modernă a României. ■

**Radio
România
București fm** [98,3 FM]

ALBUM ISTORIC

Edward Sherriff Curtis (1868 – 1952) a fost un etnolog și fotograf american care a cutreierat Vestul pentru a fotografia diversele triburi de indieni. În anul 1906, bancherul J.P. Morgan i-a oferit 75.000 de dolari, sumă care trebuia să acopere cheltuielile pentru deplasările vreme de cinci ani pentru realizarea de fotografii, nu și cheltuielile pentru redactarea și publicarea unor volume care să le cuprindă. Ultimul volum cu fotografii a fost publicat în 1930.

Vă prezentăm în continuare câteva imagini păstrate în colecția Bibliotecii Congresului S.U.A.

Căpetenie

(<https://www.loc.gov/pictures/item/2006679605/>)

Dansul taurului

(<https://www.loc.gov/pictures/item/92519846/>)

Copii într-un caiac
 (<https://www.loc.gov/pictures/item/2003652878/>)

La taifas
 (<https://www.loc.gov/pictures/item/2002695452/>)

Strânsul recoltei
(<https://www.loc.gov/pictures/item/96501823/>)

Uscarea cărnii
(<https://www.loc.gov/pictures/item/95505764/>)

Cortul unui copil
(<https://www.loc.gov/pictures/item/2002722456/>)

La pescuit de somon
(<https://www.loc.gov/pictures/item/95505395/>)

Toboșarul
(<https://www.loc.gov/pictures/item/2003652881/>)

Așa cum ne-am informat cititorii, domnul Frédéric Beaumont, care a fost mai mulți ani atașat pentru cooperare științifică și universitară în cadrul Ambasadei Franței la București, este autorul unei teze de doctorat despre Slavii din Bucovina. Un capitol al acesteia este intitulat „Statul moldovenesc: creație hibridă slavo-română în menhina imperiilor polonez, ungar și turcesc”. Domnul Matei Cazacu a făcut o atentă analiză a greșelilor științifice pe care le cuprinde în ceea ce privește istoria Moldovei medievale (Magazin istoric, nr. 4 – 6/2023).

Continuă acum cu analiza afirmațiilor privind conviețuirea cu rutenii (ucrainenii).

ROMÂNI ȘI RUTENI. FALSE ARGUMENTE ISTORICE

MATEI CAZACU
(CNRS, Paris)

Problema conviețuirii românilor din Moldova și Maramureș cu rutenii (ucraineni e un termen tardiv) constituie partea principală a tezei domnului Frédéric Beaumont și ca atare trebuie neapărat lămurită, deoarece ea privește și perioada contemporană și în special anii 1940 – 1946, când unii naționaliști ucraineni au încercat să smulgă României o parte din Maramureș și din Bucovina (de Sud; începutul îl făcuse Molotov la Berlin, în 1940; Magazin istoric, nr. 9 – 10/2006; 5 – 7/2007) pe baza unor argumente istorice complet false, dar pe care le reîntâlnim în această teză de doctorat din 2007.

*Legenda descălecatului lui Dragoș Vodă
în viziunea pictorului Constantin Lecca (1807 – 1887)*

Pornind de la descălecatul lui Dragoș (aproximativ 1347), descris ca o partidă de vânătoare, un loc comun și în tradiția altor popoare pentru întemeierea unui stat nou, autorul nostru începe prin a cita legenda despre întâlnirea cetei de maramureșeni cu Ețco (Iațco) prisăcarul,

un rus bătrân care locuia singuratic pe locul unde s-a ridicat mai târziu Suceava. Această legendă, prezentă cu asemănări, dar și cu deosebiri în *Cronica anonimă a Moldovei* din secolul al XV-lea, prelucrată mai târziu și de Miron Costin și Dimitrie Cantemir, a fost introdusă în forma cea

Ieremia Movilă

mai dezvoltată de Simion Dascălul în cronică lui Grigore Ureche. Scopul acestei intervenții era de a explica și justifica situația etnică a Moldovei în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, când, spune povestea, „țara [Moldovei] este făcută din două limbi, din români și din ruși, de care lucru se cunoaște că și până astăzi este țara giumătate de ruși și giumătate de români“.

Întrebat de Dragoș cum se înfățișa Moldova acelor vremuri (prima jumătate a secolului al XIV-lea), Ețco răspunde că „este un loc pustiu și fără stăpân, de-l domnesc fierile și păsările, și se întinde locul în jos până la Dunăre, iară în sus până la Nistru, de se hotărăște [învecinează, de la hotar] cu Țara Leșască [Polonia], și este un loc foarte bun de hrană.“

Constatând „bunătatea“ (*bonitas*) acestei țări – termen identic cu cel folosit de Notarul Anonim al regelui Bela despre țara Transilvaniei a voievodului român Gelu –, Dragoș „au sânguit la Maramureș de au tras oamenii săi într-această parte, și pre alții au îndemnat și au descălecat întâi sub munte și s-au lătit pre Moldova în jos.“

La rândul său, Ețco prisăcarul, dând dovadă

de o remarcabilă energie, cât era el de bătrân și solitar până atunci, „îndată s-au dus în Țara Leșască de au adus ruși mulți și i-au descălecat pre apa Sucevei în sus și spre Siret despre Botoșani. Și așa de sâng s-au lătit românii în gios, și rușii în sus“.

În fine, etalând o erudiție sui-generis, Simion Dascălul adaugă că orașul Baia ar fi fost întemeiat de niște sași olari, iar Suceava însăși de jocari unguri.

Mircea Eliade și Eugen Lozovan, ca să-i cităm doar pe ei, au dovedit cu exemple convingătoare din diferite timpuri și civilizații că legenda este descrierea unei „vânători rituale“ a unui animal fabulos – în cazul nostru bourul, pentru a-i explica apariția pe stema Moldovei –, care îi conduce pe vânători într-o țară nouă. În cazul nostru, legenda este localizabilă în jurul Ițcanilor, sat vecin astăzi inclus în orașul Suceava, unde ființa dinaintea de 1395 o mănăstire cu hramul Adormirea Maicii Domnului, numită „mănăstirea lui Iațco“. Să nu uităm deci acest nume.

În anul 1453, voievodul Alexandrel acorda acestui lăcaș (acum mănăstire de maici) și stareței Fevronia dreptul „să-și întemeieze sat în hotarul mănăstiresc, în jurul mănăstirii, unde-i va plăcea“. Până aici – întemeierea unei „slobozii“, a unui sat nou –, nimic deosebit. Partea interesantă urmează imediat: „și pe oricine vor chema, sau din țară străină sau din Țara Leșască sau din țara noastră, toți acești oameni, câți vor fi la această mănăstire, să fie slobodzi să-și are și să semene grâne și să cosească fân în țarina târgului Suceava, ca și oamenii târgoveți. Și, de asemenea, acești oameni să aibă slobozenie, fie că vor fi meșteri (*master*) sau jocari sau orice fel de meșteri, fie rus sau grec sau de orice fel de limbă, să nu dea acești oameni nici dare, nici posadă, nici ilieș, nici la morile noastre să nu lucreze, nici la cetate, nici să nu dea desetina din albine, nici din vie și nici altceva nimic să nu dea, niciodată, în veci. Și, de asemenea, nici vornicii de Suceava și nici nimeni altul să nu aibă treabă

Inter nos et Valachiam
ipse Deus flumine Tyras delimitavit
(Între noi și Valahia însuși Dumnezeu
a pus fluviul Nistru ca frontieră;
declarație polonă din 1703)

cu acești oameni, nici să-i judece și nici nimic altceva să nu ia de la ei. Iar cui i se va părea că are strâmbătate de la acești oameni, acela să-i cheme înaintea stareței sau dinaintea domniei mele, iar alt judecător să nu aibă, ci tot acest venit să fie al mănăstirii noastre. Toate acestea mai sus-scrise să fie ale mănăstirii noastre uric [imunitate] și cu tot venitul neclintit, în veci“.

Privilegiul din 1453 a fost reînnoit de Ștefan cel Mare, dar actul nu a fost încă descoperit. El este însă menționat în actul acordat

mănăstirii de Ieremia Movilă la 1597; după ce precizează conținutul imunității și destinatarul ei, domnul adaugă: „pe unde a dat și întărit Ștefan voievod cel Bătrân. Și pe cine vor chema în acel sat, oameni din alte țări sau din țara noastră, leah sau rus sau sârb sau grec sau ori de ce neam ar fi, iar acei oameni toți, oricâți vor fi în acel sat al mănăstirii, să aibă slobozenie de a-și ara și semăna grânele și a cosi fânul din țarina târgului, în țarina Sucevei unde le va plăcea, ca și oamenii din târg. Și, de asemeni, acei oameni să aibă de la noi mare slobozenie, sau vor fi meșteri (*master*), sau cojocar, sau ciubotar, sau curelar, sau fie orice meșter ar fi, să nu aibă a da acei oameni mănăstirești nici bir“ etc. Ur-

prin sate și pretutindeni în toată țara noastră, iar vama nicăieri să nu aibă a da“.

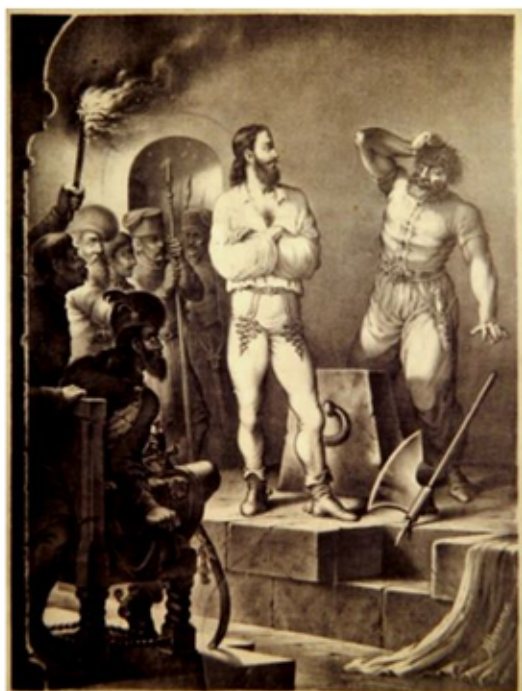
Suntem departe de „păstori valahi nomazi“ identificați peste tot de domnul Frédéric Beaumont, mergând pe urmele istoricilor unguri; dimpotrivă, avem de a face cu o populație sedentară, ocupată în special cu agricultura și cu meseriile, care face comerț în toată țara. Unica mențiune despre creșterea vitelor este indicată în mod vag, în treacăt, ca „marfă vie“ și „marfă moartă“.

La lectura acestor privilegii (un al treilea cunoscut și publicat datează din 1616), constatăm că Ițcanii și mănăstirea de acolo formau, în marginea Sucevei, o comunitate internațională pluri-etnică, care muncește pământul, crește albine (ca altădată Ețco) și practică diverse meserii și a cărei compoziție etnică este ilustrată și de pietrele de mormânt aflate în interiorul bisericii (greci, un rus, un italian etc.), deși aceasta a fost un timp părăsită și reconstruită în 1639 de două călugărițe, Nazaria și Anghelina, al căror nume de familie și înrudiri ar putea fi reconstituite pe baza pomelnicului mănăstirii din secolul al XIX-lea.

Istoria ei este însă mult mai dramatică și ea a furnizat, fără nicio îndoială, ideea lui Simion Dascălul privind

Mitropolitul Iosif,
detaliu din frescă ce înfățișează
aducerea moaștelor
Sf. Ioan cel Nou la Suceava

Ilustrație din secolul XIX; potrivit legendei, călăul s-a speriat de privirea dărză a lui Mihai Viteazul

vechimea și importanța rutenilor în Moldova de Nord. La origine, mănăstirea a fost construită de un logofăt rutean (*quidam ruthenicus cancellarius Stephani, vayvode terre illius*) pe nume Iațco Tăutu (*Jacobus dictus Toth*), activ între 1395 și 1409 mai întâi în ipostaza de scriitor de acte (diac, pisar), iar în ultimii ani ai vieții ca logofăt (cancelar) al domnilor Ștefan I (1394 – 1399), Iuga și Alexandru cel Bun, în al cărui sfat apare începând cu 1403. În anul 1395 el adresează, în calitatea lui de cancelar, o scrisoare patriarhului de Constantinopol, căruia îi închina, ca stavropighii, două „mici mănăstiri” ale lui, Ițcanii și Sf. Dumitru, desigur biserica omonimă din Suceava, dărâmată în 1410 pentru construcția Curții domnești și reconstruită de Petru Rareș un secol și ceva mai târziu. Acest gest, realizat într-un moment de criză între Biserica Moldovei și patriarhatul de Constantinopol (care aruncase anatema sau afurisania pe întreaga țară și nu voia să recunoască drept ierarh legiuit pe mitropolitul Iosif, rudă cu familia domnească), a fost considerat drept o ofensă la adresa domnului și a mitropolitului Iosif, deoarece statutul de stavropighie însemna

scoaterea acestor mănăstiri de sub dependența mitropolitului și trecerea lor completă în subordinea patriarhului ecumenic, același care excomunicase, doar cu un an înainte, toată țara Moldovei pentru neascultare și rebeliune contra sa.

Drept urmare, Iațco a fost condamnat la o pedeapsă simbolică numită „punerea capului”, o decapitare rituală făcută în public de călău, care atingea doar ușor cu sabia gâtul celui condamnat, îngenucheat cu capul pe butuc, și care nu putea fi sigur de soarta sa până la sfârșitul operației. În fond, demonstrația publică a proverbului „capul ce se pleacă sabia nu-l taie”, care nu este, așa cum se crede uneori, un specific românesc, deoarece este întâlnit și la turci și la ruși (*Magazin istoric*, nr. 5/2013). Am analizat într-un articol special despre Iațco acest ritual care a fost înregistrat într-un act notarial latinesc la Siret în 1402, când a fost consemnată „minunea”, deoarece sașii de acolo, care au depus mărturie, nu cunoșteau această procedură, ce se întâlnește și în cazul lui Mihai Viteazul la 1592 – 1593, în condiții asemănătoare – închinarea către Patriarhia de Constantinopol ca stavropighie a Mănăstirii Mihai Vodă din București. Decapitarea simbolică era foarte răspândită la rușii moscoviți în secolele XIV – XVI și era cunoscută și la otomani. Ea a funcționat, într-un mod oarecum diferit, la 1541. Sultanul Soliman se jurase să-l omoare pe Petru Rareș, dar renunțase la execuție; sultanul a trecut cu calul de mai multe ori peste un pod sub care se afla voievodul moldovean. Astfel Soliman și-a ținut cuvântul de „a trece cu calul peste el”. Iar 100 de ani mai târziu, în 1634, protectorul otoman al lui Matei Basarab, Abaza Mehmet pașa de la Dunăre, pe care sultanul se jurase să-l omoare, a avut doar gâtul ușor zgâriat de sabia călăului, deoarece între timp se justificase și obținuse iertarea padișahului, care și-a respectat astfel cuvântul dat.

Procesul verbal al „minunii” de la Siret precizează că Iațco a fost salvat prin intervenție divină, deoarece pe drumul spre eșafod jurase că se va converti la catolicism dacă scapă cu viață. Or, cercetările arheologice de la Suceava au dovedit că Biserica Sf. Dumitru a lui Iațco fusese transformată, după construirea ei înainte de 1395, într-o biserică catolică.

(Va urma)

CHARLOTTE CORDAY UCIDE CA ÎN TRAGEDIA ANTICĂ

I s-a îndeplinit ultima dorință, să i se păstreze chipul: Charlotte Corday, pictură de Jean-Jacques Hauer (1793), ...

Marat este născut în mai 1743 la Boudry, azi cantonul elvețian Neuchâtel, în epocă posesiune a regelui Prusiei; tatăl lui este de origine sardă, mama geneveză. Deci Marat nu prea este francez, spun dușmanii lui. Numele familiei s-a scris în fel și chip: Maxa, Massa, Marsa, apoi Mara. Jean-Paul este cel care, pe când era student la Medicină, i-a adăugat un -t final. El practică o vreme medicina în Marea Britanie, îi place mult această țară, ar vrea chiar să devină cetățean britanic, este pasionat de politica acestui stat și publică la Londra, câtă vreme locuiește acolo (1773 – 1774), *The Chains of Slavery* (Lanțurile sclaviei), un amplu eseu, considerat primul tratat modern despre cum se desfășoară

o insurecție, unde propovăduiește violența ca mijloc pentru eliberarea popoarelor. Doctorul cu preocupări filosofice se întoarce la Paris cu o reputație de medic cu har și, protejat de o marchiză drăguță, vindecată de el, ajunge medicul gărzilor contelui d'Artois, fratele lui Ludovic XVI. Dar continuă să scrie lucrări de filosofie politică.

LA ORDINEA ZILEI, TEROAREA

Apoi își abandonează pacienții și, la începutul revoluției, devine ziarist și pamfletar, un pamfletar care mușcă. În sep-

FLORENTINA DOLGHIN

La 13 iulie 1793, Charlotte Corday, o tânără de 25 de ani, îl asasinează pe Jean-Paul Marat, unul dintre principalii actori ai Revoluției Franceze și, conform spuselor dușmanilor lui, cel responsabil pentru masacrele din septembrie 1792. Căzută sub lama ghilotinei patru zile mai târziu, Charlotte devine o icoană a contrarevoluției, iar Marat un martir al revoluției.

... și victima ei, deputatul Jean-Paul Marat (tablou din 1793 de Joseph Boze)

tembrie 1789 lansează gazeta *L'Ami du peuple*, cu un succes imediat. Sunt zile când apariția ziarului este întreruptă, o vreme, în 1789, 1790 și 1791, chiar suspendată, pentru că directorul

Pagini
din exemplarul
ziarului
condus de Marat,
pe care acesta
il citea
când a fost
asasinat,
pătate de sânge

lui, cu limba prea tăioasă, face obiectul urmăririi penale. Jean-Paul Marat este obligat să plece în exil, din cauza violenței extreme de exprimare, a atacurilor contra regelui, „porcul regal“, cum îi spune, dar și contra unor instituții, cărora le contestă legitimitatea. El instigă permanent la revoltă împotriva dușmanilor revoluției, denunță bogăția și inegalitatea socială: „Înainte de a ne gândi să fim liberi, trebuie să ne gândim să trăim“. În septembrie 1792, când țara, amenințată de invazia trupelor străine, își pierde busola, Marat se face răspunzător de instigare la acte de terorism.

În paginile ziarului, cere „să se pună teroarea la ordinea zilei“, în numele „dictaturii libertății“, al „despotismului libertății“. „Este singurul mijloc de a deștepta poporul și de a-l forța să se salveze el însuși“, scrie medicul ziarist. Obsedat de primejdiile iminente ce pândesc patria, de trădare, pe care o vede pretutindeni, sprijină zvonul că temnițele, care gem de conspiratori și de ticăloși, pun la cale o revoltă, cu ajutor străin, și astfel se

ajunge ca, în urma judecății unor așa-zise tribunale, să fie uciși între 1.100 și 1.400 de oameni. Un fluviu de sânge.

După aceste masacre, apoi după proclamarea Republicii, tot în septembrie 1792, cotidianul lui capătă alt titlu, *Journal de la République française*. Deputat montaniard de Paris, detestat de girondini – moderații, cei care nu aprobă excesele revoluției –, este trimis și el, la un moment dat, în fața Tribunalului revoluționar, dar este achitat. Apoi extremismul lui Jean-Paul Marat începe să deranjeze, cruzimile inutile repugnă. Francezii oboresc de atâta ură, scăpată de sub control și revărsată zi de zi în stradă.

Masacrul din septembrie 1792, evenimentul tragic
ce a determinat-o pe Charlotte Corday
să-l suprimă pe Marat

Este momentul când intră în scenă tânăra Charlotte Corday.

„O SĂ VEDEȚI ÎN CURÂND“

Charlotte Corday d'Armont, normandă de origine, născută la 27 iulie 1768, aparține vechii nobilimi. Își pierde mama în 1781, când ea are 13 ani, iar mama 46. Domnul de Corday, un bun părinte, rămâne pe domeniul familial cu patru copii și nu se va mai recăsători. Charlotte este preferata lui. Un preceptor foarte dedicat se ocupă de prima educație a copilei, iar el, tatăl, îi citește tragediile lui Pierre Corneille, autorul *Cidului*, stră-stră-stră-străbunicul matern al lui Charlotte, de care o despart cinci generații. Apoi educația fiicei este încredințată călugărițelor benedictine de la o abație din Caen, unde Charlotte va petrece șapte ani, de la 13 la 20 de ani. Adolescența citește enorm, cu preferință pentru Seneca, Cicero, Plutarh, instrucția ei religioasă lasă însă de dorit.

Suntem în 1788. Revoluția încă nu s-a declanșat, Republica este departe, dar Charlotte este deja republicană. Chiar așa va afirma la proces: „Eu

eram republicană înainte de revoluție“. Poate sub influența lui Jean-Jacques Rousseau, autorul ei preferat? Din 1792, scandalizându-și familia, refuză să ridice paharul când se bea în sănătatea regelui. Îi simpatizează pe girondini, refugiați în iunie 1793 la Caen și cărora le-a fost prezentată. Pe ei republicanismul tinerei i-a surprins. De atunci tânăra va manifesta o mare

aversiune față de Marat. Redactorul director de la *L'Ami du peuple* era un mare inamic al girondinilor.

Într-o zi, într-o conversație, Charlotte exclamă pe un ton vehement: „Să nu-mi spuneți că un monstru ca Marat va domni peste Franța”. Are o mare independență de spirit, este o personalitate ce se impune. În 1791, în vâltoarea revoluției, frații ei emigrează, iar tatăl și sora se mută în orașul normand Argentan. Ea nu-i urmează. Rămâne la Caen, găzduită de o mătușă, d-na de Bretteville-Gouville, care locuiește singură. Îl citește în continuare pe Rousseau, este cucerită de ideile lui republicane, nu-i scapă niciun ziar, este

21 ianuarie 1793:
ghilotinarea regelui Ludovic XVI

atentă la realitatea fiecărei zile. Acolo se hotărăște să-l ucidă pe „monstru”.

Se pare că ezită un timp, spun unii biografi. Dar până la urmă se decide. Execuția lui Ludovic XVI, la 21 ianuarie 1793, adăugată măcelului din septembrie precedent, o scandalizează. Are

ideea să se întâlnească cu un deputat girondin, Charles Barbaroux, refugiat la Caen, și să obțină de la el o recomandare pentru a intra la ministrul de Interne. Acesta, girondinul Pétion, este mirat de prezența încântătoarei aristocrate între republicani. Și i-o spune. „O să vedeți în curând cine sunt”, îi răspunde fata. Replica ei nu trezește însă nicio bănuială.

Charlotte își ia rămas bun de la tată și soră, de la prieteni, cărora nu le spune nimic despre planul ei. În fine, la 9 iulie 1793, se urcă în căruța care face de două ori pe săptămână cursa Caen – Paris, în 44 de ore. Ajunge la Paris la miezul zilei de 11 iulie și merge la o pensiune,

La vestea asasinatului, orașul este cuprins de consternare, indignare sau mânie. Străzile sunt pline de lume care comentă evenimentul și, relatează *Le Républicain français*, femeile sunt mai ales îndârjite împotriva „ticăloasei”, care a răpit poporului pe cel mai bun prieten al său. Funeraliile au fost organizate de pictorul David, prieten cu Marat, căruia i-a dedicat și celebrul portret final. Trupul a fost îngropat în grădina Cordelierilor, sub arborii pe lângă care celui

devenit acum martir al poporului îi plăcea să se plimbe discutând evenimentele zilei cu auditori benevoli, cultivând, spuneau pariziențele, spiritul iubirii de libertate și al urii împotriva dușmanilor ei. Inima lui, suspendată de bolta bisericii Cordelierilor, va deveni obiect de cult revoluționar [...] La 21 septembrie 1794 avea loc transferul la Pantheon al lui Marat, în cadrul unei festivități oficiale. Decorația carului mortuar, însemnele și îmbrăcămintea soldaților care îl însoțeau aminteau de fastul

Antichității romane.

Cinci luni mai târziu rămășițele pământesti ale lui Marat și ale altor revoluționari sau, cum spunea decretul, ale celor decedați de mai puțin de 10 ani, erau „depanteonizate”. Convenția Națională ceda tot mai mult în fața acțiunilor contrarevoluționare ale „tinerimii aurite”, cu alte cuvinte recrutată din lumea bună sau mimând-o excentric, organizată în bande de „muscadini” înarmați cu „puterea executivă” a bătei de lemn sau reteveiului. Aceștia începuseră cu o săptămână înainte o campanie dirijată pentru distrugerea busturilor „prietelui poporului” din piețe și clădirile publice. Cunoscutul tablou închinat de Louis David memoriei lui Marat a fost retras din sala de ședințe a Convenției Naționale.

(Nicolae Liu,
*Revoluția Franceză,
moment de răscruce
în istoria umanității*,
Editura Academiei Române,
București, 1984)

„Moartea lui Marat”,
pânză de Jacques-Louis David,
executată în anul crimei

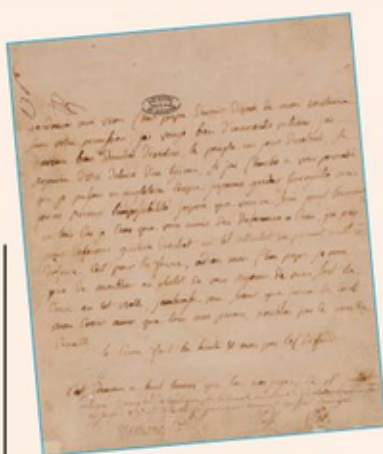

unde a găsit o cameră. Și-a propus să-l ucidă pe Marat de 14 iulie, zi aniversară, când a căzut Bastilia. Pe 12 iulie află însă că sărbătoarea din 14 este amânată și că Marat, bolnav, nu va ieși din casă. N-are importanță. O să-l ucidă la el acasă.

MARAT O INVITĂ ÎN BAIE

În cameră scrie o *Adresă către francezi*, justificându-și crima pe care se pregătește să o comită: „O, patria mea, nenorocirile tale îmi sfășie inima!”. Familiară cu istoria antică, se inspiră din „Pro patria mori”, versul poetului roman Horațiu, sau chiar din tragedia ascendentului ei, Pierre Corneille, care a scris în *Horațiu*: „Dar demnă-i soarta ta, când pentru țară mori/ și faptul l-ar dori noian de luptători” (traducere de Aurel Covaci). Charlotte a citit la Corneille pleoarii pentru patriotism și spirit de abnegație, drame individuale, mari suferințe umane. În teatrul corneillan o mamă își omoară fiii, alta își asasinează soțul, Horațiu își ucide sora, adică au loc crime motivate de rațiuni de stat. Iar în textul literar asemenea eroi sunt reabilitați prin faptele lor de glorie, iar crima le este iertată.

În dimineața de 13 iulie, tână se trezește la ora 6, se îmbracă elegant, se piaptă cu o coafură înaltă, prinsă cu o panglică neagră, în moda feminină de la începutul revoluției, merge la Palais-Royal, unul dintre cele mai importante centre comerciale din Paris, unde cumpără un cuțit de bucătărie solid. Revine acasă, trimite o scrisoare lui Marat, în care îi cere

Scrisoarea adresată de tânără Comitetului Siguranței Generale, la 15 iulie 1793

să fie primită, pentru că deține informații importante, pe care vrea să i le transmită. Apoi își înprospătează coafura, se pudrează, își pune pălăria neagră, înainte de a se urca într-o trăsură, cu destinația Rue des Cordeliers 26, unde locuiește „monstrul”. Dar Marat este bolnav de mai multă vreme. Participă tot mai rar la viața publică. Se mulțumește cu redactarea și răspândirea largă a ziarului său. Nu o primește. De fapt, partenera acestuia nu-i permite accesul.

Tână se întoarce la pensiu-ne, pe Rue des Vieux Augustins, citește câteva pagini din *Viețile paralele ale oamenilor iluștri* (50 de biografii) ale lui Plutarh

Așa și-a imaginat pictorul Jean-Joseph Weerts (1846 – 1927) momentul asasinatului, ...

– menționează Jules Michelet în *Istoria Revoluției Franceze* –, îi scrie din nou lui Marat, se plânge că este persecutată pentru cauza libertății. Este o scrisoare foarte scurtă, pe care o încheie implorându-l: „Este suficient cât sunt de nefericită ca să vreți să mă primiți”. Scrie, dar își dă seama că epistola nu-i va parveni destinatarului decât a doua zi. Prea târziu pentru a se încadra în termenul pe care și l-a fixat. Și atunci pleacă personal în Rue des Cordeliers, trece de protestele portarului, urcă la etaj și pentru a doua oară dă de bariera Simone Évrard, partenera ziaristului. Charlotte vorbește tare, se agită, Marat, din baie, unde se încăpățânează să lucreze, să scrie articole, aude cearta dintre cele două femei, realizează despre ce este vorba, pentru că i s-a relatat încercarea de ieri, și cere ca insistenta vizitatoare să fie lăsată să intre.

Tocmai își începea baiea de argilă din tratamentul unei eczeme care îl chinuia de o vreme. I se văd numai umerii, torsul îi este acoperit aproape în întregime. Charlotte își trage repede un scaun, se așază lângă el și îi dă informațiile pe care le promisese în scrisoare, despre girondinii refugiați la Caen. Îl întreabă direct: „Ce-o să faceți cu oamenii aceștia?” „O să pun să fie ghilotinați”. Este momentul când tână scoate cuțitul și îl înjunghie. Îi atinge un plămân. Îi taie carotida. Marat moare câteva clipe mai târziu. Uciaga rămâne în picioare lângă fereastră, imobilă, parcă absentă. Simone și câțiva servitori se reped asupra ei, o lovesc cu un scaun, o doboară la pământ.

... iar un secol mai târziu
venezueleanul
Arturo Michelena
a ilustrat în viziune proprie
scena dinaintea plecării
spre locul de execuție
(veșmântul roșu al paricizilor
este pe brațul celui
din spatele tinerei,
iar în dreapta apare
Jean-Jacques Hauer)

ULTIMA DORINȚĂ

Comisarul de poliție, care își face curând apariția, la vederea ucigașei, rămâne nedumerit, nu știe ce să creadă, are în față o persoană respectabilă. Trece la un interogatoriu rapid, la percheziție și găsește asupra ei actul de naștere, pe care a avut grijă să-l ia asupra-și. E opt seara. Tânăra este condusă la închisoarea Abbaye. Va fi transferată la Conciergerie pe 17 iulie, pentru proces. I se mai iau încă două interogatorii, pe 16 iulie, la ora 11 dimineața, iar următorul în cadrul procesului, pe 17, la 8 dimineața. Fiecare răspuns al ei denotă un caracter puternic.

Cu două zile înainte să fie ghilotinată, Marie-Anne-Charlotte de Corday d'Armont – acesta este numele complet al tinerei, dar ea preferă să i se spună Marie – scrie o scrisoare adresată Comitetului Siguranței Generale, în care își exprimă ultima dorință: vrea să lase familiei și prietenilor o urmă a ei, o amintire a chipului ei. Jean-Jacques Hauer este pictorul desemnat să-i immortalizeze portretul acestei tinere care nu a împlinit 25 de ani (i-ar fi împlinit exact peste zece zile). Grație acestui artist știm și noi cum arăta Charlotte Corday.

La proces ea își exprimă credințele republicane, îl acuză mâniașă pe Marat că a adus în Franța războiul civil și a încurajat divizarea societății. Vorbește clar, concis. Când judecătorul o întreabă dacă a acționat sub influența cuiva, răspunde că în astfel de cazuri e mai ușor să acționezi sub impulsul propriei uri decât sub cel al urii altora. Apoi i se aduce un avocat din oficiu, Claude François Chauveau-Lagarde, cel care o va apăra și pe regină în aceeași toamnă. Este un tip inteligent, care dintr-o singură privire a acuzației înțelege că ea n-are nevoie să-i fie justificat gestul prin cine știe ce circumstanțe atenuante. De altfel, nici nu este cazul. A ucis cu premeditare.

Gravură înfățișând apropierea de ghilotină a căruței în care este transportată Charlotte Corday

I se mai remarcă acuzației „imposibilul calm” și „totala determinare”. Judecătorii se retrag și revin după un sfert de oră, rostind sentința: condamnare la moarte. Charlotte mulțumește avocatului, apoi este condusă la Conciergerie. Directorul închisorii și soția au invitat-o la prânz, iar ea trebuie să se scuze că a fost reținută de „acești domni”. În ajun a scris o epistolă de adio și de iertare tatălui ei și a început un mesaj către deputatul Barbaroux.

Spre seară, pe la ora 17, călăul Charles-Henri Sanson, cel care a aplicat pedeapsa capitală la Paris vreo 40 de ani, își face apariția cu un veșmânt roșu, cămașa stacojie a paricizilor, pe care ea o îmbracă. Charlotte refuză asistența unui preot, dat fiind că acel preot a depus un jurământ față de tribunal, deci îl consideră aservit puterii. Își oferă viața patriei și republicii. „Am ucis un om ca să salvez 100.000”, afirmase la proces.

La 17 iulie, a doua zi după funeraliile naționale organizate lui Marat, Charlotte Corday urcă cu curaj pe eșafod, în vreme ce o furtună violentă se stărnește în Paris. Vrea să fie o eroină demnă de Plutarh, salvează republica de un tiran. Și crede în valoarea sacrificiului ei. Ca și Ioana d'Arc, cândva, ca și strămoșul ei, fondatorul tragediei franceze, Pierre Corneille. Și iată că la exact 230 de ani distanță, gestul ei, de tragedie antică, este reținut de istorie, numeroase volume și filme având-o protagonistă. ■

Autorul a susținut o conferință despre acest subiect la Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, în septembrie 2022, și a avut amabilitatea să scrie un articol pentru Magazin istoric.

ODISEEA LUI ROBINSON ȘI SMITH DE LA CONSTANTINOPOL LA VIENA

HAIM GOREN

(Profesor, Tel-Hai College, Israel)

Edward Robinson, preot american (de confesiune prezbiterian congregationalist), filolog, geograf istoric și al Bibliei, a fost și rămâne unul dintre cei mai cunoscuți exploratori ai Țării Sfinte. Mulțumită lui s-au creat bazele cercetărilor istorice-geografice moderne în acest spațiu, iar contemporanii și cercetătorii ce l-au urmat l-au „încoronat” „părintele studiilor științifice în Țara Israelului”. Robinson a realizat două expediții în Țara Sfântă (1837 – 1838, 1852) și a publicat trei cărți monumentale ca importanță și mai multe studii.

A fost însoțit de devotatul misionar Eli Smith, partenerul său de călătorie și cercetare, vorbitor fluent al limbii arabe și cunoscător al spațiului și al locuitorilor. Robinson a notat că „aceste calificări [...], alături de aprecierea pe care o are pentru studiile geografice și istorice, precum și cu câtă diplomatie obține și selectează informațiile primite de la populația arabă reprezintă imboldul principal din spatele celor mai importante și interesante rezultate ale călătoriei.”

Povestea călătoriei lor evidențiază dificultățile prin care au trecut, precum și precizia și amploarea cunoștințelor lor într-o epocă lipsită de tehnologii moderne.

Edward Robinson, portretizat postum, în 1889, de Claude Reignier Conder

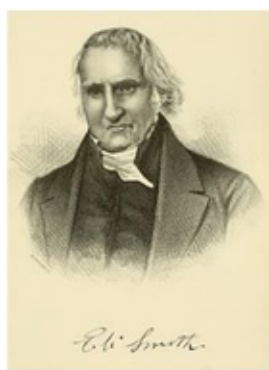
Robinson a fost un om credincios, cu o pasiune religioasă pentru știință. A fost printre primii studenți ai Colegiului Hamilton din Clinton, statul New York, S.U.A. Mutându-se în 1821 la Seminarul Teologic din Andover, statul Hampshire, a fost inițiat în studiul Bibliei și al limbii ebraice de profesorul Moses Stuart. În timp ce studia

în Germania între 1826 – 1830, a început să se gândească la o expediție în Țara Sfântă. Întâlnirea din 1832, la Andover, cu fostul student Smith, care visa să înființeze o tipografie în limba arabă la Beirut, a fost punctul de cotitură al vieții, carierei și publicațiilor lui Robinson, ce i-au pavat drumul spre Țara Sfântă.

ORAȘE RENUMITE ÎN RĂZBOAIELE SECOLELOR ANTERIOARE

Cei doi au ajuns în Beirut, ultimul pas al expediției lor, în ziua de joi, 26 iunie 1838. Soția și copiii lui Robinson îl așteptau la Halle, Germania, așa că acesta s-a hotărât să ia vaporul pe Dunăre, alegând un drum cât mai direct.

Nu este clar însă care erau planurile lui Smith. Inițial, dorea să se întoarcă direct în Statele Unite. Având în vedere ambiția sa de a-și deschide o tipografie și a publica o primă tipăritură în limba arabă

Eli Smith

Sulina în 1856

a Bibliei (*Magazin istoric*, nr. 11/2022), a fost nevoit să se întoarcă în Smirna (astăzi Izmir, Turcia), în ianuarie 1837. S-a hotărât să îl însoțească pe Robinson în Germania – la Leipzig, plănuia să găsească un producător bun pentru tipografia sa. Robinson l-a așteptat la Istanbul, unde s-au întâlnit în dimineața zilei de 13 august, când s-au și îmbarcat pe vaporul care avea să-i ducă pe Dunăre.

Ce a scris Robinson despre această călătorie? Puțin. „Ne-am îmbarcat [...] la bordul unui vapor dunărean; după o călătorie înceată, dar plăcută, pe Marea Neagră și pe fluviul întunecat și involburat, mărginit de orașe renumite în războaiele secolelor anterioare, am ajuns la granițele Ungariei. Am stat zece zile în carantină la Orșova, în mijlocul lanțului verde carpatic, deasupra faimoaselor Porți de Fier...”

Într-o notă de subsol, Robinson a adăugat: „Călătoria noastră pe Dunăre a fost deja descrisă de unul dintre însoțitorii noștri, dr. E. Zachariae, un tânăr jurist din Heidelberg“. Karl Eduard Zachariae von Lingenthal (1812–1894), jurist german expert în Dreptul roman și bizantin, s-a întâlnit de două ori cu Robinson în timpul călătoriilor din 1837–1838: prima dată la Viena (*Magazin istoric*, nr. 1/2001), când se îndreptau spre Orient, iar apoi la Istanbul, la întoarcere. Al 16-lea capitol din cartea sa descrie drumul grupului de la Istanbul la Viena pe Dunăre, între 13 august – 13 septembrie. Este probabil una dintre cele mai bune descrieri de la începutul secolului al XIX-lea ale acestor călătorii.

La prânz, călătorii s-au îmbarcat la bordul vaporului cu aburi „Ferdinand I“, ce aparținea unei companii care organiza călătorii pe Dunăre, începând de la Strâmtoarea Bosfor. În dimineața celei de-a doua zi, nava a ancorat la nord de Varna (Zachariae făcând o scurtă descriere a orașului și împrejurimilor și observând cât de vulnerabil era în fața unui eventual atac de pe mare).

Dimineața devreme, în data de 15, au ajuns la gurile Dunării, ce aparțineau Rusiei după Tratatul de la Adrianopol (1829), care controla astfel comerțul la vărsarea fluviului. Aici, Zachariae a lăsat o descriere a apei și a cursului ei, l-a amintit pe împăratul Traian și canalul pe care l-a realizat lângă Porțile de Fier și a subliniat cât de necesar era un canal sau un tren care să lege Rasova (astăzi județul Constanța) și Dunărea de Constanța.

NAVA TRASĂ DE BOI

Neoprint, au trecut de tunurile ruse de la gura Sulinei, aflată într-o zonă mlăștinoasă și plană (*Magazin istoric*, nr. 5/1987). Zachariae a descris

Portul Galați, în 1826

apa ce curgea încet, flota rusească și diversele specii de păsări. Au trecut apoi pe lângă orașul otoman Tulcea, au văzut în dreapta lor cetatea rusească Ismail, iar seara au ancorat în târgul moldovean Galați. Odihnindu-se acolo, au navigat apoi în aceeași seară spre Brăila apropiată, ce aparținea Țării Românești, cetatea având multe de suferit în urma ultimului război ruso-otoman (1828 – 1829; *Magazin istoric*, nr. 12/1996).

Nu au putut vizita aceste orașe, întrucât veneau din Istanbul, unde bântuia o epidemie de ciumă, și ar fi trebuit să stea în carantină (*Magazin istoric*, nr. 10/2021). Pauzele acestea lungi și nefolositoare li s-au părut neplăcute și obositoare. Nu se puteau odihni noaptea din cauza insectelor enervante, care îi înțepau și prin haine; nici măcar plasele nu îi ajutau. Puteau doar să își pună un palton și să se plimbe toată noaptea, fumând pe puntea navei. Aerul nocturn de pe Dunăre nu le-a priit, iar după prima noapte, toți s-au simțit foarte prost.

La Brăila, au făcut schimb cu călătorii englezi de la bordul navei „Pannonia”, ce venea din amonte, îmbarcându-se sâmbătă, 18 august. „Pannonia” a fost descrisă drept o navă bună, dar cu motoare slabe, ce se mișca foarte încet. Pasagerii au fost foarte nemulțumiți, drumul și peisajele de pe ambele maluri fiind foarte plictisitoare.

În ziua de 19 august, au sosit devreme la Sinistria (Silistra), un oraș și o fortăreață „nesemnificativă”. În dimineața următoare, au trecut pe lângă Rustchuk (Ruse) și Sistowa (Sviștov), un oraș comercial relativ important, unde se aflau ruinele unui castel, pe ale cărui ziduri se puteau citi inscripții, probabil romane.

În dimineața zilei de 21 august, trecuseră de Nikopolis (Nicopole), iar miercuri, 22 august, la prânz, de Vidin, un oraș mare și bogat, una dintre cele mai importante fortărețe ale Imperiului Oto-

man. Călătorii au avut ocazia să se întâlnească cu renumitul comandant otoman Hussein Pașa (1776 – 1849, cunoscut pentru suprimarea răscoalei ienicerilor din 1826), ce a fost exilat acolo după ce fusese învins de ruși.

În dimineața următoare, puteau deja să vadă Munții Carpați spre nord și Carpații Sârbești spre sud, între care Dunărea se îngusta. Au trecut pe lângă ruinele vechiului pod roman clădit de Traian, iar la prânz au sosit în satul sârbesc Gladova (Kladovo).

Aici s-au transferat pe o navă mai ușoară, cu chila plată, care avea să îi ducă prin faimoasele Porți de Fier spre Orșova (*Magazin istoric*, nr. 6/1974). Au fost nevoiți să meargă pe jos pe mal o mare parte din drum, însoțiți de poliția sanitară sârbă, în vreme ce nava era trasă de peste 20 de boi împotriva curentului puternic. Aici, de-a latul fluviului, existau recifuri stâncoase, care creau bancuri de nisip și bulboane ce îi îngrozeau pe marinari. Pe malul sârbesc se construise un canal ocolitor, care ar fi putut fi utilizat de călătorii noștri, însă restricțiile sanitare ale Imperiului Habsburgic erau insurmontabile.

De cealaltă parte a Porților de Fier, au trecut de punctul de graniță otoman de la Orșova Nouă (Ada Kaleh; *Magazin istoric*, nr. 6/2002, 2/2023), aflat pe o insulă în mijlocul fluviului. Au ancorat la prânz în Orșova, micul oraș de graniță austriac. Imediat au fost plasați în carantină într-un loc notat drept *Shupaneh*, aflat într-o vale frumoasă, la oarecare distanță de Dunăre.

CEAȚA MOLIPSITOARE A DUNĂRII

Li s-a dat drumul la 3 septembrie. După o verificare amănunțită a bagajelor și plata taxelor

Brăila

Vapor pe Dunăre

cuvinte, li s-a permis să se întoarcă în Orșova, iar unii au vizitat ruinele romane din apropiere. Puteau acum să navigheze în continuare în amonte, însă cu nave mai ușoare, din pricina cursului îngustat și rapid al fluviului. Au preferat să se deplaseze pe un drum bun pe uscat, mai ușor și mai rapid, de-a lungul malului stâng, spre Drencova.

Zachariae a notat aici o descriere a lui Traian și a drumului său, cât se putea vedea din inscripții, pe care îl considera mult superior față de ce se construia în epoca lor.

Au ajuns la Drencova seara, unde existau doar câteva clădiri ale companiei ce organiza navigația pe Dunăre. Aici i-a așteptat „Zrinyi”, o navă frumoasă, cu un motor de 80 cp, însă nu la fel de comodă precum „Pannonia” sau „Ferdinand I”. Îmbarcându-se la 5 septembrie, nava i-a purtat la Pesta, iar pe drum li s-au alăturat mai mulți pasageri. Navigația prin câmpia ungurească li s-a părut foarte plictisitoare.

Au trecut pe lângă câteva locații istorice, precum Belgradul, sosind la Pesta în amiaza zilei de 9 septembrie. Peste două zile, au continuat cu un vapor cu aburi spre Viena, însă unii s-au îmbolnăvit și au rămas în Pesta. Alții s-au molipsit în Viena, toți fiind afectați de ceața de pe Dunăre. După încă două zile de navigat pe vreme dificilă, pe 13 seara, la 32 de zile de la plecarea din Istanbul, au ancorat la Viena.

Aici se încheie descrierea lui Zachariae, însă nu a fost finalul odiseei. „Printre nemărginitele mlaștini ce se întind de-a lungul Dunării în această porțiune”, a scris Robinson, „probabil că am inhalat otrava vreunei febre periodice. În Viena, boala mea, după câteva zile, a luat o formă nouă și alarmantă, și m-a adus cu repeziciune până la granițele mormântului.”

Ceea ce trebuia să fie un scurt popas a devenit o perioadă lungă și dificilă. Therese Albertine Luise (cunoscută pentru

Drencova

mă rog să nu se adeverească temerile noastre.” Ea plecase deja spre capitala austriacă.

Smith i-a descris ulterior maladia lui Robinson în detaliu, temându-se de ce era mai rău. Joi, în a patra zi de boală, suferindul era „cu totul neajutorat”, cu febră mare, iar seara „febra s-a agravat și mai mult față de seara trecută, iar coma și mai și. Nu îți puteam deschide gura ca să îți văd limba sau ca să iei medicamente, nici măcar ca să scuipi.” Vineri dimineața, Smith s-a „pregătit pentru momentul când aveai să ne părăsești. Doctorul păruse mulțumit când i-am spus de cariera mea duhovnicească și ne-am rugat împreună pentru tine. [...] Nu cred că ar putea să facă ceva mai bun un creștin decât să rămână alături de un prieten muribund.” După-amiaza însă, au observat semne de îmbunătățire. Luni, doctorul a „anunțat biruința obținută”.

Profesorul Eran Dolev, expert israelian în istoria medicinei, este de părere că Robinson probabil se îmbolnăvise de malarie. În epoca respectivă, Delta Dunării era bine-cunoscută pentru această boală. Robinson nu a fost nici singura victimă a ei în urma unui voiaj pe Dunăre și nici singurul american astfel îmbolnăvit.

Talvj sosi în Viena după ce s-a ameliorat criza de sănătate. L-a ajutat pe Robinson să își revină. Perioada de convalescență a durat șase săptămâni și le-a întârziat planul de a pleca din Viena spre Germania.

Viena în jurul anului 1840, litografie de František Xaver Sandmann (1805 – 1856)

**În românește de
Andrei OPREA**

TULCEA ȘI MORILE DE VÂNT

La stânga, pe malul bulgăresc și pe coline, ni se oferă un alt spectacol, unul dintre cele mai vesele care ni se pot înfățișa. Credeam că asist la un mare spectacol de carnaval sau la o pantomimă a lui Briareus [în mitologia greacă, Briareus sau Briareu, un monstru cu 100 de brațe și 50 de capete – n. red.]. Nimic însă mai serios și mai util, era o armată de mori de vânt cu șase sau zece palete, care se învârtteau puțin câte puțin. Am numărat aproape 40, fără să le pun la socoteală pe cele pe care nu le zăream.

Autorul însemnărilor

În fața morilor și față în față cu Ismail este un oraș turc fortificat, către care ne îndreptăm, și care se numește Tulcea. Fără a încerca a pune de acord hărțile, ghidurile și dicționarele cu cele spuse de locuitori, care nu cunosc nicio denumire a orașului lor, pot spune numai că această așezare poate fi considerată a fi vechiul Aegyssus și că va rămâne, datorită morilor de vânt, mereu în memoria mea asemenea unui alt loc al Dunării despre care voi vorbi mai departe și care m-a impresionat datorită morilor de apă.

Mai multe nave de război rusești au trecut pe lângă noi. Numărul morilor creștea pe măsură ce avansam; am numărat peste 56. Ne-am oprit în fața orașului care ne părea foarte întins. Casele sunt acoperite cu lemn și sunt separate unele de altele. Câteva au și două etaje. Am reînceput să vedem coșuri. Vase sub pavilion turcesc pluteau. Am zărit și o moschee. Câteva nave sunt în port. O stâncă aparent vulcanică domină Tulcea. Populația orașului se compune din turci, greci, bulgari.

Îndepărtându-se de port, înaintând pe Dunăre,

care are aici o lățime de un kilometru, orașul ni se arată de la jumătatea coastei. Casele separate de o mulțime de arbori, care se întind până în apropierea fluviului și ale căror trunchiuri sunt acoperite de apă, catargele navelor, dominate de aripile morilor, toate acestea formează un peisaj fantastic, care, dacă ar fi reprezentat într-un tablou, ar putea fi considerat o operă a imaginației.

Alte mori! Parcă se înmulțesc mereu, acum se văd peste 60!

(Jacques Boucher de Crèvecœur de Perthes, călător francez 1788 – 1868; a fost la noi în 1853;

Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea.

Serie nouă. Volumul VI 1852 – 1856, Editura Academiei Române, București, 2010)

DREGĂTORIE (Biverb: 4, 5)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului **DOCUMENTE**, din nr. 6/2023

PROCESVERBAL – RAPORT – SARBI – OVINA – ICRE – C – CAST – ANA – VOI – LS – RIPS – CERT – A – SALICA – TD – MUNCA – RUS – OR – AC – T – FIRMANE – TABEL – SISTA – IZU – OLUT – ANI – E – NOTAR – ACTA – MEMORIU – AER

Soluția jocului **ISTORICĂ**, din nr. 6/2023

PETRU RAREȘ VINDE LA IEȘI CU LEFEGII
(PE – T – R / U – RARE – S / V – IN – E / LA – I – ES – I / CU – LE – FE / G – II)

STĂPÂNIREA AVARILOR ÎN TRANSILVANIA

ADRIAN N. ȘOVREA

În Transilvania, prezența avarilor (Magazin istoric, nr. 6/2023) și a slavilor între secolele VII – IX este demonstrată prin descoperiri arheologice. Majoritatea celor de tip avar sunt necropole, cu sensul de loc de înmormântare a unor popoare păgâne (spre deosebire de cimitire, pentru populațiile creștine). Astfel de descoperiri, ce prezintă caracteristici comune, au fost grupate arheologic în grupul Gâmbaș. La fel este și cazul slavilor din Transilvania, unde avem, de exemplu, grupul Mediaș. Există și descoperiri de așezări atribuite slavilor ce fac parte din medii culturale ce aparțin fie culturii Ipotești-Cândești, fie mediului avar mijlociu sau târziu.

Pe teritoriul României, cele mai timpurii descoperiri ce țin de mediul avaro-slav sunt din a doua jumătate a secolului al VI-lea – începutul secolului al VII-lea, precum cele din zona Carei, județul Satu Mare. Cele mai numeroase sunt în arealul Mureșului mijlociu, din a doua jumătate a secolului al VII-lea și începutul secolului al VIII-lea. Acolo a existat un centru de putere avar, care controla salinile de la Turda, Sic, Cojocna, Ocna Dejului, Ocna Mureș, Lopadea Nouă, Ocna Sibiului. Pentru extragerea sării erau folosite comunitățile locale și slave. Avarii nu practicau o astfel de îndeletnicire.

CAII CE-I POARTĂ ÎNTR-ALTĂ LUME

Rezultatele cercetărilor din mai multe necropole avare din Transilvania aflate pe râurile Târnava Mare, Mureș și Arieș au fost grupate sub numele de grupul cultural Gâmbaș. Astfel de descoperiri sunt la Aiud, Aiudul de Sus, Brateiu, Câmpia Turzii, Cicău, Gâmbaș, Geoagiu de Sus, Heria, Măgina, Sânpetru German, Socodor, Stremț, Teiuș, Unirea II (Vereșmort). Cele mai însemnate descoperiri din aceste situri arheologice sunt descrise în volumul *Războinici în Transilvania din epoca avară*, un catalog a unei expoziții coordonate de Călin Cosma,

Necropola avară de la Câmpia Turzii

Dobos Alpár, Gabriel T. Rustoiu, Aurel Rustoiu, Ovidiu Oargă, din anul 2013.

Aceste situri arheologice se caracterizează prin descoperiri de morminte de războinici cu depuneri de piese din panoplia de arme și de harnașament, dar și piese de port și podoabă. Cea mai interesantă caracteristică a mormintelor avare este că, la războinicii din elita conducătoare, alături de înhumat era depus și calul, aproape întreg. Aceste înmormântări cu cal nu sunt în toate mormintele, prin urmare se presupune că sunt specifice unor membri ai elitei. În Transilvania, morminte de avari cu cai au fost descoperite la Aiud, Aiudul de Sus, Gâmbaș, Unirea II și la Brateiu. În privința

*Un vârf de lance gepidic, o cataramă bizantină
și un vas gepidic realizat la roată, artefacte din perioada avară*

panopliei de arme, cele mai des întâlnite depuneri sunt vârfurile de lance, urmate de cele de sabie și apoi vârfurile de săgeți. În ceea ce privește panoplia de harnașament, în morminte de avari se întâlnesc depuneri de scărițe de șa din fier și zăbale din fier. De asemenea, se găsesc obiecte de port și podoabă precum cataramă, aplici, fibule, limbi de curea, inele, cercei, mărgelă, pandantive, brățări.

Pe aceste artefacte sunt întâlnite ornamente și decor cu motive foarte spectaculoase și interesante, în special lujeri și grifoni. Lujerii sunt un motiv floral, de obicei arătând ramuri de plante, iar grifonii sunt animale din imaginarul fantastic având un corp de leu, cu aripi, cap și gheare de vultur și urechi de cal. În privința depunerii alături de războinic a calului, aceasta face parte din simbolistica ritualului de înmormântare. În mitologia popoarelor nomade, calul aflat în galop are puterea de a trece dintr-o lume în alta, din lumea viilor în cea a morților.

Artefactele ce țin de cultura arheologică avară au anumite caracteristici de prelucrare în urma cărora Kurt Horedt a împărțit cultura materială avară în trei faze, ținând cont de influența bizan-

tină. Perioada veche sau timpurie (datată între anii 558 – 680) este caracterizată de piese de podoabă și de harnașament realizate prin presare, o tehnică de prelucrare bizantină. În perioada de tranziție (680 – 720) întâlnim atât tehnica presării, cât și pe cea a turnării. Apoi, în perioada târzie (720 – 800) predomină tehnica turnării și ornamentul cu motiv vegetal (lujeri) sau animalier (grifoni), o tehnică de prelucrare de origine turanică. Această împărțire este influențată și de evenimente majore din acea perioadă: anul 680 este legat de pătrunderea bulgarilor la Dunărea de Jos, care întrerupe legătura directă a Khaganatului Avar cu Imperiul Bizantin, iar după 720, noi grupuri turanice, în special onogurii, se așează în Pannonia alături de avari.

UN „AUL“ DE RANG INFERIOR

Așadar, statutul de lider în cadrul Confederației Avară era arătat de „însemne de rang“: panoplia de arme și panoplia harnașamentului. Din punct de vedere arheologic, se evidențiază diferențe între războinicii din mormintele avară, acestea având

*Două aplici de centură (extrema stângă și extrema dreaptă)
și două limbi de curea, de proveniență avară*

Inel de aur și brățară avare și o cataramă unică din bronz aurit

și inventare bogate, și inventare mai sărace. Cel mai probabil, elitele erau înmormântate fastuos, cu întreg echipamentul militar: armură, arme și piese de harnașament, toate bogat ornamentate.

Echipamentul militar și armele folosite de avari sunt descrise în *Arta militară* atribuită împăratului bizantin Mauricius (582 – 602): „Se înarmează cu zale, săbii, arcuri și sulițe, iar în lupte mulți dintre ei au două rânduri de arme. Poartă sulițe pe umeri și țin arcurile în mâini, dar se folosesc de amândouă, după nevoie și cum le vine la îndemână“. Armele avarilor apar menționate și în sursele chinezești: „Ca arme, ei aveau arcuri, săgeți, îmbrăcăminte cu armură, sulițe și războinici călare cu săbii; la cureaua împodobită purtau și un pumnal“.

Triburile avare erau conduse de căpetenii militare, iar în momentul constituirii confederației, cel mai puternic a devenit conducătorul absolut, khaganul. Dar celelalte căpetenii nu își pierd autoritatea în fața propriilor triburi. Confederația a fost împărțită în provincii cu autonomie militară și politică numite „aul“, conduse de tuduni, capcani, hagani, zoapani. Titurile acestea erau purtate de conducătorii militari din Khaganatul Avar,

războinici de elită care făceau parte din anturajul khaganului, ajutându-l să-și impună autoritatea asupra diferitelor teritorii stăpânite.

Pătrunderea avară în spațiul intracarpatic se realizează după 650, așa cum susține cercetătorul Călin Cosma. Data marchează o reorientare politică și militară a avarilor, de la atacuri de jaf asupra Vestului și a Bizanțului, spre consolidarea stăpânirii și controlul drumurilor sării, cum este cazul Văii Mureșului în Transilvania.

Descoperirile avare din spațiul intracarpatic cuprinse în grupul cultural Gâmbaș, grup definit de Kurt Horedt, arată existența unei unități politico-militare de tip „aul“ a Khaganatului Avar. În cadrul acestui „aul“, se presupune o coexistență avaro-slavă bazată pe o relație de subordonare. Însă, lipsa unor morminte princiare ale avarilor indică faptul că „aul“-ul din spațiul intracarpatic avea un rang inferior. Posibila existență a unui „aul“ pe valea mijlocie a Mureșului urmărea extragerea de sare și minereu și controlul drumului comercial spre Pannonia.

Asimilarea gepizilor și existența în cultura materială slavă a unor elemente culturale avare arată cel puțin o subordonare a populațiilor

Aplică de bronz, în formă de chip uman, descoperită la vârful tecii unui pumnal, mărgea de bronz, agățătoare de centură din bronz și aplică de harnașament cu decor de floare stilizată, realizate de avari

*Vase avar
descoperite
în Slovacia,
date
în secolele
VII – VIII*

în folosul Khaganatului. Slavii se ocupau de colectarea dărilor, păzirea punctelor vamale, supravegherea drumului comercial, extragerea de minereu și minerale. Influența culturală avară în rândul slavilor se vede în tumulii de la Nușfalău și Someșeni, unde, pe obiecte găsite în urnele de incinerare (ritual practicat de slavi), apar grifoni și lujeri.

Integrarea Transilvaniei în Khaganatul Avar se realizează prin așezarea unor comunități de slavi subordonați, dar afectează comunitățile locale. După retragerea romană din secolul al III-lea, populația locală continuă să existe, așa cum arată descoperirile arheologice de tipul „Brateiu 1”, specific secolului al IV-lea (unde avem ritul incinerare ce dispare în secolul următor) sau cele din cultura arheologică Sântana de Mureș – Cerneahov. Aceste comunități au fost afectate de pătrunderi ale goților în regiune în secolele IV – V și apoi ale gepizilor în secolele V – VI, populații alogene germanice. Cultura acelor comunități locale trece printr-un proces de aculturație datorată unui amalgam de schimburi culturale cu influențe germanice, turanice și slave.

„AVARIZAREA” SUPUȘILOR

După 568, teritoriul gepid, masat la est de Tisa, cu capitala la Sirmium, este cucerit de avari și integrat în Khaganatul Avar, o confederație pluri-etnică. La sfârșitul secolului al VI-lea și începutul veacului al VII-lea, spațiul intracarpatic suferă o puternică schimbare culturală. Elita gepidă din Transilvania, observată prin descoperirile de la Apahida sau de la Turda, devine și ea subordonată avarilor. După momentul dispariției Regatului

Gepid, în Transilvania se vede un fenomen de aculturație. De exemplu, necropolele de la Band și Brateiu („Cimitirul nr. 3”) conțin morminte de gepizi, dar inventarul funerar, format din ceramică modelată cu mâna, piese de harnașament, tipuri de mărgelă sau de cataramă cu elemente culturale avar, sugerează un fenomen de aculturație.

Începând cu a doua jumătate a secolului al VII-lea, descoperirile arheologice arată o puternică asimilare a păturii conducătoare. Aceasta este reprezentată de gepizi asimilați, aflați în slujba khaganului și de căpetenii avar împreună cu suita lor. Necropolele arată o copiere a modului de viață și a ritualului avar: depunerea harnașamentului, a armelor, părți sau întreg scheletul de cal, cataramă și alte obiecte de port și podoabă decorate cu lujeri și realizate prin presare. O altă categorie

de conducători locali este cea a războinicilor, fie ei avari, fie de altă origine etnică (hună, cutrigură, utrigură, germanică), aserviți khaganului.

Fenomenul aculturației, dar și al continuității în locuire sau al conlocuirii mai multor comunități într-o așezare se poate observa la Brateiu, județul Sibiu. Aici avem înmormântări din perioada post-romană („Cimitirul nr. 1”), din perioada gepidă („Cimitirul nr. 3”) și avaro-slavă („Cimitirul nr. 2”).

Interesant este „Cimitirul nr. 3”. Aici apar, în cadrul necropolei, morminte cu depuneri de oase de cal, ce sunt considerate de către Radu Harhoiu un rezultat al unui proces de aculturalizare a gepizilor prin „avarizarea” acestora. Necropola gepidă de la Brateiu se caracterizează prin două zone de înmormântări cu anumite elemente rituale, care arată o continuitate de înhumare în

*Două vase,
pe primul este reprezentat
un războinic
cu un prizonier,...*

*... iar
al doilea este
realizat
din aur;
au fost
descoperite
la Sănnicolau
Mare*

necropolă și evoluții în societatea comunității de la Brateiu.

Înmormântările din estul și vestul necropolei se diferențiază ritualic prin obiectele depuse. În partea vestică sunt înmormântări în care predomină ceramica lucrată la roată, fibule în formă de arc, cataramă ovale fără placă de fixare, cataramă bizantine ș.a. Zona estică se caracterizează arheologic prin depuneri de oase de cal, vase lucrate cu mâna, piese de harnașament, cataramă rectangulare simple, cercei terminați în spirală ș.a. Radu Harhoiu consideră că partea vestică a cimitirului aparține fazei timpurii, din a doua jumătate a secolului al VI-lea, iar partea estică reprezintă faza de aculturalizare a gepizilor în cadrul Khaganatului Avar, din secolul al VII-lea.

De asemenea, un studiu publicat de Daniel Călin Anton, în care s-a analizat inventarul din mormintele feminine, în special măregele și ceramica funerară, arată că necropola are două faze de înmormântări. Prima aparține mediului cultural germanic, ține de mormintele în care s-au descoperit măregele din chihlimbar și fibule digitate cu trei și cinci „degete” de tip „Bügelfibeln”. A doua fază aparține mediului cultural avar, caracterizat prin măregele cu „ochi” și depuneri de oase de cai. Călin Cosma este de părere că avarii au trecut la acțiuni de cucerire a comunităților gepide și pe Valea Târnavei Mari, iar artefactele arheologice descoperite arată că necropola de la Bratei 3 a fost utilizată în continuare și pe timpul avarilor, care au supravegheat Valea Târnavei Mari până spre sfârșitul secolului al VII-lea.

CEI MAI PUȚIN CUNOSCUȚI MIGRATORI

Începând din a doua jumătate a secolului al VII-lea și pe parcursul veacului al VIII-lea, poate începutul celui de-al IX-lea, la Brateiu sunt prezenți slavii, posibil colonizați aici de avari. Prezența slavilor este observată în „Cimitirul nr. 2”. În cadrul acestei necropole (numit cimitir de autorii săpăturilor: Ion Nestor, Ligia Bârză și Eugenia Zaharia) a fost descoperit un mormânt de avar cu cal, dar care a fost distrus de lucrările la nisipărie, iar un al doilea mormânt avea doar calul depus, cu un vas alături (nu se știe exact ce conținea). Opinia cercetătoarei Eugenia Zaharia este că „mormântul de cal se alătură mormântului de avar cu cal”. Călin Cosma consideră că fie a fost un războinic avar, dar

scheletul acestuia nu s-a păstrat în timp, fie calul într-adevăr a fost depus individual și semnifică un ritual aparte, acest animal fiind considerat spiritul comunității.

Slavii și ritualul funerar slav au păstrat ritul incinerăției cu depunerea resturilor cinerare în urne sau în groapă, cu obiecte specifice (fibule digitate). Sunt prezente însă și obiecte care imită moda avară, ceea ce arată un statut social superior pentru unii membri ai comunității. Astfel, în secolele VII – VIII, reapare ritul incinerăției, care devine predominant. Însă, prin existența necropolelor de tip Mediaș, ce are caracteristic biritualismul (inhumație și incinerăție în aceeași necropolă), putem presupune existența a două grupuri de populații care foloseau cimitirele într-o comunitate. Spre sfârșitul secolului al VIII-lea și în prima jumătate a secolului al IX-lea, se observă o scădere a ritului incinerăției, predominând inhumăția. Această trecere se datorează influenței creștinismului, propagat în Transilvania îndeosebi după secolul al IX-lea.

O altă caracteristică a acestei perioade avaro-slavă este regresul ceramicii lucrate cu roata. Este descoperită în foarte puține exemplare, menținându-se doar în partea de nord-vest a spațiului intracarpatic, în restul teritoriului predominând ceramica lucrată cu mâna. Ceramica lucrată la roată redevine majoritară în secolul al IX-lea, pe fondul pătrunderii în sudul Transilvaniei a populațiilor bulgare, dunărene și a culturii balcano-dunărene.

Walter Pohl spunea în cartea *The Avars* (Avarii), apărută în 2018, că „puține dintre popoarele care au marcat soarta Europei în timpul tranziției de la Antichitate la Evul Mediu au rămas atât de puțin cunoscute ca avarii. Aproape un sfert de mileniu, din 558 până în 796, ei au stăpânit o mare parte din Europa Centrală și de Est, cu centrul de putere la Dunărea Mijlocie. În culmea puterii, Khaganatul Avar a pus în defensivă atât pe bizantini, cât și pe franci”.

Avarii, cei mai puțini cunoscuți dintre popoarele migratoare, au marcat și modelat istoria Europei Centrale și de Sud-Est. Datorită lor, migrația slavă s-a desfășurat într-un teritoriu ce era marcat de *pax avarica*, în sensul că populațiile din aceste spații au pus capăt războaielor între ele și s-au putut dezvolta și evolua, totuși în limita acordată de puterea avară. Invaziile din Balcani și ruperea limesului dunărean în 602 au deschis calea instalării slavilor în Peninsula Balcanică. ■

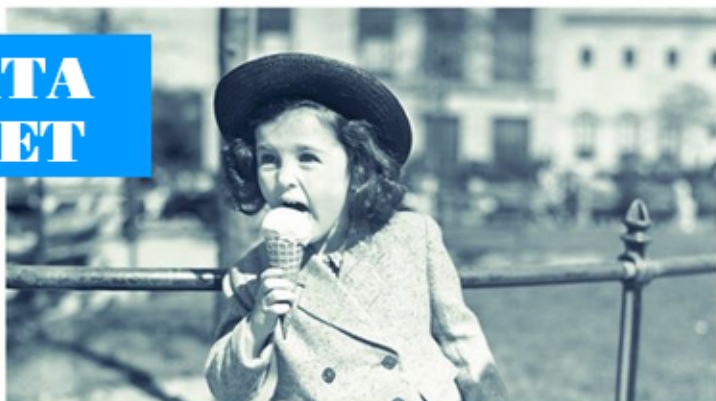
ÎNGHETATA LA CORNET

DORINA MIHALCEA

La 30 aprilie 1904, la St. Louis, își deschidea porțile unul dintre cele mai spectaculoase târguri internaționale organizate până atunci în S.U.A., menit a omagia împlinirea puțin peste un secol de la achiziția Louisianei de la statul francez (1803). Peste 60 de țări și 43 dintre cele 45 de state americane au deschis acolo standuri, vizitate, în cele șapte luni de activitate, de aproape 20 de milioane de oameni.

Abundență și extravaganță pot fi astăzi considerate cuvintele de ordine. Oriunde te uitați, rămâneți impresionat. Și nu numai vizual!... Palate construite din porumb dulce, sculpturi din unt, turnuri din cereale sau animale realizate din fructe – mulțimile prezente la târg erau îmbiate să descopere gusturi noi, care mai de care mai exotice sau mai sățioase. Erau vremuri de aur ale agriculturii Americii, noile mașinării utilizate la scară largă pe câmpurile țării făcuseră ca multe dintre alimentele care altădată nu prea erau accesibile tuturor să ajungă pe aproape toate mesele.

Odată cu primele zile de vară toridă, o altă delicatessă a început să facă furori: înghețata la cornet!

Dar cui i-a venit prima dată ingenioasa idee de a pune delicioasa cremă răcoritoare într-un cornet?! Nici istoricii și nici măcar cea mai cunoscută asociație din domeniu (The International Ice Cream Association, IICA) nu au reușit să se pună de acord. Istoricul culinar Anne Cooper Funderburg, în *Chocolate, Strawberry, and Vanilla: A History of American Ice Cream* (Cu ciocolată, căpșuni și vanilie: O istorie a înghețatei în America, 1995) sublinia existența a cel puțin șapte variante cu privire la identitatea inventatorului înghețatei la cornet. Personajele care își dispută întâietatea par a reprezenta însăși istoria colorată și diversă a

Deschiderea Târgului internațional din St. Louis

Americii: Charles E. Menches din Ohio (unul dintre presupușii părinți ai hamburgerului) sau imigranți, de origine siriană (Ernest Hamwi; frații Albert și Nick Kabbaz); libaneză (Abe Doumar); italiană (Italo Marchiony); turcă (David Avayou) și greacă (Arnold Fornachou).

Aproape pe toți îi leagă strălucitorul Târg organizat la St. Louis. Aproape toți au avut tarabe apropiate; aproape toți au comercializat, printre altele, și dulciuri și răcoritoare; aproape toți s-au inspirat, mai mult sau mai puțin, unul de la altul...

Singuri, Italo Marchiony (1868 – 1954) și David Avayou nu au participat efectiv la eveniment. Venit din regiunea Alpilor Dolomiți pe pământ american prin 1895 și stabilit în New York, Marchiony obținuse, cu doar câteva luni înainte (la 15 decembrie 1903) patentul nr. 746.971, pentru o mașinărie ce crea 10 biscuiți speciali, a căror textură le permitea să fie astfel modelați încât să servească precum un suport comestibil de înghețată. Turcul Avayou, cu o experiență scurtă prin bucătăria franceză, deținea vreo două chioșcuri în Atlantic City, New Jersey, unde vindea dulciuri și, mai ales, înghețată. Se pare că, după Târgul din St. Louis, un mare magazin de dulciuri din Philadelphia l-ar fi angajat să pună în aplicare rețeta cornetului descoperită în 1904.

În ceea ce-i privește pe ceilalți, poveștile sunt mult mai complicate... Frații Kabbaz lucrau pentru

conationalul Hamwi. Taraba acestuia, unde sirienii făceau un gen de gogoșică foarte dulce și din belșug pudrată cu zahăr (numită *zalabia*),

era vecină cu cea a unui gelatier, după unii istorici, Arnold Fornachou.

Cum căldura începuse să fie insuportabilă, înghețata era la mare căutare. Și astfel, rapid, gelatierul

arămas fără recipiente în care să vândă răcoritorul desert. Hamwi a venit rapid cu o soluție: dacă din aluatul său ar face un rulaj special, în care înghețata să fie comercializată mai rapid și consumată mai ușor...

Libanezul

Doumar, care vindea în special suveniruri și se afla în aceeași zonă, era și un pasionat al bucătăriei tradiționale. Când l-a văzut pe Hamwi încercând să confecționeze cornetul perfect, i-ar fi împărtășit un secret de acasă: o lipie micuță, ce putea fi rulată și umplută, nu cu falafelul obișnuit, ci cu gem, alte amestecuri dulci sau chiar înghețată. Hamwi s-a arătat atât de încântat de noua rețetă, încât se spune că, la finalul târgului, i-ar fi oferit libanezului una dintre tipsiile pe care își prăjea gogoșelele.

Si, pe dată, viețile tuturor s-au schimbat radical. Hamwi nu numai că a putut să-și recupereze toți banii cheltuiți cu închirierea tarabei la târg, ci a făcut și un profit bunel, pe care l-a folosit mai apoi să-și pună pe picioare o serioasă afacere cu înghețată la cornet. Mare parte din povestea sa se bazează pe o scrisoare pe care a trimis-o, cu mulți ani după evenimentul din 1904, publicației *Ice Cream Trade Journal* (în 1928). În ceea ce-l privește pe Doumar, la rândul-i, o nouă afacere înfloritoare l-a purtat spre Conney Island: într-un chioșc stradal a început să comercializeze *cornucopias*, cornetele cu înghețată, a căror idee o împărtășise cu Hamwi. Mașinuța la care le producea a fost păstrată mai apoi decenii întregi, ca o moștenire de mare preț, în familia sa, chiar și după mutarea acesteia în Norfolk, Virginia.

Și povestea care îl are ca protagonist pe unul dintre frații Menches, Charles, se bazează cam pe aceeași... ingrediente. Charles a avut și el o tarabă la Târgul din St. Louis. Acolo se pare că vindea și dulciuri, dar și înghețată. La sfârșitul fiecărei zile, mergea să-și întâlnească o prietenă, de fiecare dată ducându-i câte un buchet mare de flori. Într-o seară călduroasă, cei doi au decis să

Ernest Hamwi

Charles E. Menches

se delecteze și cu puțină înghețată. Charles a adus atât flori, cât și un foarte popular în acea vreme sandviș cu înghețată: două felii de blat care înveleau crema răcoritoare. Femeia căuta însă o vază, casa i se umpluse de flori și nu mai avea unde să le pună... Menches a venit cu o idee... neașteptată! Ce-ar fi dacă ar rula una dintre feliile de blat și ar face un recipient pentru flori! Dar, oare, dacă în locul acestora, ei ar pune înghețata... Nu ar fi mai ușor de mâncat?!

Pentru Ellen Thomasson, curatorul unei societăți istorice din Missouri, care s-a preocupat de istoria deliciosului preparat, controversa legată de deținătorul oficial al patentului pentru cornetul de înghețată este generată mai ales de faptul că aproape toți cei implicați au făcut cereri de recunoaștere cu mult după momentul 1904, oferind prea puține dovezi pentru a-și susține cauza. Iar în cazul celor care au obținut patente mai devreme, ele nu conțineau decât unele elemente din care s-ar fi putut naște mult apreciatul cornet.

Dacă soluția cornetului era o adevărată revoluție pentru 1904, rețetărilor unui asemenea produs se pare că era mult mai vechi. Încă din 1807, într-unul dintre desenele picturului francez Philibert-Louis Debucourt (1765 – 1832), care reprezenta interiorul unei celebre cafenele din Paris – Caffé Frascati (fondată în 1789 și reinventată de gelatierul napoletan Garchi, în 1792) –, pe lângă câteva figuri de eleganți parizieni și parizience, surprinși pe când își savurau băuturile răcoritoare,

*Detaliu
din desenul
picturului francez
Philibert-Louis Debucourt,
în care apare
o tânără doamnă
ce pare să mănânce
înghețată la cornet*

apare, într-un colț, la o masă, o tânără doamnă care pare a consuma înghețată dintr-un recipient ce seamănă cu actualul cornet. Istoricul culinar Robin Weir

consideră că aceasta ar fi prima atestare a utilizării cornetului; alții însă nu sunt foarte siguri și înclină să creadă că ar fi fost vorba doar de o lingură mai aparte, cu o formă ciudată, folosită pentru a degusta crema răcoritoare. Din păcate, tabloul nu prezintă efectiv dacă în fața doamnei s-ar afla și o cupă, imaginea este blocată de spațiile unei prietene...

In 1846, Charles Francatelli, în a sa *Modern Cook* (Bucătăria modernă), a descris cum să se facă o așa-numită *napolitane-gauffres* umplută cu cremă înghețată; rețeta era gândită pentru a orna un desert aparte, propria invenție, budinca înghețată a la Ducesă de Kent. Ilustrația însoțitoare arată în mod clar forma de con, iar rețeta de *gauffre* se referea la modelarea napolitanelor în formă caldă.

Într-o altă carte cu rețete, editată câteva decenii mai târziu (1887), Agnes Bertha Marshall (1852 – 1905), o cunoscută în epocă expertă în preparate culinare și, în special, în deserturile reci, oferea ingredientele și metoda de preparare a unui cornet cu înghețată, realizat dintr-o pastă dulce din făină și migdale, coaptă și umplută cu frișcă îndulcită cu aromă de vanilie. Dar Agnes nota că el putea fi umplut și cu „înghețată sau bucăți de gheață cu fructe“, preparatul putând fi consumat atât la prânz, cât și la cină, aducând o savoare specială.

La finele deceniului al XIX-lea, înghețata devenise una dintre delicatesele cele mai căutate în aproape toată Europa. Iar, odată cu Târgul din St. Louis, a cucerit întreaga Americă, atât în cupe, cât, mai ales, la cornet... ■

Copii fericiți la Târgul internațional din St. Louis

TELEFONUL FĂRĂ SÂRMĂ

Minunea a fost când au izbutit învățații a face să putem vorbi prin telefoane legate între ele prin sârmă, adică a vorbi prin telefon. Se înțelege că minunea e și mai mare, când au ajuns acum a vorbi de la depărtări foarte mari, fără să mai aibă nevoie de sârmă. Vorbești aici de la un telefon și te aude la depărtare de zeci și sute de kilometri, măcar că între cele două telefoane nu e măcar o sârmă.

Când vedeai sârma, îți făceai socoteala că, la urma urmei, prin sârmă poate merge ceva, o tremurătură, un curent, de la cel ce vorbește la cel ce ascultă. Dar luând bine seamă putem vedea că Soarele ne trimite lumină și căldură de la o depărtare uriașă, de-a dreptul, iar nu prin sârme. Tot așa, după cum sunt raze de lumină sau de căldură, tot așa sunt și raze de electricitate. Raze de acestea putem stămi, când voim și, de la locul unde le facem, se împrăstie în toate părțile, până la sute și mii de kilometri. Dovadă telegraful fără sârmă care lucrează acum între Țărutul Angliei și al Americii, peste toată lățimea Oceanului Atlantic; dovadă că lucrează între Turnul Eiffel din Paris și Casablanca, un oraș din Maroc. De asemenea, între localități foarte îndepărtate din Germania etc.

În timpul din urmă se fac la Paris încercări de-a telefona, adică a vorbi la depărtări mari, fără ajutorul sârmei. Trei ofițeri au izbutit a vorbi între Turnul Eiffel și portul Dieppe.

Când s-a văzut că telegrafia fără sârmă lucrează așa de bine și la depărtări atât de mari, s-a crezut că nu va fi greu deloc a-și telefona tot la aceeași depărtare. [...]

Un danez, Poulsen [Valdemar Poulsen, 1869 – 1942, inventatorul telegrafonului, strămoșul magnetofonului; la Expoziția Universală din 1900 a înregistrat pe acel dispozitiv vocea împăratului Franz Joseph, considerată până astăzi cea mai veche în-

Valdemar Poulsen...

registrare sonoră magnetică – n. red.], a căutat să facă altfel de unde electrice, neslăbite și fără întreruperi. și a izbutit. El le

fabrică prin ajutorul unei lămpi electrice, care dă un arc luminos între două bucăți de cărbune închise într-o bășică de sticlă plină cu hidrogen sau cu gaz luminat. Acest arc electric cântă. De la el pleacă unde electrice care pot lucra la depărtare, pricinuind, la sosire, curenții care fac de vorbește telefonul.

Poulsen a izbutit să vorbească până la depărtare de 400 km.

Încercările de la Turnul Eiffel se fac cu lampa lui Poulsen.

Dar în același timp, alt învățat, având tovarăși oameni cu bani și credit, s-a legat a face telefonică fără

sârmă între Turnul Eiffel și Statele Unite, peste Ocean [în realitate, inventatorul american Lee de Forest, 1873 – 1961, a reușit stabilirea unei legături între Paris, Turnul Eiffel, și Villejuif și Melun, două orașe din apropiere – n. red.], deci să facă pentru telefon ceea ce Marconi a făcut pentru telegraf.

Nu ne îndoim că se va izbuti și că nu va trece mult până când se va putea vorbi de la orice depărtare fără nicio sârmă, ci numai prin acea materie foarte măruntă, căreia îi zicem eter. [...]

Va fi și mai mult: cu raze electrice vom putea pune în mișcare, de la depărtare, tot felul de mașini, îndeosebi vapoare, care merg pe sub ape, submarine și torpile, un fel de vase încărcate cu materii explozive.

Încercările făcute în această privință au izbutit și ele și avem nădejde că vor ajunge la sfârșitul dorit.

Stăpânirea omului asupra puterilor naturii e din ce în ce mai mare.

Lee de Forest

... și telegrafonul lui

(Albina, nr. 1, 5 octombrie 1908)

EVENIMENT „EKSTRAORDINAR” PETRECUT LA MĂNĂSTIREA SĂRINDAR

RĂZVAN-ANDREI SORESCU

Maiestuoasa Mănăstire Sărindar, impresionant for de cultură și spiritualitate românească, a fost una dintre comorile de mare preț ale Țării Românești și cu precădere ale orașului București. Istoria ei este una

*Mănăstirea Sărindar
cu puțin înainte să fie demolată
și într-o reprezentare din 1836 (dreapta)*

Opiniile sunt împărțite în ceea ce privește originile acestui lăcaș. Biserica Mănăstirii Sărindar este socotită cea mai veche din București, întrucât se presupune că undeva pe la 1362 (sau 1359/1369), Vlaicu Vodă (1364 – 1377), viitorul domnitor al Țării Românești, în urma unei victorii a legendarului comite Dragomir, pârcașul cetății Dâmbovița, împotriva lui Ludovic regele Ungariei,

măreață, însă totodată dramatică și tumultuoasă, ajungând, dintr-o oază de rugăciune și liniște, vistierie de stat în 1795, iar mai târziu, în anul 1800, azil de nebuni.

ridică o bisericuță de lemn pe locul bătăliei, în zona viitoarei mănăstiri. În secolul al XVI-lea, locul pe care se găsea ctitoria lui Vlaicu aparținea boierilor Cocorăști. Aceștia au ridicat o nouă biserică de lemn, botezată „Biserica Coconilor”.

Din cauza vitregiilor timpului lăcașul de cult suferă stricăciuni. Marele vistier și logofăt al lui Matei Basarab, Radu Cocorăscu, a efectuat unele reparații, însă biserica continuă să se degradeze, ajungând în cele din urmă o ruină. Neobositul apărător al tradiției ortodoxe, voievodul Matei Basarab, ar fi decis să o refacă din temelii. Așa se face că la 1652, în locul bisericii de lemn a fost înălțată o mănăstire maiestuoasă, cu ziduri groase de cărămidă și chilii. Cu ceva vreme înainte voievodul făgăduise lui Dumnezeu că va ctitori 40 de biserici, iar aceasta era cea din urmă. De aici și denumirea, deoarece cuvântul sărindar vine de la grecescul *saranda* (gr. *σαράντα*), care înseamnă 40.

Între cei care îi atribuie domnului Matei Basarab ctitorirea acestui important lăcaș al

orașului se numără și memoria-litul Alexandru Predescu, care afirma că Matei Voievod a ridicat Mănăstirea Sărindarului printre copacii pădurii dense care străjuia marginea de nord a Bucureștilor. Academicianul Dan Berindei susținea și el că Mănăstirea Sărindar era una dintre ctitoriile înălțate în Capitală de Matei Basarab. Alți istorici, precum B.P. Hașdeu, Gh.I. Ionescu-Gion, atribuiau această biserică lui Vladislav Basarab. Popescu Lumină, unul dintre cei mai cunoscuți autori privind istoria lăcașurilor sfinte bucureștene, susținea că unul dintre frații lui Mircea cel Bătrân ar fi ctitorul acesteia. Mai mult, luându-se în considerare unele elemente databile în secolul al XVI-lea, precum și mărturia unui număr de 12 boieri, care menționau faptul că moșia Giulești, de lângă București, ar fi fost dăruită de Mihai Viteazul Mănăstirii Sărindar, arhitectul Cristian Moiescu afirma că Mănăstirea Sărindar nu ar aparține în niciun caz perioadei domniei lui Matei Basarab, fiind mai veche cu peste jumătate de secol.

Serviciile liturgice erau adesea frecventate de cercurile aristocratice, aici regăsindu-se totodată și cel mai bun cor din oraș (vedetă era tenorul Costică Georgescu Lascu, care cânta partituri de muzică bisericească scrise special pentru el). Cel mai de preț odor al mănăstirii era reprezentat de icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului. Lucrată în argint, decorată cu smaralde și rubine, ea valora mai bine de 5.000 de galbeni.

În 1800, Alexandru Vodă Ipsilanti decide ca o parte dintre chilii să servească drept spital pentru cei care suferă de boli psihice, călugării ajungând îngrijitori de nebuni. Acest lucru nu era nemaiauzit; în acea perioadă au existat și alte cazuri de „mănăstiri-spital” sau

„biserici-spital”: Spitalul Sfântul Spiridon (secolul XVIII) – la origine ar fi fost lazaret (spital care îngrijea bolnavii de ciumă) –, spitalele de la Mănăstirile Galata și Hlincea din Iași, înființate la 1808 etc.

În 1880 se interzice oficializarea slujbelor pentru că mănăstirea se clătina din temelii în urma mișcărilor seismice care nu dădeau pace Bucureștiului. În 1893 autoritățile se văd puse în situația de a o demola. Anunțul vizitei împăratului Franz Joseph la București duce la construirea pe locul fostei mănăstiri a unui scuar, a unei fântâni și a unui pedestal, pe care s-a pus mai apoi o machetă a Statuii Libertății.

Pe locul Mănăstirii Sărindar, după încă un deceniu și jumătate, avea să înceapă o construcție nouă care dăinuie și azi: Cercul Militar Național (*Magazin istoric*, nr. 3/2023).

„FOAE EKSTRAORDINARĂ”

În fondul de foi volante vechi al Bibliotecii Academiei Române se află, în mapa numărul XXXI,

foaia volantă cotate cu numărul 36. Proveniența acesteia este necunoscută, modul intrării ei în fondul bibliotecii fiind cel mai probabil prin intermediul donației. Documentul conține un text bilingv, atât în limba română cu caractere chirilice, cât și într-o franceză de epocă, care descrie desfășurarea în Mănăstirea Sărindar a unei slujbe Tedeum, de mulțumire adusă lui Dumnezeu și de cerere în vederea prelungirii anilor de viață ai împăratului rușilor.

Cuprinsul textului care descrie această ceremonie este următorul: „București 5 Oktombrie. După ce toată armia s-a concentrat pe

Alexander von Lüders

câmpul Colintina, Eks(c)elenția Sa Generalul de Infanterie Liudors [Alexander von Lüders, comandantul trupelor ruse care au intrat în Moldova și Țara Românească pentru a înfrânge Revoluția de la 1848 – *n.n.*], comandant de căpetenie al acestui corp, a mers alaltăieri Duminică, la 9 ceasuri de dimineață, la Biserica Mănăstirii Săririndarului ca să aducă mulțumită celui Prea-înalt. Aci aștepta pe Eks(c)elenția Sa vre-o câte-va detașamente de Infanterie și de Căvalerie așezate pe două părți; iar în Biserică mai mulți

Alexander Osipovici Duhamel

Generali, între care era și Eks(c). Sa D. General Adiotant Duhamel [Alexander Osipovici Duhamel – *n.n.*], ștabul [ștab: ofițer superior, șef, conducător – *n. trad.*] oștirii, D. Coțebu [Karl von Kotzebue – *n.n.*], Consul-general al Rusii, Eks(c). Sa Caimacamul, DD. Ministrii și toți boerii în uniformă. O populație foarte numărăoasă se adunase ca să ia parte la această solemnitate. Cum se arată Eks(c)elenția Sa Generalul de căpetenie, Eminenția Sa părintele Mitropolitul, încunjurat de Arhieriei și de un cler numărös, începu a sluji Te-Deum și a îndrepta către cel a Tot-Puternic rugăciunile cele mai fierbinți pentru fericirea și prelungirea zilelor MĂRIEI SALE ÎMPĂRĂTULUI TUTUROR Rusiilor, AUGUSTUL nostru PROTECTOR, a MĂRIEI

SALE ÎMPĂRĂTESII și a toatei strălucitei familii ÎMPĂRĂTEȘTI. Cu acest prilej Eminenția Sa a zis un cuvânt asupra pricinilor celor din urmă turburări întâmplare în țară, arătând tot de odată sentimentele de recunoștință și de jertfire de care este pătrunsă partea cea mare a nației către MĂRIEA SA ÎMPĂRĂTUL. După săvârșirea aceștii țeremonii, Eks(c)elenția Sa a trecut în revizie oștirea ce era în curtea Bisericii și s-a întors la palatul de lăcuință, unde s-a făcut mare priimire.

Măine Miercuri, 6 ale curgătoarei luni, se va face un smotru [smotru: instrucție militară; instruire severă – *n.n.*] mare a oștirilor Rusești pe câmpul Colintinii. Eks(c)elenția Sa Generalul de căpetenie va comanda în persoană. Cei ce vor dori să privească, sânt poftiți a nu trece barierele ce să vor însemna, spre a se apăra de ori ce *neorânduială* [nu se poate distinge clar – *n.n.*] și primejdie.“

Anul, din păcate, nu este indicat, însă fișele de bază ce însoțesc mapele, apărute ca o continuare a muncii începute de paleograful A.I.T. Dumitrescu (primul care organizează fondul de foi volante al Bibliotecii Academiei Române, aranjând foile volante din perioada 1642 – 1866 cronologic și împărțindu-le pe acestea în 13 mape ordonate pe zone geografice) menționează anul 1848.

De Biserica Săririndar sunt legate alte două evenimente ce implică oștile rusești, și anume: 1) pe la 1848 trupele rusești de ocupație îi alungă pe călugării greci și aduc în locul acestora ruși, așezământul trecând sub ocrotirea lor; 2) la anul 1877, în drumul acestora către Dunăre, trupele țarului opresc aici, iar Marele Duce Nicolae intră în Biserica și se roagă în genunchi la icoana făcătoare de minuni. ■

Fântâna și pedestalul cu macheta Statuii Libertății

FARSA LUI MACEDONSKI

Spun de la început că poetul Macedonski a fost directorul prefecturii județului Silistrei [Silistra Nouă a fost un județ care a existat doar în intervalul 13 noiembrie 1878 – 1 aprilie 1879; a avut două plăși, Silistra Nouă și Medgidia – n. red.], cu reședința în Cernavodă [la 13 noiembrie 1877 a fost numit director de prefectură al plășii Silistra Nouă – n. red.]. Aceasta era cam pe la începutul anului 1879.

Prefectul Cantili [general Grigore Cantili, în funcție din noiembrie 1878 – n. red.] lipsea totdeauna din capitala județului; când era prin satele și târgușoarele județului, în cercetări și în studierea localităților, cu un alai de călărași după trăsură, când în București, pentru a expune și răspunde starea mizeră a provinciei. Polițaiul Gherghel era un pasionat după vânătoare și cele în legătură cu ea; când el era la vânătoare, Macedonski era mare și tare în Capitală. Deși se împrietenise cu unul Papanicopol, pentru că avea o soră frumoasă ca o zână, deși venise în Cernavodă cu geamantane de cărți, poetul se plictisea îngrozitor și atunci devenea și el vânător, dar vânător de senzații. Făcea câte o farsă celor dimprejur și se distrau cu toții.

Pe la sfârșitul lui martie 1879, Macedonski primi o telegramă din București care-i vestea că pe ziua de 1 aprilie se desființează județul și deci și prefectura Silistrei. Amărât nu fu de această desființare; ea-i deschidea perspectiva altor posibilități. Se gândi numai să facă o farsă polițaiului Gherghel, una de plecare, usturătoare, căci avusese de suferit după urma lui. O adresă, cu toate formele oficiale și în termenii cei mai birocratici, fu fabricată numaidecât, prin care aducea la cunoștința polițaiului Gherghel că Ministerul de Interne a primit demisiunea generalului Cantili, a numit în loc prefect pe Gherghel. Cu această adresă în mână, curierul prefecturii bătu seara la ușa polițaiului, care tocmai sosise cheflui de la o ispravă vânătoarească. Gherghel luă adresa, o citi, respiră cu plăcere vestea, o făcu cunoscut celor ai casei și, pentru că afară era întuneric și ploua, iar pe ulițele orașelului, nepietruite, un noroi fără seamăn, hotărî să rămâie acasă. Totuși, făcând fel

Alexandru Macedonski

de fel de planuri pentru viitor, printre care și acela de a înstruna cât mai mult pe directorul prefecturii, care sfida pe toți, nu-i venea să se culce. Trimise dar după câțiva intimi, după un taraf de lăutari și un chef monstru ținu încordată bucuria lui Gherghel și atenția vecinilor până către ziuă. Dimineața trimise pe un ipistat să cheme la el, acasă, pe directorul prefecturii, pentru a-i da instrucții urgente. Dar ipistatul se întoarse cu vestea că directorul doarme și nimeni n-are voie să-i turbure somnul.

A, gândi Gherghel, mă sfidează – dar ți-l joc eu! și merse la poliție, chemă, cu aerul unui om distins, pe comisari, ipistați, sergenți, agenți, slujbași,

etc. Și le țin un discurs de adio, în care mulțumi pentru serviciul conștiincios făcut sub ordinele sale și vesti tuturor că de azi înainte el este prefectul județului Silistra și va fi mai mult în măsură să le răsplătească serviciile făcute. Merse apoi la prefectură, adună pe funcționari în cabinetul său și le făcu cunoscut numirea sa ca prefect și strășnicia cu care va fi silit să se poarte, date fiind împrejurările... De-abia-și sfârșise discursul, când Macedonski intră pe ușă, zâmbitor. Gherghel îl privi de sus, cu o figură acră și-l apostrofă:

– De azi înainte, domnule director...

– De azi înainte, nu mai sunt director!, îi smulse vorba Macedonski.

– Demisionezi, ei bine, nu-ți va fi primită demisia, voi interveni ca prefect... se repezi Gherghel să amenințe

– Ce prefect, domnule?! Județul Silistra s-a

Generalul Grigore Cantilli

desființat pe ziua de... întâi aprilie... Și Macedonski apăsă semnificativ pe cele din urmă două cuvinte. Tonul liniștit al lui Macedonski exasperă pe Gherghel.

– Întâi april!, murmură el și ieși ca o furtună din prefectură.

Își poate închipui oricine ce s-a mai întâmplat. Gherghel se plânse Ministerului de Interne, făcu proces de ultragiu lui Macedonski, proces pe care-l urmări peste tot, până și înaintea tribunalului apelativ din Tulcea; iar târziu, peste vreo șapte ani, agenții de percepții prin București căutau pe Macedonski să-l încaseze de o amendă și să-i amintească de farsa biurocratică din Cernavodă, pe care desigur o uitase și el.

D. STOICESCU

(*Analele Dobrogei*,

nr. 3, iulie – septembrie 1923)

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 august 2023, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an la revista **Magazin istoric**.

– Conform împăratului bizantin Mauricius, ce arme purtau războinicii avari pe umeri?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din mai 2023 este:

„Roland“

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Tiberiu Dima**, din Ploiești, jud. Prahova.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2024.

Nu luăm în considerare răspunsurile trimise pe Facebook și pe e-mail care nu sunt semnate și care nu indică adresa.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, sect. 5, București

E-mail-ul nostru: **mistoric@gmail.com**

HANURILE UITATE ALE CAPITALEI

**RALUCA MOȚEI,
GABRIEL CONSTANTIN**
(Muzeul Municipiului București)

Muzeul Municipiului București propune o nouă expoziție: „Hanurile uitate ale Bucureștilor”, ce urmează a fi deschisă la Palatul Suțu în perioada august – octombrie 2023. Publicul este invitat să descopere fascinantă poveste a unor hanuri bucureștene ridicate în secolele XVII – XIX, astăzi dispărute în mare parte.

Viața economică bucureșteană din acea perioadă era strâns legată de existența hanurilor. Așezate în inima târgurilor comerciale sau în apropierea lor, acestea au impulsivat activitatea comercială și meșteșugărească datorită fluxului de mărfuri sosite de peste hotare. Spre deosebire de hanurile înșirate de-a lungul drumurilor, care serveau ca loc de popas pentru călătorii aflați în tranzit, cele din marile orașe aveau camere de închiriat, prăvălii și pivnițe pentru vânzarea și depozitarea mărfurilor negustorești. Hanurile erau căutate de negustorii străini sau români, care aveau nevoie de un loc unde să poată fi găzduiți și, în același timp, să-și depoziteze și comercializeze mărfurile.

POȚI FERECATE NOAPTEA

S-a apreciat că termenul „han” este de origine persană și a ajuns în spațiul românesc în veacul al XVI-lea, prin intermediul otomanilor, în contextul intensificării dominației politice și economice

*Curtea interioară a Hanului lui Manuc,
litografie color de E. Ciceri după Michel Bouquet*

exercitate de Înalta Poartă. Prima mențiune despre existența hanurilor în București i-a aparținut călătorului turc Evliya Çelebi, care a vizitat orașul la jumătatea secolului al XVII-lea și care a notat că acesta avea „șapte hanuri pentru negustori” și „un caravan-serai, asemenea unui han, cu 50 de odăi, așezat dincolo de râul Dâmbovița”, adică în afara orașului, fiind folosit pentru găzduirea înalților demnitari otomani. În documente, hanul apare menționat într-un zapis din 14 mai 1673, când Ianache, județul orașului București, împreună cu cei 12 pargari întâreau lui Manole zaraful stăpânirea pe un loc cumpărat „lângă ulița dinspre grădina

Hanul cu Tei, în perioada interbelică

*Biserica și Hanul Stavropoleos,
acuarelă de Henric Trenk, 1852*

Mănăstirii Sf. Gheorghe“. „Și au fost făcut – se menționa în document – jupânul Manole case și hanuri pe acel loc și l-au ținut cu bună pace până în zilele lui Antonie Vodă [din Popești, domnitorul Țării Românești între anii 1669 și 1672 – n.n.]“.

Anton Maria Del Chiaro, secretarul domnitorului Constantin Brâncoveanu (1688 – 1714), descria acest tip de construcție drept „un loc înconjurat cu ziduri, făcut după modelul marilor mănăstiri catolice, iar jur împrejur sunt dugheni boltite [...] ținute de negustori creștini sau turci, cari plătesc o chirie lunară intendentului, care are și însărcinarea să încuie, seara, porțile hanului pentru siguranța mărfurilor“. Descrierile furnizate de călătorii străini pot fi completate cu documente și planuri din arhive, picturi sau chiar fotografii.

Majoritatea hanurilor bucureștene era de formă patrulateră, având o curte interioară, iar accesul se făcea prin una sau două porți ce se fereau din interior noaptea sau în caz de diverse pericole.

*Biserica și Hanul Grecilor,
litografie de Auguste Raffet, 1837*

Zidurile masive, cu ferestre de mici dimensiuni la etaj, și intrarea ferecată erau necesare pentru asigurarea protecției mărfurilor și a negustorilor într-o perioadă în care conflictele armate, jafurile și dezastrele naturale erau frecvente. Hanul era compus dintr-o serie de pivnițe adânci unde se depozitau mărfurile, deasupra cărora se aflau prăvăliile ce aveau accesul prin curte. La etaj se înșirau camerele de locuit, ale căror uși și ferestre erau orientate spre o galerie deschisă sprijinită pe stâlpi. Legătura dintre parter, etaj și curtea interioară se realiza de cele mai multe ori cu ajutorul unor scări late, lucrate din lemn. Grajdurile, șoproanele, magazinele și bucătăriile se aflau de obicei în corpuri distincte așezate în jurul curții, la distanță de spațiile destinate locuirii și comerțului.

HANURI DOMNEȘTI, NEGUSTOREȘTI ȘI MĂNĂSTIREȘTI

Existau și hanuri de tip „pasaj“, cu o curte interioară lungă și îngustă, prevăzută cu câte o cale de acces în fiecare capăt. De-a lungul acestui spațiu se succedau prăvăliile ce aveau pivnițe dedesubt și camerele de locuit la etaj. Acestui tip arhitectonic îi aparține Hanul cu Tei, ridicat în 1833 de Anastasie Hagi, Gheorghe Polizu și Ștefan Popovici, care făcea legătura între străzile Lipsani și Blănari.

Hanurile ridicate de domnitori (Hanul Șerban Vodă, Hanul Constantin Vodă și Hanul Sf. Gheorghe) erau de dimensiuni generoase și aveau în mijlocul curții o biserică. Boierii sau negustorii construiau hanuri (Hanul Bălăceanu, Hanul Filipescu, Hanul lui Manuc ș.a.) cu un spațiu central mărginit de prăvălii orientate, din rațiuni de securitate, spre interior. Hanurile mănăstirești (Hanul Grecilor, Hanul Zlătari, Hanul Colțea, Hanul Sărindar ș.a.), administrate de un egumen, erau în general construite în jurul lăcașelor de cult pentru a putea genera veniturile necesare traiului comunităților monastice. O situație aparte are Hanul Stavropoleos, ridicat între anii 1722 – 1724 de arhimandritul Ioanichie Stratonikeas, a cărui biserică a fost ctitorită ulterior. Planurile de la jumătatea secolului al XIX-lea arată Hanul Stavropoleos drept o construcție patrulateră cu lăcașul de cult poziționat în colțul de nord-est.

Lăcașurile de cult din interiorul hanurilor ofereau servicii religioase atât pentru locatari, cât și pentru locuitorii mahalalei din jur. În proximitatea

Hanul Șerban Vodă, înainte să fie demolat

bisericilor se aflau până după jumătatea secolului al XIX-lea cimitirele în care erau înhumați enoriașii. Unele documente menționează intenția unor persoane de a se îngropa în cimitirele aflate în curtea unor hanuri: „jupan Tănase Proni staroste [...] va să se îngroape [...] la biserica Grecilor [...] unde iaste și jupâneasa și copiii lui“. Cercetările arheologice preventive realizate la Hanurile Zlătari și Greci au scos la lumină numeroase morminte din secolele XVIII – XIX.

În general hanurile erau numite după numele celor care le ridicaseră (Hanul Șerban Vodă, Hanul Constantin Vodă, Hanul lui Manuc, Hanul Damaris, Hanul Filipescu ș.a.) sau al mănăstirii căreia îi aparțineau (Sf. Gheorghe, Sf. Ioan cel Mare, Sf. Ecaterina, Sf. Spiridon ș.a.), dar câteodată purtau porecla proprietarului (Hanul Înjugă Urs, Hanul lui Urlă-n Sus), numele zonei în care fusese construit (Hanul de la Băncasa), culoarea pereților (Hanul Roșu, Hanul Verde, Hanul Galben) sau denumirea vreunui element exterior (Hanul cu Tei).

La adăpostul zidurilor masive ale hanurilor erau protejate de jafuri bunurile negustorilor, așa cum s-a întâmplat de exemplu în anul 1716, când, temându-se de un atac al tătarilor, unii bucureșteni și-au părăsit locuințele și s-au adăpostit în Hanul Șerban Vodă și Hanul Sf. Gheorghe. În timpul epidemiilor de ciumă, negustorii își goleau casele și prăvăliile, depozitându-și averile și mărfurile la adăpost în incintele hanurilor, unde se închideau și ei împreună cu ucenicii și slugile lor.

DISPARIȚIA HANURILOR

Marile hanuri bucureștene erau căutate de o lume diversă, de la negustori la misionari și de la vizitatori de plăcere până la informatori politici și spioni. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, francezul Charles de Peyssonnel menționa că în

București existau „hanuri minunate, ocupate de negustori bogați, la care se găsesc tot felul de mărfuri, din toate țările lumii comerciale“. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, sub termenul de „han“ întâlnim numite și o serie de cărciumi care aveau și câteva camere de dormit. Nu este de mirare că în București numărul hanurilor ajunsese la 145. Dintre acestea, o mare parte au avut un caracter efemer, puține rezistând trecerii timpului.

Cutremurele și incendiile care au afectat Capitala în cursul secolului al XIX-lea au avariat zidurile groase ale hanurilor, multe fiind treptat părăsite din lipsa banilor pentru reparații. Aplicarea noilor regulamente de construcții și alinieri din a doua jumătate a secolului al XIX-lea a impus proprietarilor și administratorilor vechilor hanuri obligația realizării unor modificări substanțiale ale edificiilor. Lărgirea străzilor a necesitat retragerea construcțiilor pe noi aliniamente, iar influențele occidentale au dus la transformări arhitecturale. Deschiderea spațiilor comerciale a fost schimbată spre stradă prin practicarea de uși și ferestre în zidurile exterioare.

Negustorii au început să prefere noile clădiri moderne, cu magazine de mari dimensiuni la parter și cu vitrine generoase în care puteau să-și expună mărfurile. Hanurile dispar treptat în această perioadă, fiind înlocuite de imobile noi cu funcțiune mixtă, comercială și rezidențială, cu magazine la parter și apartamente de locuit la etajele superioare, sau de construcții monumentale, precum Banca Națională, Palatul Dacia România sau Palatul Poștelor. Cu toate acestea, o serie de edificii, precum Hanul lui Manuc, Hanul cu Tei sau Hanul Hagi Tudorache, au fost adaptate standardelor moderne și au supraviețuit până în prezent.

Cercetările arheologice realizate de-a lungul timpului au scos la lumină structuri de zid și materiale arheologice aparținând vechilor hanuri dispărute în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Examinarea acestora, în relație cu diferite documente, însemnări din epocă, planuri, litografii, picturi, fotografii și piese de colecție, va aduce o nouă imagine asupra vieții comerciale a Bucureștiului din secolele XVII – XIX. Prin intermediul unor piese din patrimoniul Muzeului Municipiului București, expoziția „Hanurile uitate ale Bucureștilor“ își propune să introducă vizitatorii în fascinantul univers al hanurilor bucureștene de odinioară. ■

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

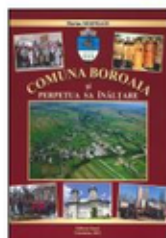
● **Dennis Deletant – ÎN CĂUTAREA ROMÂNIEI: O AVENTURĂ PERSONALĂ DIN '65 PÂNĂ AZI** (Traducere din engleză de Alina Pavelescu)
Editura Humanitas, București, 2023, 276 pp.

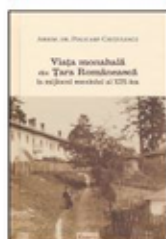
● **Ioan Scurtu – POVESTIRI ADEVĂRATE. MEMORII**
Editura Junimea, Iași, 2022, 610 pp.

● **I SE SPUNEA MACHIAVELLI: ȘTEFAN ANDREI ÎN DIALOG CU LAVINIA BETEA. EDIȚIA A II-A, REVIZUITĂ ȘI ADĂUGITĂ**
Editura Corint, București, 2023, 524 pp.

● **Marian Moșneagu – COMUNA BOROAI ȘI PERPETUA SA ÎNĂLȚARE**
Editura Farul, Constanța, 2022, 518 pp.

● **Arhim. Dr. Policarp Chițulescu – VIAȚA MONAHALĂ DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ LA MIJLOCUL SECOLULUI AL XIX-LEA**
Editura Cuvântul Vieții, București, 2022, 191 pp.

● **Gheorghe Vartic, Paul Sandachi – „LEU” ÎNFRÂNT: CAZUL GENERAȚIunii AVIATOR MIHAIL ROMANESCU**
Editura Militară, București, 2022, 400 pp.

● **Armand Goșu – RUSIA: O ECUAȚIE COMPLICATĂ. EDIȚIA A II-A ADĂUGITĂ, CU CELE MAI RECENTE TEXTE DESPRE RĂZBOIUL DIN UCRAINA**
Editura Polirom, Iași, 2022, 463 pp.

● **Andreea Boldojar – CURȚILE BUCUREȘTENE: POTENȚIALUL ASCUNS AL MORFOLOGIEI URBALE**
Editura Oscar Print, București, 2021, 249 pp.

● **MĂRTURII DE ISTORIE ȘI CULTURĂ ROMÂNEASCĂ. I. (Volum coordonat de Mariana Lazăr)**
Editura Muzeul Național Cotroceni, București, 2022, 396 pp.

● **CENTENARUL ÎNCORONĂRII REGILOR ÎNTRIGATORI AI ROMÂNIEI: 1922 – 2022. CATALOG DE EXPOZIȚIE**
Biblioteca Academiei Române, București, 2022, 80 pp.

● **ROMÂNIA EROICĂ** (Revista Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”. Revistă de cultură și educație patriotică, de cinstire a eroilor neamului)
Nr. 1 (67), Anul XXVI – 2023, 68 pp.

● **UZP** (Publicație editată de Uniunea ziariștilor profesioniști din România)
Nr. 27, 2022, 55 pp.

PRIMUL ZEPPELIN UN ZBOR CU PROBLEME

2 iulie 1900. După aproape zece ani de cercetări, în seara zilei de 2 iulie 1900, contele Ferdinand von Zeppelin (1838 – 1917) putea să își vadă visul cu ochii: prototipul primului dirijabil (al cărui brevet fusese depus încă din 31 august 1895) LZ 1 (Luftschiff Zeppelin) se ridica deasupra lacului Constanța (în apropierea hangarului unde fusese construit), de altfel, și locul de naștere al inventatorului.

Ferdinand von Zeppelin

În golful micuței localități Friedrichshafen o mulțime emoționată abia putea să fie ținută în frâu. Mai ales că marea majoritate a lucrărilor la ciudata mașinărie avusese loc în cel mai mare secret în interiorul hangarului plutitor ce fusese construit în zonă pentru a beneficia de vântul propice.

Celebrități din aproape toate colțurile lumii se strânseseră să vadă minunăția: nume importante din domeniul aviației, aflată în continuă ascensiune, dar și din politică, magnați germani sau membri ai aristocrației din Prusia și landul Baden-Württemberg.

LZ 1 în hangar...

Ridicarea aparatului de 128 m lungime, dotat cu două motoare Daimler și, pentru a păstra echilibrul în zbor, două nacele poziționate fiecare la câte un capăt, fusese programată inițial la miezul zilei. Pregătirile s-au dovedit însă mult mai laborioase, astfel că abia spre orele 20.00, după o scurtă alocuțiune a contelui von Zeppelin și o rugăciune menită a-i proteja pe temerarii de la bord, dirijabilul s-a înălțat de la sol.

A reușit să se ridice la o altitudine de 410 m și să parcurgă, în aproximativ 17 minute, o distanță de aproape 6 km. Zborul a fost întrerupt însă de o defecțiune la unul dintre motoare și echipajul a fost nevoit să aterizeze de urgență.

În ciuda aterizării forțate, experimentul a putut fi considerat unul de succes. Ferdinand von Zeppelin intenționase să determine cu acel prilej, în primul rând, consumul exact de gaz, dar și să descopere eventualele probleme ale dirijabilului.

După cum a titrat o publicație locală, finalul brusc, cu toate că putea să se transforme într-o adevărată catastrofă, a fost până la urmă unul fericit: „Balonul și cele două gondole s-au poziționat pe lac, nu departe de Immenstadt“ (oraș pe malul nordic al lacului Constanța), manevră în timpul căreia aparatul nu a suferit decât pagube minore.

... și luându-și zborul

T. S.-S.

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

DIN CORESPONDENȚA EMILIEI RAȚIU

GEORGETA FILITTI

În monarhia austro-ungară drepturile naționalităților, altele decât cea maghiară, erau sistematic ignorate. Românii, asemenea slovacilor sau sârbilor, desfășoară, pe lângă proteste, memorii, intervenții parlamentare, o campanie propagandistică tot mai bine articulată. Ea se reflectă în scrisorile trimise de studentul Marin Demetrescu soției avocatului Ion Rațiu (1828 – 1902, fruntaș memorandist, unul dintre întemeietorii Partidului Național Român). Emilia Rațiu a întreținut zeci de ani o corespondență activă cu soții Rosetti și alte personalități culturale din Vechiul Regat. La fel de preocupată de civismul românesc din Transilvania s-a dovedit a fi brașoveanca Maria Baiulescu cu care Emilia Rațiu a schimbat mai multe epistole.

Piese se păstrează în copie într-un caiet aflat la Biblioteca Academiei.

Marin Demetrescu către Emilia Rațiu

Mult onorată doamnă Rațiu,

Mă scuzați, vă rog, dacă nu v-am răspuns mai de timpuriu la binevoitoarea Dvs. scrisoare din 2 martie, din pricină că am vrut să aștept rezultatul mitingului ce au avut loc la 5 martie, în cea mai frumoasă sală a Facultății St. John's din Oxford.

Fotografiile trimise au produs cea mai simpatice impresie numerosului nostru auditor. Ele au fost la urmă împărțite doamnei Ball, soția vicepreședintelui Facultății, care împreună cu alte dame din înalta societate au dat cel mai nobil și mărinimos concurs în pregătirea mitingului nostru. Doamna Ball vă va răspunde personal, mulțumindu-vă pentru nobila atenție ce le-ați dovedit. O altă parte de fotografii [au fost] date domnișoarei Del'Homme, bursiera statului francez și profesoară la Paris, care a obținut cele mai

Emilia Rațiu...

vii și simpatice aclamațiuni în expunerea înaintea unui public universitar ales, compus din cei mai de valoare profesori (ca dr. Cheym, prof. Clifton, Hollau, Raleigh, Curlye etc.).

Suferințele ce îndură poporul român din partea vitregei administrații ungurești, devastările de la Turda au înmărmurit publicul prin groaza ce au inspirat.

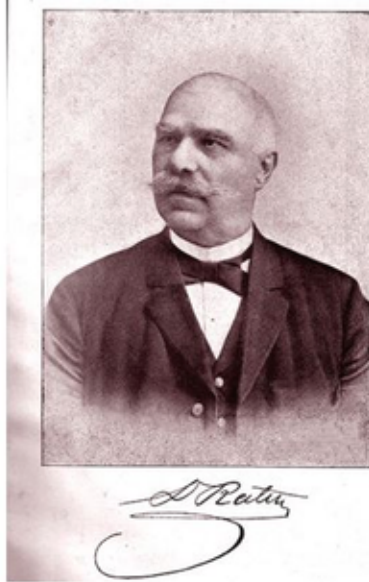
În fine, mitingul de la Oxford, cu universitari de întâia mână în toată Anglia, a avut cel mai deplin și strălucit succes, lăsând în mintea auditoriului o puternică și adâncă impresie de simpatie pentru cauza românilor din Transilvania și Ungaria.

Savanți ca dr. Bridgen, șeful școlii pozitive engleze, și rev. Spanelli, în aplauzele vii ale publicului, au luat cuvântul după cei patru oratori, exprimând cea mai deplină simpatie pentru dreapta cauză română, dorindu-ne deplină realizare a idealului nostru național și regretând în același timp că ungurii, care acum 46 de ani deșteptaseră mila englezilor prin suferințele lor, martirizează azi în un mod atât de cumplit poporul român.

Am convins pe auditoriul nostru că ungurii cât lumea nu vor izbuti să asimileze pe celelalte naționalități prin mijloace violente. Nu e lucru mare a face un popor să vorbească o limbă ce n-o poate suferi. Omogenitatea națională să o facă nu pe buze, ci în inimă. Câtă vreme celelalte naționalități poartă în sufletul lor ura contra asupritorilor, cunoștința limbii ungurești ar fi chiar periculoasă pentru dușmanii neamului românesc.

Nu-mi rămâne, doamnă, decât să vă exprim cea mai profundă recunoștință pentru telegramele ce ați trimis doamnelor de aici; de asemenea, mulțumesc studenților din toată Transilvania și Ungaria care și de astă dată, trimițând telegrame de mulțumire profesorilor din Oxford, au dovedit solidaritate de simpatie ce leagă inimile tuturor românilor.

Exemplul de nobilul devotament al familiei

... și soțul ei, Ion Rațiu

dr. Rațiu ne va lumina veșnic mintea și inima.

Oxford, 10 martie 1894

Marin Demetrescu

Același către aceeași

Mult stimată doamnă,

Cred că veți fi primit scrisoarea mea recomandată. De rândul acesta am onoarea a vă înainta o scrisoare de mulțumire din partea doamnei Oona Ball, soția vicepreședintelui Facultății, care a avut mărișomia să dea cel mai simpatice concurs în organizarea mitingului nostru.

Din parte-mi am făcut așa, încât să ne putem asigura

simpatia persoanelor de valoare de aici, însă domnia voastră, care întrupați aspirațiunile unui neam întreg, puteți lega cu deosebită autoritate interesul particular ce am izbutit să deștept aici într-un centru universitar de mare importanță în toată Anglia.

În acest scop îmi permit a spune o idee care cred că ar fi nimerită spre urmărirea scopului nostru.

Un mic suvenir din partea Dvs. ori a vreunei asociațiuni următoarelor persoane: doamnei Oona Ball, Mr. W. Morfile, o carte frumoasă de povești populare române. Domnișoarei Del'Homm adresa-vă voi cu altă ocaziune.

Mitingul nostru a avut cel mai strălucit succes. Afară de aceasta, e cea mai mare onoare și glorie să se vorbească într-o sală a universității despre nevoile și aspirațiunile neamului nostru în prezența a tot ce are Oxfordul mai luminat. Când lupta ce purtați domnia voastră aici va avea rezultatul corespondent în țările civilizate, nădăjduim că vom izbuti mai ușor să obținem libertatea pentru poporul român.

Mă scuzați, vă rog, dacă am făcut o traducere liberă a alăturatei scrisori, dar acesta este adevărul ei înțeles.

O doamnă a primit de la părintele Suci din Câmpia Transilvaniei o scrisoare de mulțumită în limba română. Mi-a fost dată să o traduc. Sunt

Profesorul Sidney Ball

note bune pentru români aceste sentimente de recunoștință care produc cea mai frumoasă impresie în ochii străinilor, văzând spontaneitatea manifestațiunilor atât de sincere.

Exprimați, vă rog, respectele mele întregii familii și salutări frățești adevăraților români.

12 martie 1894
8 Iactkmoor Road

Marin Demetrescu

[Notă a Emiliei Rațiu: Am trimis doamnei Oona Ball un costum românesc admirabil, dăruit de Liga [Culturală], iar un alt costum, nu mai puțin frumos, din Săliște, am trimis domnișoarei Del'Hom. Decopiez aici o epistolă în traducere a doamnei Oona Ball, soția vicepreședintelui St. John's College, profesor universitar, care a fost sufletul mitingului nostru ținut în Oxford, Anglia.]

Oona Ball către Emilia Rațiu

Sper că în acest moment ați primit o dare de seamă asupra mitingului din St. John's College. Toate persoanele prezente au fost așa de mult interesate și au manifestat cea mai vie simpatie pentru nedreptățile poporului domniei voastre.

Vă mulțumesc foarte mult pentru frumoasele și interesante fotografii ale țăranilor români, care ne fac să-i dorim întotdeauna, încât într-o zi să fim în stare să ne decidem să vizităm frumoasa dumneavoastră țară.

Vă asigurăm de simpatia și interesul ce s-a deșteptat în bărbatul meu și mine însăși și pe

care vom încerca pe toate căile să o comunicăm și altora.

Rămân, scumpă doamnă, a dumneavoastră, cu cea mai mare sinceritate,

Oona H. Ball

[Notă a Emiliei Rațiu: Am fost trimis acestei doamne fotografii de ale țăranilor noștri, pe care le-a folosit la unul din mitingurile din Oxford, arătându-le publicului.]

Marin Demetrescu către Emilia Rațiu

Mult stimată doamnă Rațiu,

Vă mulțumesc cu cea mai vie recunoștință pentru nobilul concurs ce mi-ați dat spre a mulțumi persoanelor care ne-au ajutat într-un mod atât de sincer la izbânda mitingului nostru.

Ajutat de Liga din Paris am oferit deja fiecărei persoane câte un mic cadou, decât darurile ce voiți a face Dvs. sunt așa de prețioase, încât ar fi podoaba cea mai mândră ce s-ar putea oferi cuiva.

Doamna Ball e tânără, măritată de doi ani, acum se află în Florența și probabil că, după câte mi-a spus, va face o călătorie în Transilvania, deci ar putea veni în frumosul costum național ce-l oferiți Dvs. Domnișoara Del'Hom de asemenea e atât de încântată de neamul românesc, atât are pe suflet suferințele ce îndură frații noștri, încât nu va pierde niciun moment când ocazia i se va prezenta spre a vorbi celor cunoscuți de martiriul la care sunteți supuși.

Vă rog să trimiteți cadou domnișoarei Del'Hom la 18 aprilie, data nașterii sale. Cred că ar fi o plăcută surpriză, iar doamnei Ball, care se va întoarce din voiaj peste trei săptămâni, să-l găsească acasă la venire. Deocamdată v-aș ruga să trimiteți fotografia d-lui dr. Rațiu și a dvs. imediat d-lui Sidney Ball, 5 Alfred Street, Oxford. De asemenea, d-lui V.R. Morfill, 4 Clarendon Villks.

Mă scuzați că nu v-am putut răspunde îndată, din pricină că scrisoarea a stat mult la Oxford.

Impresia generală a mitingului am comunicat-o la București, după cum ați văzut. Conținutul discursurilor plin de fapte ce Dvs. vă sunt cunoscute le vom publica (!) într-o broșură specială. M-am ocupat cu darea de seamă la ziare străine, dintre care unele au publicat un rezumat numai al raportului ce am făcut, cum de exemplu

Maria Baiulescu

L'Indépendance belge, Débats, Oxford Magazine etc.

În raportul ce v-am trimis la pag. 4 a primei foi e o frază ce aş dori să se citească astfel: „Oratoria explică tendinţa invitaţilor maghiari de a tăgădui drepturile poporului român în pământul lăsat lui moştenire de marele împărat Traian şi udat veacuri întregi de lacrimile fiilor săi”.

Album trebuie să trimită numai domnişoarei Lee, care este cumnata d-lui Morfill, celorlalte le-am oferit note de muzică naţională.

Doamna Cecilia Roberts, fiica lordului Carlyle, are toată simpatia pentru cauza noastră, însă în ziua mitingului n-a putut lua parte, din cauză că bărbatul său a fost greu bolnav.

Vă cer mii de scuze, doamnă, pentru graba cu care scriu. Exprimaţi familiei Dvs., împreună cu admiraţia ce o am pentru devotamentul cu care luptaţi pentru drepturile neamului românesc, căruia îi doresc din toată inima o stea mai ferice, cel mai viu respect.

894 martie 26, London Upper

Marin Demetrescu

[Nota Emiliei Raţiu: „Am trimis atât fotografiile cât şi toate cele cerute ca cadouri pentru mitingul ţinut în favoarea cauzei noastre“.]

[Altă notă a aceleiaşi: „Încep aici cu decopierea a câtorva epistole interesante despre mitingurile ţinute în favoarea chestii naţionale române, în Oxford, London şi Paris. Aceste mitinguri au fost puse la cale de câţiva bravi şi mult zeloşi tineri români care erau pe atunci la academiile din Oxford, London şi Paris. Aceşti bravi tineri care au ştiut să ne câştige simpatiile celor mai celebri profesori şi a[le] soţilor lor, ca Morfill, Ball etc., precum şi a[le] societăţii înalte din Anglia, aceşti buni tineri români sunt (azi bărbaţi în etate) domnii Marin Demetrescu, cu care am purtat o interesantă corespondenţă, fără a-l cunoaşte personal, al doilea zelos tânăr e George Moroianu, foarte simpatic tuturor, apoi prinţul I. Ghica şi Gologan. Aceştia patru au servit cauzei noastre sfinte, făcând-o cunoscută atât în Anglia cât şi în Franţa.

Sibiu, 1907, Emilia Raţiu

Originalele se pot vedea în arhivul prea iubit soţului meu“]

Emilia Raţiu către Maria Baiulescu din Braşov

Scumpă doamnă Baiulescu,

Am citit şi recitit cu mult interes valoroasă şi mult interesantă Dvs. epistolă. Sunt frapată de ideile bune şi sentimentele măreţe ce dezvoltă. Ideea congresului e sublimă. Faceţi cât de în grabă apelul şi puneţi ca punct de frunte dezbateră Orfelinatului. Eu sunt convinsă că va reuşi. Luaţi de părtăşe pe Elenuta Longin, care e o energică şi bună româncă. Mai sunt şi câteva dame din provincie, de ex. d-nele Filip din Abrud şi Deac din Blaj; informaţi-le despre scopul unui congres ca să vă asiguraţi şi sprijinul lor. Ar fi bine să le provocaţi ca aceste doamne să vă răspundă tot prin gazete, căci astfel s-ar îndemna femeile de a participa în număr cât mai mare. Provoacăţi-vă în apel la congresele ţinute de femeile altor naţiuni, pentru ce femeia română să stea mai îndărăpt?

Ideea mea despre Orfelinat e ca să adunăm bani mulţi, mulţi – ca apoi când suma va fi destul de mare să creăm un orfelinat central mare, după modelul celui din Padua.

Voi scrie d-lui Daian la Cluj să vă trimită broşura acestui orfelinat. Orfelinatul să fie de ambe sexe. Băieţii să înveţe, pe lângă câteva

clase normale, și tot felul de meșteșuguri, ba și artă. Fetițele, pe lângă câteva clase necesare, și industria națională, menagiu, artă etc.

Se vede, scumpă doamnă Baiulescu, că avem simpatiiile gândirii reciproce. Eu încă mă ocup cu ideea aceasta de mulți ani. Și acum, după ce inimosul preot I. Pop din Aurora – America – mă provoacă cu mult interes, ca în fine să ne apucăm de lucru, am început a pune în lucrare ideea prin dl. V. Moldovan, care a scris articole eminente și a publicat o parte din scrisoarea bunului preot din America. Am făcut aceasta cu dorința ca astfel reuniunile se vor însufleți și se vor pune în mișcare. Dar, durere, pe cum se vede, reuniunile nu au gândul să se miște, ele tac precum au tăcut și față de Dvs. Pentru aceea vă sfătuiesc din nou ca înainte de ce ați publica apelul pentru congres, să vă puneți în legătură cu dame din centre ca să vă asigurați sprijinul lor. Eu din parte-mi vă voi da tot sprijinul putincios și voi face tot posibilul pentru un bun rezultat. Epistola dvs. conține fericirea orfanilor și dezvoltarea femeii române. Pentru aceea, scuzați dacă o voi da publicității. Voi zice și eu ca marele C.A. Rosetti. Iată ce zice într-o scrisoare adresată mie la anul 1869, care scrisoare o așteptam de la doamna Maria C.A. Rosetti: „Doamnei E.R. din culmea Carpaților. Epistola dumitale, adresată unei singure femei, o comunic fără voia dumitale tuturor femeilor. Răspunsul ce cu drept îl așteptai de la o femeie și către dumneata numai, avui curajul a ți-l da eu și a ți-l trimite printr-o foaie publică. De ce am comis indiscrețiunea? De unde îmi vine curajul? Cei care au citit epistola dumitale sunt sigur că au răspuns la ambele întrebări și că m-au escuzat. Epistola dumitale răspândește fericirea, cu ce drept dar o singură femeie să păstreze numai pentru sine o comoară de fericire...”

Așa vorbește marele bărbat. Arată apoi ce e femeia, spune ce datorințe are și finește cu vorbele marelui Papiu Ilarian: „Sămânța nepieritoare a latinității în noi tu ai reînviat-o”.

Ar fi timpul chiar potrivit ca să public din nou această comoară de idei a marelui bărbat, spre însuflețirea femeii române. Iată dar că ce a făcut marele Rosetti la anul 1869 voiesc eu să fac cu epistola dumitale. Mă întrebați câte reuniuni femeiești avem? Sunt în toate orașele, ba și pe la sate, dar nu le știu numărul. Preotul din Săcele, Sintion, va ști, căci el s-a ocupat cu reuniunile noastre. Cu dorința unui mare și grab-

nic succes, vă trimit afectuoasele mele salutări. Cu noi e Dumnezeu! Ce voiește femeia, voiește Dumnezeu!

Sibiu, 14 aug. 1912

Aceeași către aceeași

Scumpă și iubită doamnă Baiulescu,

Aveți dreptate, nu trebuie precipitată convocarea. Mă mir și eu, așa zicând, de indolența româncelor noastre, ele care pe vremuri și chiar în cel mai aproape trecut se entuziasmau până la extrem de chestia națională – să n-aibă ele oare pricepere sau sentiment pentru filantropie? Românele de la fire sunt deștepte, inteligente, bune și milostive, să sperăm că vor reveni și vor răspunde inimosului Dvs. apel. Eu cred că acțiunea a fost rău începută ca timp, chiar în sezonul cel mort când nu se prea citesc jurnale, fiind lumea dusă pe la băi. Am trimis d-lui Moldovan câteva extrase din corespondența noastră ca să pregătească un al 3-lea articol care va ieși azi, mâine. I-am [spus] că d-ta te plângi de deplasarea ideilor d-tale și desfășurându-i eu ideile și dorințele mele, l-am rugat să încerce o armonie a ideilor noastre. Cred că ar fi bine ca înainte de a fi convocat congresul, să-l premerge o consfătuire de câteva dame care apoi să iscălească alături de Dvs. convocarea. Consfătuirea s-ar putea ține chiar și cu ocazia vreunei adunări naționale.

Scuzați, iubită doamnă Baiulescu, întârzierea răspunsului meu, dar corespondența mea e mare și timpul prea scurt ca să le pot achita pe toate la timp. Vă las cu Dumnezeu, geniul orfanilor să vă inspire și să vă conducă! Ați primit broșura de la dl. Dăian? Mii de mulțumiri pentru valoroasa și frumoasa dvs. traducere. Am citit-o cu sora mea, Olimpia Orghidan, și fiica mea Felicia cu mult interes și multă plăcere și am aflat-o chiar mai bună ca alta de soiul acesta. Aștept cu mult interes desfășurarea ideilor și rezultatul lor. E lume care se grăbește și așteaptă desfășurarea lor și începutul acțiunii. Preotul din America Ioan Pop îmi scrie că a trimis spre acest scop la adresa mea 100 dolari. Și acu închei sărutându-te cu iubirea unei surori mai în etate și până la altă ocazie zic iarăși: Dumnezeu bunul, cu noi!

Sibiu, 8 septembrie 1912

Emilia dr. Rațiu ■

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 DE ANI

I
U
L
I
E
■
A
U
G
U
S
T

1
9
7
3

Ziarul Informația Bucureștiului din 2 iulie lansează un apel către cititori: să semnaleze orice formă de parazitism și să propună soluții pentru combaterea acestei racile. Dar parcă și mai intensă este lupta contra „foloaselor necuvenite”. Principalii clienți: ospătarii care încarcă nota de plată și frizerii.

La o frizerie pe strada Berzei se prezintă un client pentru un bărbierit. Costul, 3 lei. Dă o bancnotă de 10 lei și primește doar 5 lei rest. Clientul insistă. În batjocură, frizerul își întreabă colegii dacă nu au mărunțiș.

„Telefonul ocupat de la pomul lăudat” se intitulează o anchetă a ziarului *Scânteia*, la care participă 20 de gospodine. Ele încearcă să prindă la telefon o casă de comenzi. Doar cele mai insistente au reușit, dar pentru cele mai multe dintre produse solicitate li s-a răspuns: nu avem. Nu au reușit să întrunească suma minimă, 80 lei, pentru a le fi acceptată comanda. De ce nu se înființează mai multe? Și din cauza comodității, dar și pentru că la o astfel de comandă, costul transportului este mic, spre deosebire de profitul care poate fi obținut într-un magazin prin vânzarea preferențială.

În Drumul Taberei, nr. 33, un cetățean a „răpit” 30 mp din gazonul din jurul blocului, a betonat spațiul, l-a împrejmuțat cu bare și și-a parcat acolo mașina. Dacă ar fi știut cei care l-au reclamat cum o să arate Drumul Taberei peste 50 de ani, la capitolul ăsta!

Revista *Flacăra* abordează în două numere, cu fotografii, un subiect grav: „În România, consumul de alcool nu este în scădere, nu este staționar. El tinde să se instaleze din ce în ce mai mult și în viața cotidiană a tinerei generații. [...] În 1970 vânzările la coniac s-au realizat în proporție de 615% față de 1960”. În aceeași publicație un cititor semnalează că restaurantul cu autoservire din Bulevardul 1848 (Piața Sf. Gheorghe) este plin de la prima oră și până la închidere de bețivi. Până la prânz vin să se cinstească „picțarii”. După

Dan Nuțu și Doina Levința, într-o pauză de filmare la Dincolo de nisipuri

ora prânzului și mai ales după ora 16.00 localul se umple de bețivi de ambele sexe, care se îmbată din două – trei pahare, se iau la bătaie sau cad pe jos și adorm. Localul are un „cerber”, care îi târâie pe terasa blocului din strada Gabroveni nr. 61. Soluția propusă de cititor: să se reprofileze unitatea în artizanat sau cofetărie.

Cum e să trăiești în București? Gheorghe Tomozei scrie în *Informația Bucureștiului*: „Ce ne facem cu cei care, abordând un limbaj trivial (vorba lui nenea Iancu) înjură în plină stradă ne interpelează grosolan pe temele cele mai li cențioase? Dacă șoferilor, de pildă, li s-ar lua câte un talon pentru fiecare înjurătură «confraternă», în București și-ar face reapariția tramvaiele cu cai”. În același ziar Ion Băieșu se confesează: „Să tot fie în jur de ora 11 [noaptea] [...] Deodată te trezești cu niște pocnituri în creștet. Inima îți

*Macheta unui proiect
care nu s-a mai materializat
și care trebuia să fie hotelul „România”,
ce urma să se ridice în Piața Unirii;
clădirea circulară
trebuia să fie un garaj supratran*

palpită, ici o gură de apă și te liniștești. Nu-i nimic, vecinul de sus s-a întors acasă, o fi nervos, mai strigă și el la nevastă, mai trânteste o ușă, un scaun, o gheată, mai scapă o scrumieră pe parchet, parchet care scârțâie dureros la fiecare călcătură, cam într-o oră trebuie să se domolească el, n-are rost să te duci să îi atragi atenția, ai făcut-o o dată și ți-a răspuns că și pe el îl chinuie altul de sus, doar n-o să meargă în mâini ca să-ți apere ție liniștea. Iei o carte, citești un capitol bogat și adormi din nou.

– Mariș! Fuseși, fă, unde ziseși?

– Fusei, mă, da nu-l găsii.

Sari ca ars și fugi la fereastră, buimac, ai avut impresia că cineva a tipat, lovit sau amenințat de un pericol grav, dar te liniștești repede; sunt harnicii salariați care mătură și stropesc străzile orașului în decursul nopții. Se mai plictisesc și ei, din când în când, îi cuprinde dorul de comunicare și își aruncă vorbele de la o stradă la alta. Poți să le zici ceva, când ei muncesc și tu te odihnești?! Nu mai trece mult și apuci un moment de amuzament, ascultând dialogul unor bețivi care nu se mai pot desprinde de mijlocul străzii tale până când vine sectoristul și pleacă cu ei. Apoi n-are rost să te mai culci, asisti la sosirea mașinii care aduce lăzile cu lapte [...] Acu s-a făcut aproape cinci, te înmoaie oboseala și te rogi în gând precum poetul: «Vino somn, ori vino moarte...».

Traseul mașinii 68 (face legătura între Piața Cosmonauților și Valea Oltului) a devenit celebru. Se așteaptă în stații și câte o oră până apare o mașină. În schimb, se înființează linii rapide de transport în comun cu taximetre, pe trasee fixe. Primul traseu: Titan, centru, Gara de Nord, zi și noapte. Nu se folosește aparatul de taxat, se eliberează bilet cu preț fix pentru fiecare călător, indiferent pe ce distanță circulă. Numărul minim de clienți este de doi.

La 10 august, actrița Dina Cocea anunță stângerea din viață a regizorului Sică Alexandrescu, cel care a pus în scenă zeci de piese la Teatrul Național.

În curând, în baza unui acord, se va deschide restaurantul „Budapesta” la București, cu specific unguresc, în vreme ce în capitala ungară se deschide, la 23 august, restaurantul „București”.

E vară, dar în afară de ștranduri, de locuri din jurul Capitalei, unde se ajunge greu cu transportul în comun, și de cinematografe, bucureșteanul nu are foarte multe opțiuni de recreere. Zona numită „Bucuria copiilor” din Parcul Herăstrău arată jalnic. Avioanele și lanțurile nu funcționează, mini-funicularul nou este deja stricat, doar roata mare

scârțâie alene. În premiera „Festival Boema” doar momentul umoristic „Ofelia la varietăți”, cu Cristina Stamate, Mihai Perșu, Emil Jencec și Gelu Colceag stărnește râsul spectatorilor. Momentul este remarcat și de Dinu Săraru, într-o cronică din *Flacăra*.

La 12 august a început ediția 56 a campionatului de fotbal. În Capitală cuplaj pe stadionul „23 August”. Steaua – C.S.M. Reșița 1 – 1 (oaspeții au egalat în minutul 90, dintr-un ofsaid nesancționat de arbitru) și Dinamo – F.C. Constanța 1 – 1. Dar se pare că nici cuplaje nu vor mai fi prea des. Fiecare echipă bucureșteană vrea să joace pe stadionul ei. Cu o lună înainte, a trebuit să se rejeoe finala Cupei României. În primul meci, divizionara B Chimia Râmnicu Vâlcea și divizionara C Constructorul Galați au terminat la egalitate. Este pentru prima oară, după 33 ani, când se întâmplă așa ceva. Pe atunci nu se aplica nici regula „golului de aur”, nici departajarea prin lovituri de la 11 m. În al doilea meci a câștigat Chimia Râmnicu Vâlcea cu 3 – 0.

Dorin Tudoran amenință că echipa revistei *Flacăra* se va retrage din cupa ziarelor dacă va mai fi nedreptățită de arbitraje. Se petrec și minuni. Dintr-o cronică semnată de Dan Pătrașcu în *Informația Bucureștiului* reiese că Anghel Iordănescu nu a jucat. Dar este creditat cu înscrierea unui gol din penalty.

*„Amurgul unei meserii” (cea de lustragiu)
se intitulează această fotografie publicată în Flacăra*

De altfel, *Flacăra* își face un obicei să adune tot felul de lucruri trăsnete. Pe Șoseaua Mihai Bravu există un magazin cu câteva rafturi de lemn pline de praf, complet goale, cu o vitrină pustie, pe geamul căreia stă scris: „Consignație cu bazar“. Pe un panou de reclamă supus atenției unor clienților magazinului «Avântul» din Piața Rosetti: «Cu preparatele din carne puteți schimba permanent un meniu, dar niciodată calitatea». În vitrina cofetăriei din Piața Progresul este expusă o prăjitură numită „Encelent“. Eticheta a fost scrisă de o vânzătoare care are bacalaureatul luat. I se alătură și *România liberă*, care își sfătuiește cititorii să nu mai caute ceai antibiotic, nu există așa ceva. Vânzătorii de la autoservirea „Modern“ au pus eticheta greșit pentru ceaiul antibronșic.

Pe stadionul „Republicii“ Lia Manoliu se retrage din activitatea competițională, îmbrățișată de colegii ei Argentina Menis

La 2 iulie și-a început activitatea la Londra Banca anglo-română creată de B.R.C.E., care deține 50% din capitalul subscris, Barclays Bank International din Marea Britanie, cu 30%, și Manufacturers Hanover International Banking Corporation, din S.U.A., cu 20% (*Magazin istoric*, nr. 4/2022).

„Într-o dimineață ploioasă a acestei veri atât de capricioase – scrie Eugen Barbu – primesc invitația de a face o vizită pe nepusă masă în Naționalul care se pregătește să primească spectatorii în noile sale săli din Piața Universității. Îl urmez pe amabilul Radu Beligan cam cu inima îndoită. Mai demult mi-am spus părerea în presă despre această ciudată, cel puțin în exterior, clădire, care aduce cu o pălărie

mexicană și cu un baraj de pe Lotru în același timp. [...] Noul Național dovedește de la prima privire un mare gust: holuri spațioase gândite cu o inspirație curajoasă, sala propriu-zisă, care nu este enormă cum mă temeam, ci de o reală intimitate [...] și terminând cu scările de marmură pe care le visa Călinescu în monumentele-ficțiune construite de imaginația lui Ioanide [...] Radu Beligan mi-a spus cu cunoscuta-i

candoare: «Poate bagi un rând în cursivul dumitale să așezăm și niște statui ale marilor noștri dramaturgi pe peluza din față. Nu multe, nu enorme, potrivite cu cele din vecinătate. Cu siguranță că atunci acest loc se va transforma într-un forum.»

Ștefan Ștefănescu, directorul Institutului de Istorie „N. Iorga“, scrie în *Flacăra* despre patronul instituției: „Savantul a conceput istoria nu numai ca știință a trecutului, dar totodată și știință a prezentului. «Ca societatea să ne audă și să ne asculte trebuie să scriem ceea ce trebuie. Pulsul preocupărilor noastre să bată în ritmul timpului. Orice subiect am trata... să-l interpretăm în sensul vremii noastre, să-i stocăm ceea ce această vreme dorește pentru folosul ei... Nimic nu poate fi mai frumos decât să se găsească la același om de știință și urmărirea adevărului și punerea lui în legătură cu ce dorește lumea dimprejur».

Biblioteca Centrală de Stat este închisă de o lună. Clădirea improprie și veche a devenit periculoasă. O parte din tavanul etajului doi s-a prăbușit. Noroc că nu au fost victime.

Între absolvenții seriei 1973 a I.A.T.C. câteva nume cunoscute: Ion Anestin, Ioana Crăciunescu, Cezara Dafinescu, Mișu Dinval, Olga Delia Mateescu, Mihai Mălaimare.

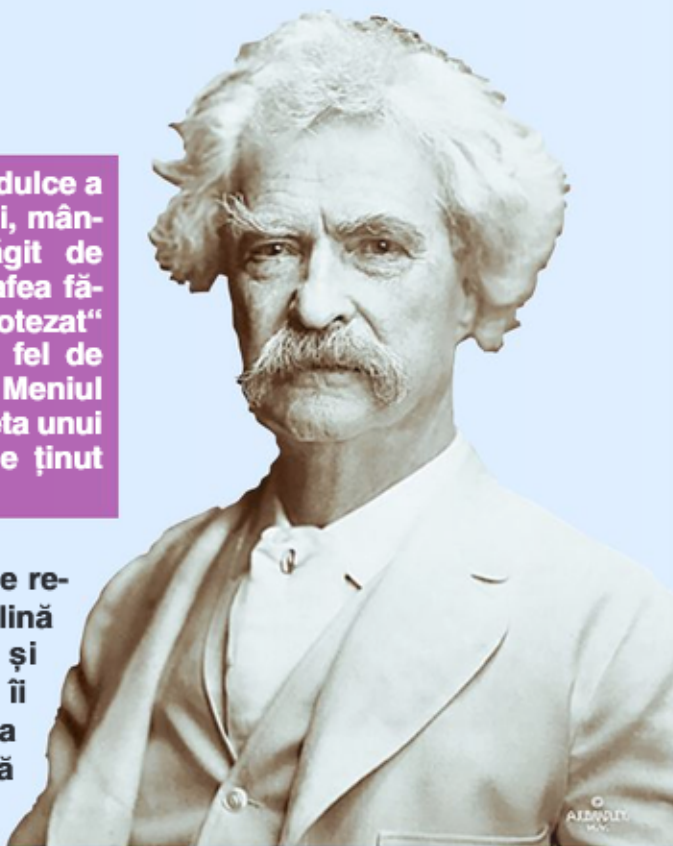
Și să încheiem cu o poveste nostimă din același domeniu, spusă de Florian Pittiș, evident tot în *Flacăra*. La sosirea la Tohani a autobuzului Teatrului „Lucia Sturdza Bulandra“ (localnicii erau invitați la spectacol cu un afiș pe care scria: „L.S. Bulandra prezintă pe Valentin și Valentină“), directorul casei de cultură i-a întâmpinat pe artiști: „Să poftescă tovarășa Bulandra sau cine se ocupă de turneu la mine în birou să semnăm contractele“.

Rubrică realizată cu sprijinul
Bibliotecii Academiei Române

MARK TWAIN ȘI MÂNCĂRURILE AMERICII DE ALTĂDATĂ

THEO STĂNESCU-STANCIU

● Rugăciune pentru turta dulce a fetiței butarului ● Pepenii, mâncarea regilor ● Dezamăgit de bucătăria europeană ● Cafea fără... caracter și lapte „botezat” ● Căpșunile să nu fie la fel de scumpe ca bijuteriile ● Meniul european, mizerabil ● Rețeta unui cocktail englez, demnă de ținut minte

„Mama copiilor primi pe rege cu bunătate și se arată plină de milă, căci sărăcia lui și aparenta lipsă de judecată îi mișcau inima de femeie. Era o văduvă aproape săracă și, prin urmare, avusese destule nevoi și greutate pentru a compătimi pe altul pentru nenorocirea lui. [...] În sfârșit, buna femeie abordă, cu puțină speranță și aproape numai ca să fie cu conștiința împăcată, chestiunea bucătăriei. Spre surpriza ei mare, fața regelui se luminează. Ah! Ea lovește exact și era mândră de a fi manevrat cu atâta dibăcie. Limba ei obosită putea, acum, să ia repaus, căci regele, inspirat de cărceii foamei și aburul răscolitor de poftă ce ieșea din tigăile și cratițele ce fierbeau, se lansase într-o dizertație elocventă asupra unor mâncăruri rafinate, încât, după trei minute de descriere, femeia gândi: «Asta e, am avut dreptate, a fost rânduș la bucătărie». Copilul se întinse asupra subiectului și o făcu cu atâta savoare și însuflețire, încât femeia își zise: «Doamne, Dumnezeu! Cum poate să cunoască atâtea mâncăruri și așa de delicate?»» (Print și cerșetor, traducere de G.M. Amza, Editura Regis, 2001). Prințul devenit cerșetor – poate unul dintre cele mai cunoscute personaje ale copilăriei – era pasionat de mâncare...

Pasiunea, cel mai probabil, i-o insuflase părintele, și nu cel... fizic, ci cel literar. Căci Mark Twain, pe numele său real Samuel Langhorne Clemens (1835 – 1910), a fost un mare conviv. A recunoscut-o și el, și nu de puține ori...

Și așa a fost încă din anii copilăriei. O mărturisește în *Memorii*, când pomenește de rugăciunea pe care a scris-o pentru... o mult râvnită turtă dulce care-i aparținea fetei brutarului, colega de școală. Dar și gusturile pentru mâncărurile simple, atât de apetisante: ouăle cu șuncă sfârâindă, care îi făceau diminețile ca de poveste; pepenii zemoși, „rotofi”, despre care credea că erau adevărată mâncare a îngerilor; zmeura „gustoasă și parfumată”, ce creștea în împrejurimile târgușorului natal Hannibal.

Și tot din acea perioadă a început să îndrăgească carnea de vânat, în special de înaripate – sitari, rațe sălbătice, cocoși de preerie, potârniche și, să nu uităm, de curcani. Îi plăceau atât gustul, cât, mai ales, pân-da și vânătoarea prin întinsele păduri din ținutul natal Missouri, după cum povestește într-o schiță din perioada de maturitate literară. Se bucura mereu să participe la escapadele de prins curcani, alături de unchiul John A. Quarles și verii săi mai mari și mai abili la acel sport. Odată adult, pentru a fi perfect, curcanul de pe masa de Ziua Făgăduinței nu trebuia să fie doar proaspăt vânat, ci și bine asezonat cu sos dulce-acrișor de merișoare și bucăți generoase de țelină.

Îi plăcea și peștele, pescuit

din apele bătrânului Mississippi, care erau nu numai „cele mai bune din lume”, ci și printre cele mai pline de vietăți (*Tom Sawyer în străinătate*). Tom și prietenul Huckleberry „plecară către un ascunziș ademenitor al malului, unde-și zvârliră undițele. Numaidecât se văzură răsplătiți. [...] Se și înapoiaseră cu o știucă frumoasă, cu două plăci și cu un ciortănaș, provizie îndestulătoare pentru o întreagă familie” (*Aventurile lui Tom Sawyer*). Nici vorbă de rețete sofisticate! Secretul era cu totul altul: „Au fript peștele laolaltă cu slănină și s-au minunat; niciodată nu li se păruse mâncarea de pește atât de gustoasă. Nu știau că peștele de apă dulce, cu cât e mai degrabă pus la foc după ce a fost prins, cu atât e mai gustos”.

Mare parte din viață, atât

ca jurnalist, cât și mai târziu, ca scriitor recunoscut, Mark Twain a colindat lumea: Canada, Hawaii, Australia, India, Europa Occidentală. Departe de casă, a dus dorul nu numai peisajelor atât de dragi, cât, mai ales, gusturilor cu care se obișnuise.

Amânca la restaurantele hotelurilor europene a reprezentat una dintre cele mai mari dezamăgiri. Aproape peste tot se lovea de aceleași preparate fără sare și piper: supe chioare; fripturi fade, fie prea arse, fie nefăcute, însoțite de garnituri care mai de care mai insipide: o fiertură de linte apoasă, un sparanghel tare ca piatra, sosuri de merișoare ce aduceau mai degrabă a hârtie pisată decât a fructe aromate. Căzât la un cunoscut hotel din Milano, s-a arătat indignat de

La masa de lucru, în 1880

Cu soția și cele trei fiece

calitatea meniului oferit, care ar fi stârnit nemulțumire chiar și într-un azil de săraci...

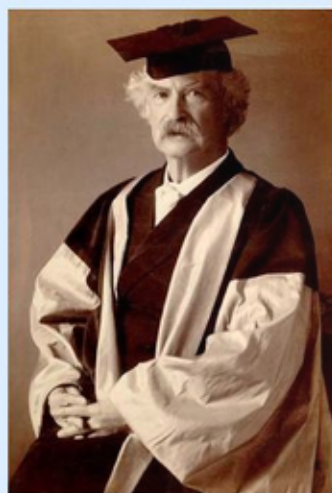
În special micul dejun i-a provocat cele mai mari neplăceri. Samuel era învățat să își înceapă ziua cu o masă copioasă și sățioasă, alături de o cană generoasă de cafea tare și aromată. Dar ceea ce ofereau europenii aproape că nu se putea numi cafea, ci o fiertură „fără nicio tărie, lispită de caracter, de... inspirație”. Mai mult, laptele care ar fi trebuit să o completeze era – dacă ar fi preluat denumirea franceză – lapte botezat, mai multă apă decât spumă și grăsime!

După ce a petrecut mai bine de patru luni prin orașele Europei, Mark Twain a ajuns să viseze la propriu la gusturile de acasă. Așa a prins contur o listă cu specialitățile Americii, publicată în *Într-o călătorie peste graniță* (1880). Se regăsesc tot felul de preparate, bazate în special pe ingrediente locale renumite sau rețete bine păstrate de familiile din diverse

regiuni ale întinsei Americi. Și toate laolaltă dovedesc cât de mult era pasionat Twain de bucătăria americană.

Astăzi, cât de lungă sau de scurtă ar fi o listă cu felurile de mâncare la care tânjim când suntem departe de casă?! Poate că mulți dintre noi suntem mai degrabă cuceritori de bucătăria internațională, în detrimentul rețetelor tradiționale.

Doctor în litere la Oxford

În cazul lui Mark Twain, situația a fost cu totul alta: a rămas mereu american, îndrăgostit până în străfunduri de casă, de gusturile Americii. Lista cu favoritele sale culinare poate fi considerată o adevărată contestare a ideii predominante în epocă conform căreia totul era mai bun, mai fin, mai select în Europa. După cum sublinia și Andrew Beahrs într-o captivantă analiză de antropologie culinară (*Twain's Feast: Searching for America's Lost Foods in the Footsteps of Samuel Clemens*, Festinul lui Twain: În căutarea mâncărilor pierdute americane pe urmele lui Samuel Clemens, 2011), Twain a fost mereu mândru de originile sale, de bucătăria țării natale, pe care o vedea ca o reflectare a frumuseții speciale a naturii, dar și a caracterului puternic al națiunii.

Gusturi și texturi diferite, cărnuri și legume, fructe și prăjituri; un altfel de jurnal de călătorie culinară de la finalul de veac XIX, de la Est la Vest și de la Nord la Sud. Ingredientele și rețetele americane tipice sunt la mare cinste: cafea americană, cu frișcă adevărată; unt american; friptură Porterhouse (felie de carne de vită, tăiată din capul din spate al coapsei scurte, marinată bine și pusă pe grătar încins); cartofi Saratoga; pui la grătar, în stil american (marinat într-un baiț dulce-acrișor, din miere, foi de dafin, lămâie și usturoi); bacon din Virginia, prăjit; scoici mari din Indianapolis; midii din San Francisco gătite la abur; biban de Baltimore; păstrăv din Sierra Nevada; păstrăv de

lac, din Tahoe; biban american din Mississippi; friptură de vită americană; friptură de curcan ca la Ziua Făgăduinței, cu sos de merișoare și țelină; friptură de curcan, de cocoș și de rață sălbatică, din Baltimore; potârniche din Missouri la grătar; fasole cu bacon din Boston (subțire și bogată în carne bine afumată); supă din carne de broască țestoasă de

Philadelphia; fructe americane proaspete de tot felul, „inclusiv căpșuni, care însă nu trebuie să fie atât de scumpe precum bijuteriile”; apă cu gheață, „preparată nu într-un pahar micuț, ci într-o carafă generoasă”.

Abundă rețetele în stil sudic, căci pentru Twain Sudul, cu predilecție New Orleans, reprezentau perfecțiunea culinară: pui prăjit,

în stil sudic (crocant, în crustă aurie); pâine caldă din grâu, în stil sudic (realizată dintr-un amestec de grâu și mălai, la care se adaugă și puțin zahăr, lapte și ouă); cap de oaie, din New Orleans; cartofi copti în cenușă, în stil sudic, serviți calzi; porumb fierbinte, servit cu *chitlings*, în stil sudic (*chitterlings*: intestine de porc, gătite împreună cu bucăți de

Așa-numiții astăzi cartofi Saratoga se pare că au apărut dintr-o întâmplare, ca, de altfel, multe dintre rețetele pe care astăzi le prețuim atât de mult. După unele surse, creatorul ar fi fost bucătarul american George Speck (cunoscut și ca George Crum, 1824 – 1914), un irochez mohawk. După ce ani buni și-a câștigat existența ca ghid și vânzător în Munții Adirondack, un întreprinzător local i-a apreciat talentul culinar și l-a angajat ca bucătar la un restaurant aflat în zona Saratoga, Lake House Moon. Acolo, unul dintre cele mai apreciate feluri de mâncare o reprezentau cartofii prăjiți, astfel că lui George i se cereau zilnic cantități impresionante. Aproape ajuns la saturație și nervos pe un client nemulțumit, care îi ceruse niște cartofi mult mai crocanți și mai subțiri, s-a întors în bucătărie, a luat cel mai ascuțit cuțit și și-a vărsat supărarea pe câțiva cartofi. Feliile aproape transparente le-a aruncat într-o baie de ulei și le-a lăsat să se rumenească bine de tot. Dar și când le-a scos parcă năduful nu se dusesse de tot, așa că i s-a năzărit să mai toarne și o cantitate bunicică de sare deasupra. Cu farfuria plină vârf, s-a reîntors în sala de mese și i-a trântit-o în față nesuferitului client. Dar, ce surpriză!? În loc de vociferări de nemulțumire, bărbatul a lansat elogiul de mulțumire: erau cei mai buni cartofi pe care îi savurase vreodată... Întreaga sală a cerut degrabă noua rețetă! Și astfel, Speck nu a mai scăpat niciodată de buclucașii cartofi prăjiți, dar i-a făcut în propriul stil.

După alte surse, povestea ar fi avut-o ca protagonistă pe sora lui George, cunoscută

ca mătușa Kate, pe numele adevărat Catherine Wicks, care ar fi scăpat din greșeală resturi subțiri de cartofi într-o baie de ulei și, după ce i-a pescuit cu o furculiță, i-a dat fratelui să îi guste. Încântat, George Speck i-ar fi recomandat pentru meniul restaurantului...

Istoria culinară demonstrează că o rețetă asemănătoare circula deja printre specialiștii din domeniu de câteva decenii bune. Dacă ea a și ajuns la urechile familiilor Speck și Wicks, nu se poate dovedi cu exactitate.

Rețeta crocantelor chipsuri a rămas însă și a lansat Saratoga pe harta unora dintre cele mai consumate și astăzi specialități culinare.

George Speck și mătușa Kate

stomac de porc, favorite pe mesele din Sud, mai ales în perioade de sărbători; se consumă fie fierte, cu orez, fie prăjite, cu pâine sau alte legume); pâine fierbinte cu ou, în stil sudic (un gen de friganele, parfumate din abundență cu scorțișoară și vanilie).

O atenție specială o acordă Mark Twain și fructelor de mare și viețuitoarelor din ape, pe care le citează preparate în mai multe variante: stridii prăjite; stridii înăbușite; broaște; supă de stridii; supă de scoici; stridii prăjite în stil nordic.

Garniturile se bazează, după cum era de așteptat, pe cartof, porumb sau fasole verde: fasole cu unt și cartofi dulci; piure de cartofi; cartofi fierți, în coajă; cartofi noi, curățați; roșii tăiate felii, servite cu zahăr sau marinate în oțet; roșii înăbușite; porumb necopt, tăiat direct din știulete, servit cu unt și piper; porumb copt.

Twain visa în egală măsură și la dulciurile delicioase de acasă: mere la cuptor, cu frișcă adevărată; prăjituri calde de hrișcă; sirop de arțar limpede; lapte îndulcit, înghețat; plăcintă cu mere, cu multă frișcă adevărată; plăcintă cu piersici; plăcintă cu dovleac.

La final, avertismentul lui Twain este extrem de clar. „Americani care intenționează să petreacă un an și ceva prin hoteluri europene vor face bine să copieze această listă și să o ducă cu ei. Vor găsi că este un lucru excelent să-și facă pofta de mâncare, în prezența

„Livy, dragostea mea“

descurajantă a unui mizerabil meniu european“.

Căci, chiar dacă în străinătate, numărul de feluri de mâncare pe care le-a întâlnit a fost cât de cât satisfăcător, la prima vedere, varietatea gusturilor a considerat-o ucigător de monotonă. „Trei sau patru luni de o asemenea obositoare asemănare vor ucide și cel mai solid apetit“.

Au fost însă și cazuri în care americanul Twain a fost cucerit de unele dintre rețetele Europei. O călătorie în Anglia i-a rămas întipărită în memorie mai ales datorită unui cocktail. După cum i-a scris soției, Olivia, în ianuarie 1874: „Livy, dragostea mea, vreau să fii sigură și să-ți amintești să ai pregătită, în cămară, o sticlă de whisky

scoțian, o lămâie, niște cristale de zahăr și o sticlă de bitter Angostura [una dintre cele mai cunoscute și respectate mărci din domeniu, o băutură foarte aromată, creată după o rețetă inventată în 1824 de medicul german Johann Gottlieb Benjamin Siebert, 1796 – 1870, pe când se afla în serviciul lui Simon Bolivar în Venezuela, în calitate de chirurg șef al armatei – n.red.]. De când sunt la Londra am luat într-un pahar de vin ceea ce se numește *cocktail* (făcut din acele ingrediente) înainte de prânz, înainte de cină și chiar înainte de a merge la culcare...“.

În 2018, cu ajutorul unui renumit *chef* bucătar (Tyler Anderson) și a câtorva prieteni, unul dintre cei mai cunoscuți fani

ai scrierilor lui Twain, actorul și realizatorul Nick Offerman (a cărui voce baritonală era bine cunoscută în S.U.A. mai ales pentru audio-bookurile *Aventurile lui Tom Sawyer* și *Un iancheu la Curtea regelui Arthur*), a lansat un documentar în care povestea vieții creatorului aventurilor lui Tom și Huck este prezentată dintr-o inedită perspectivă. Offerman împreună cu Tyler Anderson au selectat unele dintre cele mai apreciate feluri de mâncare ale lui Twain și le-au servit la câteva festinuri organizate chiar în casa-muzeu Mark Twain din Hartford. Și astfel, printr-o adevărată aventură a gusturilor, au fost readuse la viață vechi istorii, obiceiuri, regiuni – întreaga Americă a lui Samuel Clemens. ■

ROMÂNII DIN MAREA BRITANIE

Începem prezentarea unui nou document. Textul în limba engleză se păstrează în colecțiile Arhivelor Hoover Institution on War, Revolution and Peace, fondul Gheorghe Iliescu (1902 – 1957; maior, a fost adjunctul atașatului militar la Londra între 1937 și 1940). Publicarea lui este posibilă grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.

Strict secret

Note privind legăturile dintre cercurile oficiale britanice și Mișcarea Românilor Liberi, redactate pentru Divizia Cercetări speciale din Departamentul de Stat de D. Dem. Dimăncescu, membru al Comitetului Național al Mișcării Românilor Liberi.

Mișcări preliminare. Români cu clar-viziune au considerat o ocupație inamică a României drept o posibilitate atunci când a izbucnit războiul în 1939.

În septembrie acel an Ministerul Afacerilor Străine român a creat o Comisie specială cu misiunea de a strânge material privind obiectivele războiului și cele ale păcii. Secțiunea de cercetare a acestei Comisii a fost instruită să pregătească toate datele necesare pe care puteau fi bazate obiectivele României.

S-a mai decis ca Legațiile României din țările democratice să iasă din rezerva diplomatică și să disemineze informații care să sprijine cauza României.

Asemenea instrucțiuni au fost date personal de prim-ministrul Armand Călinescu lui D. Dem. Dimăncescu, șeful serviciului de presă al Legației României la Londra, la 3 august 1939, chiar înainte ca războiul să fi izbucnit, dar într-un moment când Guvernul României dispunea de suficiente informații pentru a ști că Hitler luase decizia să atace Polonia fără întârziere.

Broșura *The Eastern Question Revived* (Problema Orientală a reînviat), de Robert Machray (George Allen and Unwin, London, 1939) este un exemplu despre maniera în care Legația română din Londra a înțeles să ducă la îndeplinire o parte a instrucțiunilor menționate mai sus. Inițiativa de

a scrie despre acest subiect i-a aparținut în întregime domnului Machray. Personalul Legației române i-a pus la dispoziție cărțile menționate în nota sa bibliografică. Nimeni nu a încercat să îi influențeze autorului convingerile, dar i s-a oferit „punctul de vedere oficial românesc”: „singura soluție practică, pașnică și prietenoasă este un transfer de populații, astfel o dispută frontalieră va fi eliminată pe vecie”.

Cedarea de teritoriu era exclusă, căci ar fi fost primită cu dezaprobarea unanimă de națiunea română. Nota dominantă a discursurilor regelui Carol la Constanța (pentru bulgari), la Chișinău (pentru ruși) și la Oradea Mare (pentru unguri), toate ținute la sfârșitul lui 1939 a fost „niciun centimetru din teritoriul nostru”.

Această atitudine a tuturor românilor are un impact direct asupra poziției celor care au alcătuit ulterior Mișcarea Românilor Liberi.

Când în primăvara lui 1940 a devenit evident că Italia va ataca Franța și că vor fi tăiate comunicațiile între Anglia și România, Legația română din Londra a sugerat că personalul său ar trebui întărit cu experți calificați în probleme românești. Drept răspuns la această solicitare, domnii Matila Ghyka – un diplomat aflat la pensie și un om cu o aleasă cultură clasică –, Marcu Beza – fost consul general la Ierusalim și, ca aromân, familiarizat cu problemele balcanice – și profesorul Grigore Nandriș de la Universitatea din Cernăuți – filolog și expert în Bucovina și Basarabia – au fost numiți atașați culturali. Ministrul român la Londra, domnul V.V. Tilea, fiind transilvănean, a fost considerat suficient de calificat pentru a face față problemelor relațiilor româno-ungare.

(Va urma)

TIMUR LENK

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											
11											

ORIZONTAL: 1) Orașul ales de Timur Lenk în 1370 drept capitală a imperiului său, pe care l-a înfrumusețat și repopulat folosindu-se de artiștii și meșteșugarii pe care i-a luat prizonieri. 2) Limba de cult islamică, pe care Timur Lenk nu o cunoștea, motiv pentru care a fost criticat de cărturari – Ecou învechit. 3) Această profesie o avea Mihail Mihailovici Gherasimov, cel care a exhumat trupul lui Timur Lenk în 1941 și a realizat o reconstituire a chipului său. 4) Nepotul lui Timur Lenk, trimis de acesta în 1402 să recucerească Bagdadul, după ce sultanul Qara Yusuf și turcomanii săi l-au atacat în vreme ce emirul se lupta cu otomanii (... Bakr, 1382 – 1409) – Siglă pentru „India Book House”. 5) Fâșie de pământ ce leagă o peninsulă de continent – Andrei Rubliov – Siglă pentru „Institut des nanotechnologies de Lyon”. 6) Strănepotul lui Timur Lenk, care și-a petrecut majoritatea domniei (1449 – 1457) luptându-se cu frații și verii săi, imperiul fragmentat pierzând în această perioadă teritoriile iraniene (Abul-... Babur Mirza, 1422 – 1457) – Este 1336, cronicile spunând că atunci s-a născut Timur Lenk, însă cercetătorii moderni consideră că data a

fost aleasă artificial, ca să coincidă cu moartea ultimului ilhan (han mongol în Iran) și că Timur s-ar fi născut de fapt în al treilea deceniu al secolului al XIV-lea – În tinerețe, Timur Lenk se îndeletnicea cu furtul acestor animale, precum și al cailor și vacilor. 7) Oraș aflat astăzi în Afganistan, ales de Șah Rukh (1405 – 1447), fiul lui Timur Lenk, drept noua capitală a imperiului – Înștiințare imprimată. 8) În tinerețe, asta a pățit Timur când a încercat să fure de la un păstor, care l-a nimerit cu două săgeți; faptul acesta, alături de tuberculoza osoasă de care suferea, i-a adus supranumele „Lenk” (șchiopul) – Divinitatea egipteană a laptelui. 9) Anton Holban – Nichita Stănescu – Acest stat a fost ținta ultimei campanii a lui Timur Lenk, emirul murind însă pe drum, iar urmașii săi preferând să renunțe la expediție. 10) Așa aveau părul manciurienei, în afara unei cozi, care au impus apoi acest obicei în China în timpul dinastiei Qing (1644 – 1912) – Poporul nomad care, sub conducerea lui Mahomed Șeibani, i-a biruit și izgonit pe ultimii domnitori din dinastia lui Timur Lenk din Asia Centrală la începutul secolului al XVI-lea. 11) Locul bătăliei din 1402 unde Timur Lenk l-a învins și l-a luat prizonier pe sultanul Baiazid I, provocând astfel un război civil în cadrul Imperiului Otoman, în care s-a amestecat și Mircea cel Bătrân – Timur Lenk porunca să se construiască turnuri înfiorătoare din aceste părți ale corpului dacă un oraș asediat nu i se preda (sg.).

VERTICAL: 1) Ștefan Andreescu – Abreviere pentru „Allmänna Idrottsklubben” – Cuvânt care înseamnă „negru” în limba turcă, „Oile Negre” fiind o confederație turcomană care s-a opus lui Timur Lenk și urmașilor săi, cucerind spațiul irakian după moartea emirului. 2) Călător și autor arab, care a scris o cronică despre viața lui Timur Lenk, prima lucrare din Orient despre acest cuceritor tradusă în Occident, în secolul al XVII-lea – Titlatură tradițională turco-mongolă, Timur Lenk luându-și în schimb titlul de „emir”, întrucât nu descindea direct pe linie paternă din Gingis Han. 3) Conform cronicarului Ibn Khaldun, Timur Lenk ar fi pretins că se trăgea din partea mamei din acest erou mitologic persan, al optulea rege al dinastiei legendare Pișdadian și primul care ar fi stăpânit spațiul iranian după destrămarea imperiului lumii – Codul ISO al Slovaciei. 4) Siglă pentru „Association of Building Technicians” – Al treilea fiu al lui Timur Lenk, dezmăstărit din pricina nebulunii și exceselor sale, al cărui stră-strănepot, Babur, a creat Imperiul Mogul din India în secolul al XVI-lea (Mirza Jalal-ud-din..., 1366 – 1408). 5) Neobișnuite – Medic persan, care a realizat primul manual cu ilustrații color al anatomiei umane, inclusiv al sistemului nervos, și care și-a dedicat opera nepotului lui Timur Lenk, prințului Pir Mahomed Bahador (... ibn Ilyas; sec. XIV – XV). 6) Thoma Ionescu – Uzat la mijloc! 7) Așa gândea Timur referitor la vechiul Imperiu Mongol, emirul reușind în timpul vieții sale să cucerească fostele teritorii ale Ilhanatului – Abreviere pentru tricolorobenzen. 8) Octavian Bărlea – Nichita Adăniloae – Sughit. 9) Capitala unui important sultanat din India, unde Timur Lenk a învins o armată în 1398 ce avea și elefanți de război, emirul sperând aceste animale punând fân pe cămile și dându-le foc, orașul fiind apoi prădat și ars din temelii – Pentru a crea o legătură de rudenie între Gingis Han și Timur Lenk, cronicile au spus că marele han i-ar fi dat în căsătorie stră-stră-străbunicului emirului o femeie care avea acest grad de rudenie față de Djagatai Han, cel de-al doilea fiu al lui Gingis. 10) Destul! – Supranumele lui Karachar, stră-stră-străbunicul lui Timur Lenk, un comandant și sfetnic al lui Gingis Han, ce provine de la un titlu militar turco-mongol. 11) Termen persan ce înseamnă „țara mongolilor” și desemna diviziunea orientală a Hanatului Djagatai, Timur Lenk cucerind diviziunea occidentală, fiind astfel considerat uzurpator de către hanii estici, care au rămas vrăjmași ai emirului și ai urmașilor săi până la destrămarea imperiului.

Dictionar: EHO, IBH, INL, IAT, AIK, KARA, SK, ABT, TCB.

Andrei OPREA

DIALOG CU CITITORII

AMINTIREA CÂNTĂREȚEI

Domnul FLORENTIN STĂNESCU, colaborator al revistei noastre și autorul articolului Dame Vera Lynn (nr. 4/2021), despre cunoscuta cântăreață britanică ce i-a îmbărbătat pe soldații britanici în Al Doilea Război Mondial, ne-a transmis această fotografie. În portul Dover, granița simbolică a Angliei cu continentul, se află o placă comemorativă în cinstea artistei. O melodie

interpretată de ea din timpul războiului, The White Cliffs of Dover (Stâncile albe de la Dover), amintește acest loc și exprimă speranța revenirii păcii peste aceste stânci.

În 2021, două dintre stâncile de la Dover au fost redenumite în cinstea artistei. Placa este inscripționată și cu versuri ale melodiei: „Deasupra vor zbura păsările albastre./ Stâncile albe de la Dover,/ Măine./ Așteaptă și vei vedea“.

PENTRU ȘCOALĂ

Domnul SORIN BUTICA, din București, ne scrie: Îi mulțumesc domnului Vasile Farago (pilot, inginer aeronave, scriitor). Prin amabilitatea și bunătatea sa, în urma donării colecției integrale *Magazin istoric* către Școala gimnazială nr. 128, sector 5, București, s-a inițiat înființarea unui Cabinet de specialitate. Transmit mulțumiri și doamnelor di-

rector Andreea-Ionela Barbu, profesor Cristina Doicescu și administrator Lili Chiriac. Menționez și numele elevului care a contribuit la amenajarea spațiului – David-Andrei-Ionuț Butica, din clasa a VI-a A.

Ne bucurăm să primim această veste și să aflăm că revista noastră îi ajută pe tinerii școlari. Corespondentul nostru ne-a trimis și o fotografie a rafturilor care adăpostesc colecția revistei în noul Cabinet al școlii. ■

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: <https://www.posta-romana.ro/abonamente-presa/magazin-istoric-328.html>

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, sector 5 (interior 3706 de la intrare sau numerele de telefon 0755 290 606 și 021 312 68 77).

Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

SIMPOZIONUL ANUAL DE ISTORIE ȘI CIVILIZAȚIE BANCARĂ „CRISTIAN POPIȘTEANU“ PATRIMONIUL ARHITECTURAL AL BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI

A XXXI-a ediție a Simpozionului organizat de Banca Națională a României și Fundația Culturală Magazin Istoric s-a desfășurat în acest an la sediul Băncii Naționale a României, în Sala „Mitiță Constantinescu“, în zilele de 4 și 5 mai.

Au fost prezentate câteva construcții reprezentative din patrimoniul edificat de Banca Națională a României de-a lungul celor peste 140 de ani de existență (Palatul Vechi, Palatul Nou, Palatul funcționarilor B.N.R.), precum și situația Parcului cu Platani, proprietate a Băncii din anul 1946, dar despre care au apărut multe informații eronate în presa ultimilor ani.

De asemenea, au fost avute în vedere mai multe sedii construite de Banca Națională a României pentru sucursalele și agențiile sale din țară, dar care au fost cedate statului atunci când nu au mai fost necesare activității bancare, precum și cea mai importantă operă de mecenat a B.N.R. în străinătate – Accademia di Romania din Roma, donată statului pentru „progresul științei și artei românești la lumina eternă a latinității“.

În cea de a doua zi a fost lansată lucrarea *Evoluția Școlii Române din Roma* în timpul directorului Vasile Pârvan, a istoricului orădean **Constantin Liviu Demeter**. Manifestarea s-a încheiat cu ceremonia decernării premiilor Fundației Culturale Magazin Istoric.

PATRIMONIUL ARHITECTURAL AL BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI

Ca în fiecare an, începând din 1993, organizăm acest simpozion în preajma zilei aniversare a instituției noastre. Banca Națională a României este o instituție venerabilă, al cărei act de naștere a fost Legea de înființare a unei bănci de scont și circulațiune, publicată în Monitorul Oficial, la 17/29 aprilie 1880.

Am prezentat detaliat în edițiile anterioare contextul în care a fost înființată Banca Națională a României, personalitățile implicate și succesiunea evenimentelor din anii 1880 – 1881 prin care cea de-a 16-a bancă centrală a lumii, în ordinea cronologică a înființării, și-a început activitatea și a contribuit la modernizarea societății românești. De asemenea, în cele 30 de ediții anterioare ale Simpozionului „Cristian Popișteanu”, am avut în vedere etape istorice importante, așa cum au fost participarea și finanțarea Primului Război Mondial sau Marea Criză Economică (1929 – 1933), și am urmărit dimensiuni ale istoriei Băncii Naționale care continuă să reverbereze în prezent. Între acestea, s-au aflat: „Rolul sistemului bancar în refacerea economică a României”; „Renașterea unei instituții și a unei profesii: banca și bancheul”; „Parteneri ai B.N.R. în sistemul de credit autohton – băncile comerciale”; „Aurul în istoria băncilor centrale”; „Tezaurul B.N.R. evacuat la Moscova: un bilanț istoriografic și un studiu de caz”. Dar și: „Mecenatul bancar și dezvoltarea artelor și culturii”; „Arhitectura și civilizația instituțional-bancară – trecut și prezent”.

Ultimele două teme menționate sunt strâns legate de preocuparea constantă a Băncii Naționale a României pentru conservarea și valorificarea patrimoniului său, inclusiv a celui arhitectural, căruia, nu întâmplător, îi dedicăm ediția din acest an a Simpozionului de Istorie și Civilizație Bancară.

Clădirile care adăpostesc bănci trebuie să fie deopotrivă funcționale și reprezentative. Cu atât

mai mult, cele în care și desfășoară operațiunile administrația centrală, sucursalele și agențiile unei bănci naționale.

Chiar în ziua în care Banca Națională a României își deschidea ghișeele, la 1 decembrie 1880, ziarul *Românul* sublinia: „O dificultate din cele mai mari a fost dispunerea de un local cuviincios pentru așezarea unei asemenea instituțiuni. Condițiunile de siguranță cerute în asemenea caz, trebuința de un tezaur încăpător și sigur în contra focului, în contra spargerii nu permiteau așezarea Băncii Naționale în orice casă particulară. De aceea, Direcțiunea Băncii a fostu fericită de a putea găsi loc în edificiul Creditului Funciar Rural, unde [...] dispune de tezaurul ce este construit în condiții excepționale de soliditate, de siguranță și de uscăciune.”

Nu întâmplător, în primul său deceniu de activitate, Banca Națională a României a construit imobile pentru sucursalele sale din Iași, Craiova, Galați și Brăila, precum și Palatul Lipscani, unde și are sediul de 133 de ani. Imobilele ridicate de Banca Națională au fost printre primele construcții din România proiectate special pentru activitate bancară, instituția noastră având un rol determinant în definirea tipologiilor arhitecturale ale clădirilor bancare. Amplasate în zonele centrale ale orașelor, proprietățile imobiliare ale B.N.R. au avut o valoare arhitecturală deosebită, marcând urbanismul local și devenind repere ale memoriei colective a comunităților respective. Au fost gândite să servească activității B.N.R. și să contribuie la estetica și noua personalitate a orașelor. Multe dintre acestea, în

momentul în care nu au mai fost necesare activitățile Băncii Naționale, au fost donate statului.

Mă voi referi în continuare la destinul unui număr de imobile ale Băncii Naționale a României, care au fost donate statului în 2003, deoarece cred că este important pentru memoria colectivă ca istoria acestor clădiri, cele mai multe, imobile de patrimoniu, care au fost edificate de Banca Națională a României și fac parte într-un mod definitoriu din imaginea multor orașe, să fie cunoscută de publicul larg.

Este vorba despre cele 17 imobile pe care Banca Națională le-a donat statului ca urmare a reorganizării rețelei teritoriale la începutul anului 2000, în pregătirea intrării în Sistemul European al Băncilor Centrale, odată cu aderarea la Uniunea Europeană. Situația juridică a imobilelor a fost reglementată prin Ordonanța de urgență nr. 51 din 12 iunie 2003 (care le-a transferat din patrimoniul B.N.R. în proprietatea publică a statului și administrarea Regiei Autonome „Administrația Patrimoniului Protocolului de Stat”), iar ulterior, prin Hotărârea de Guvern nr. 109/2004 (care le-a repartizat ca sedii ale instituțiilor publice, ale instituțiilor de cultură și Bisericii Ortodoxe Române).

În prezent, în aceste foste imobile ale B.N.R. funcționează: două muzee (Piatra Neamț și Tulcea); două biblioteci (Botoșani și Bistrița); două camere județene ale Curții de Conturi (Miercurea Ciuc și Focșani); două parchete de pe

Clădirea fostei Agenții B.N.R. din Piatra Neamț, azi sediul Muzeului de Artă Eneolitică Cucuteni

ministrație constată că „localul în care se găsește instalată Agenția a devenit neîndestulător”, fapt pentru care se impunea construirea unei noi clădiri. În acest scop, Banca Națională a cumpărat mai multe proprietăți situate la intersecția străzilor I.C. Brătianu și M. Kogălniceanu și a ridicat un nou sediu, în stil neoromânesc, în 1925, după proiectul întocmit de arhitecții Băncii, Șt. Constantin și Radu Dudescu. Potrivit unui plan de situație din 1932, noul imobil avea o suprafață construită de 502 mp, parterul fiind destinat operațiunilor bancare, în timp ce la nivelul superior se aflau locuințele directorului și casierului. În

Sediul Agenției Tulcea a B.N.R. adăpostește acum Muzeul de Etnografie și Artă Populară

lângă judecătorii (Satu Mare și Slobozia); șase direcții aflate sub coordonarea autorităților locale (Râmnicu Vâlcea, Zalău, Vaslui, Alba Iulia, Reșița și Călărași); un sediu de consiliu județean (Giurgiu); două episcopii (Turnu Severin și Sfântul Gheorghe).

În cele ce urmează, voi prezenta pe scurt elemente din istoria acestor frumoase imobile transferate către statul român. Agenția Focșani a B.N.R. a fost înființată în anul 1890, dar în februarie 1914, Consiliul de ad-

ministrație constată că „localul în care se găsește instalată Agenția a devenit neîndestulător”, fapt pentru care se impunea construirea unei noi clădiri. În acest scop, Banca Națională a cumpărat mai multe proprietăți situate la intersecția străzilor I.C. Brătianu și M. Kogălniceanu și a ridicat un nou sediu, în stil neoromânesc, în 1925, după proiectul întocmit de arhitecții Băncii, Șt. Constantin și Radu Dudescu. Potrivit unui plan de situație din 1932, noul imobil avea o suprafață construită de 502 mp, parterul fiind destinat operațiunilor bancare, în timp ce la nivelul superior se aflau locuințele directorului și casierului. În

2003 – 2004, clădirea a trecut în proprietatea publică a statului și în administrarea Curții de Conturi. Agenția Botoșani a B.N.R. a fost înființată tot în anul 1890 și, în anul 1927, au fost finalizate lucrările la cel de-al doilea sediu al acesteia. Situat pe strada Primăriei (ulterior, Ștefan Luchian), imobilul a fost construit

Sediul actual al Bibliotecii Județene „Mihai Eminescu” din Botoșani se află în clădirea fostei Agenții B.N.R., ...

în stil neoromânesc, după planurile arhitecților Șt. Constantin și Radu Dudescu. În 2003 – 2004, a trecut în proprietatea publică a statului și în administrarea Consiliului Județean Botoșani, iar în prezent este sediul Bibliotecii Județene „Mihai Eminescu”.

Agenția Tulcea a B.N.R. a fost înființată în anul 1898 și, între 1925 – 1927, a fost ridicat în stil neoromânesc, după planurile elaborate de Radu Dudescu, cel de-al doilea sediu al Agenției, unul dintre edificiile reprezentative ale orașului. În 2003 – 2004, a intrat în administrarea Consiliului Județean Tulcea și astăzi este sediul Muzeului de Etnografie și Artă Populară.

Agenția B.N.R. din Turnu Severin și-a început activitatea în anul 1892. Cel de-al treilea sediu al Agenției a fost inaugurat în 1931. Planurile pentru noul imobil au fost concepute de arhitecții C. Trandafirescu și Radu Dudescu, iar construcția acestuia a fost realizată de antreprenorul Darini. Clădirea mai păstrează încă sigla B.N.R. Începând cu anul 2003, a trecut în proprietatea publică a statului și, în 2004, în administrarea Ministerului Culturii și Cultelor, pentru Biserica Ortodoxă Română, Mitropolia Olteniei, Episcopia Severinului și Strehaiei.

O altă clădire foarte frumoasă care păstrează sigla B.N.R. sub actuala denumire este sediul fostei Agenții B.N.R. din Piatra Neamț. Această clădire este o bijuterie arhitecturală, construită în anii

1928 – 1929, într-un stil neoromânesc cu amprentă personală, după planurile arhitectului de origine elvețiană Roger Bolomey. Banca Națională a cumpărat-o de la Banca „Petrodava” în august 1931. În 2003 – 2004, a trecut în proprietatea publică a statului și în administrarea Consiliului Județean, cu destinația de muzeu. Din anul 2005, este sediul Muzeului de Artă Eneolitică Cucuteni.

Sediul fostei Agenții B.N.R. din Bistrița a fost cumpărat de Bancă de la Elena Wagner și, potrivit descrierii din cartea funciară, era vorba de o construcție care avea patru camere, trei bucătării, două cămări, șapte pivnițe, o casă de flori, la care se adăugau o grădină și un pavilion apicol. Clădirea se afla, nu întâmplător,

pe strada Principele Carol, deoarece acesta fusese găzduit aici și primise colindători cu prilejul Anului Nou 1920. În 2003 – 2004, a intrat în proprietatea publică a statului și în administrarea Consiliului Județean Bistrița-Năsăud, iar în prezent este sediul Bibliotecii Județene „George Coșbuc”.

Clădirea din Miercurea Ciuc are istoria ei aparte. Situat în vecinătatea Primăriei și a Oficiului poștal, imobilul a fost construit după planurile arhitectului Radu Dudescu, fiind inaugurat oficial în anul 1940. Motivul pentru care imobilul B.N.R. de la Miercurea Ciuc are o istorie aparte este reprezentat de lucrările de sistematizare derulate în timpul regimului comunist în centrul orașului, care au determinat autoritățile vremii să nu-l demoleze, ci să i se ofere un nou amplasament. Astfel, imobilul a

... iar cel al Bibliotecii Județene „George Coșbuc” din Bistrița în cea a fostei Agenții B.N.R. din acest oraș

*Fostul imobil B.N.R. din Miercurea Ciuc
adăpostește azi Camera de Conturi
a județului Harghita,...*

fost translatat pe o distanță de 129 m de la locul inițial. Pregătirea mutării a durat circa patru luni, în vreme ce translația propriu-zisă, realizată pe 30 – 31 iulie 1984, a durat 51 de ore, timp în care s-au asigurat toate utilitățile, inclusiv accesul funcționarilor și al publicului pentru derularea operațiunilor. A intrat în proprietatea publică a statului și astăzi este sediul Camerei de Conturi a județului Harghita.

Putem astfel să formulăm o concluzie clară: construind clădiri reprezentative în București și în cele mai importante orașe ale țării din fondurile proprii, Banca Națională a României n-a clădit doar pentru sine însăși, ci și-a adus o contribuție notabilă și la îmbogățirea patrimoniului cultural național. O parte din acest valoros patrimoniu a fost donată statului român.

Una dintre proprietățile Băncii Naționale care a reținut atenția opiniei publice în ultimul

deceniu a fost cunoscutul Parc cu Platanii sau Arenele B.N.R. din strada Dr. Staicovici. Deoarece în spațiul public s-au rostit multe neadevăruri legate de dimensiunea juridică și întreținerea acestei proprietăți a Băncii Naționale a României, dați-mi voie să punctez în continuare câteva aspecte.

Istoria modernă a acestui spațiu verde din mijlocul orașului București a început în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, când a fost înființată prima societate sportivă din România, o societate de tir, denumită Societatea de Dare la Semn. Aprobate prin decret domnesc în 1865, Statutele Societății

prevedeau organizarea unui concurs anual de tir, a cărui etapă finală trebuia să se desfășoare pe terenul acesteia, în prezența Domnului, a ministrului de Război, a celui de Interne și a primarului Capitalei.

Pentru amenajarea unui poligon necesar antrenamentelor și festivităților, tot în anul 1865, Societatea de Dare la Semn a primit din patrimoniul statului un teren situat la „Bariera Spirea” (în afara perimetrului de atunci al Bucureștiului), aflat în lunca râului Dâmbovița, râu care la acea vreme nu era regularizat. Terenul era propice pentru un poligon de tir, nu numai pentru că se afla în afara orașului, dar și pentru că se termina în malul înalt al Dâmboviței, cultivat cu viță de vie, de unde denumirea de mai târziu a Șoselei Viilor. Aici a fost inaugurat poligonul de tir al Societății de Dare la Semn în 1870 și tot în acei ani au fost plantați primii platanii în Cotroceni.

După zidirea Palatului princiar Cotroceni (1893 – 1895), pentru prințul moștenitor Ferdinand, orașul s-a dezvoltat dincolo de bariera Spirea (zona unde se regăsește astăzi Opera Națională), a apărut cartierul rezidențial Cotroceni, care a înconjurat practic poligonul Societății de Dare la Semn.

Peisajul urbanistic al Cotrocenilor s-a schimbat total în perioada interbelică și activitatea zgomotoasă a Societății provoca disconfort locuitorilor din preajmă. De aceea, după război, Societatea de Dare la Semn a fost autorizată, prin lege, să realizeze un schimb de teren cu Banca Națională a României,

*... în vreme ce clădirea fostei
Agenții Focșani a B.N.R.
este azi sediul Camerei de Conturi din localitate*

*Episcopia Severinului și Strehaiei
își are sediul în clădirea
fostei Agenții B.N.R. din Turnu Severin*

iar la 27 iunie 1946 s-a încheiat contractul de vânzare-cumpărare, prin care Societatea de Dare la Semn a primit de la B.N.R. 65 ha în pădurea Tunari și 1,47 miliarde lei. Ulterior reformei monetare din august 1947, Banca Națională a mai achiziționat, în 1948, un teren mult mai redus ca suprafață, de doar 280 mp, situat în strada Dr. Lister nr. 37, pentru care a achitat suma de 500.000 lei.

Menționez că în actul de vânzare-cumpărare întocmit cu Societatea de Dare la Semn se atestă că pe actualul amplasament al arenelor au fost amenajate tribune și terenuri de tenis încă din perioada interbelică, Societatea „Tennis Club Român” având calitatea de chiriaș în perioada 1934 – 1949.

Din 1946 până în prezent, Banca Națională a României a avut, neîntreput, calitatea de proprietar, plătind taxe și impozite. În perioada comunistă, baza sportivă a fost utilizată atât de Banca Națională a R.S.R., cât și de Consiliul Național pentru Educație Fizică și Sport, Ministerul Turismului și Sportului, precum și de alte entități sportive. De exemplu, Clubul Sportiv „Progresul” a funcționat acolo în calitate de chiriaș.

Tradiția practicării tenisului aici încă din perioada interbelică și amenajările deja existente, precum și situarea Parcului cu Platani în centrul Capitalei au determinat regimul comunist să considere perimetrul respectiv ca adecvat pentru extinderea și modernizarea arenelor de tenis, în regim de urgență, pentru

găzduirea finalei Cupei Davis între echipele României și S.U.A., în anul 1972.

Amenajările făcute de statul comunist pe această proprietate a Băncii din strada Dr. Staicovici nr. 42 – 48 au fost preluate cu plată de B.N.R. în anul 1991, pe baza unui protocol încheiat cu Ministerul Tineretului și Sportului. Dar în 1991, când B.N.R. a reintrat deplin în drepturile sale de proprietate, baza sportivă era compromisă, iar clădirile din incintă erau degradate. Stadionul de fotbal nu mai era funcțional, tribunele și toate dotările erau dezafectate și mutate încă din anul 1985.

Banca Națională a respectat întocmai prevederile Protocolului semnat cu Ministerul Tineretului și Sportului în 1991. În anul 1996, a reconstruit stadionul la standardele primei ligi de fotbal, astfel că a putut să găzduiască, în 1998, Campionatul european de fotbal pentru tineret. De asemenea, după 1990, Banca Națională a restructurat principalele clădiri din această incintă, care găzduiesc în prezent Centrul de Perfecționare Profesională, precum și alte structuri ale Băncii, astfel încât aici își desfășoară activitatea zilnic aproximativ 170 de funcționari ai instituției noastre.

În același timp, Banca Națională a revigorat cu grijă spațiile verzi, diferența dintre rarii platani ce mai pot fi văzuți pe unele străzi din București și cei grupați în patrimoniul natural al B.N.R. din strada Dr. Staicovici fiind evidentă. Niciunul nu are semeția celor aflați în grija Băncii Naționale, care le acordă atenția cuvenită unor exemplare protejate, fiecare având fișa sa de monitorizare.

Alee din Parcul cu Platani

O analiză mult mai detaliată a istoriei acestei proprietăți, a statutului său juridic și a diverselor inițiative care au încercat să preia această proprietate se află pe site-ul B.N.R., în articolul domnului Adrian Vasilescu: *Statutul juridic al patrimoniului B.N.R. între lumini și umbre – studiu de caz Parcul cu Platani*.

In contextul negocierilor de aderare a României la Uniunea Europeană, transpunerea prevederilor *aquis*-ului U.E. la nivelul cadrului legislativ de reglementare a activității B.N.R. s-a concretizat în adoptarea Legii nr. 312/2004 privind Statutul Băncii Naționale a României, noul act normativ încorporând recomandările Băncii Centrale Europene privind asigurarea convergenței juridice cu legislația europeană în domeniu.

Mai mult, după aderarea României la Uniunea Europeană (2007), când Banca Națională a României a devenit membră a Sistemului European al Băncilor Centrale, capacitatea instituției noastre de a se implica financiar în activități care excedează obiectivelor unei bănci centrale este limitată.

Banca Națională a prezentat în Parlament mai multe propuneri privind transferul prin lege către statul român a unei părți din această proprietate care cuprinde amenajările sportive, așa cum au fost transferate și celelalte proprietăți menționate anterior, amintind că în plus, după aderarea la U.E., trebuie să fie îndeplinite și rigorile impuse de legislația europeană.

Într-o prezentare susținută la Universitatea din Craiova în anul 2018, am subliniat că Banca Națională a României nu a făcut altceva decât să adauge valoare unei zone de patrimoniu a orașului București, prin reamenajarea parcului și dezvoltarea clădirilor, iar punerea în valoare a arenelor de sport aflate în cadrul acestui parc trebuie să se facă în condițiile legii, pentru ca întregul ansamblu să-și păstreze și valoarea de patrimoniu, și pe aceea utilitar-sportivă.

Academician Muger ISĂRESCU,
Guvernatorul B.N.R.

PATRIMONIUL CULTURAL EUROPEAN ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC

Așa cum se mai manifestă prejudecata că există popoare cu și fără istorie, tot așa, unii cred că există culturi superioare și culturi inferioare. De asemenea, se mai crede uneori că în cultură sunt incluse doar valorile literar-artistice, când, de fapt, cele științifice au ajuns să fie astăzi printre cele mai reprezentative. Erorile acestea nu sunt de aparență, ci de esență, nu sunt de formă, ci de fond. Evident, receptarea externă a unui patrimoniu cultural depinde nu numai de valorile sale, ci și de felul în care acestea sunt prezentate. Ne-am obișnuit să ne înfățișăm în lume cu excesivă modestie, fiindcă, de la un timp, nu am mai făcut parte din suvoiul culturii europene, adică din modelul occidental. Până la finele Evului Mediu, Europa avea doi „plămâni” (după expresia Papei Ioan-Paul al II-lea), iar filonul cultural răsăritean, bizantin și ortodox, era acela care dăduse cândva tonul. După căderea Constantinopolului sub otomani și apariția „Bizanțului după Bizanț”, s-a impus treptat modelul de cultură și de civilizație întruchipat de Occident. Dar monumente culturale autentice au continuat să fie produse și în lumea Răsăritului.

Amfiteatrul roman din Ulpia Traiana Sarmizegetusa

Pe teritoriul de astăzi al României s-au născut Mihai Eminescu (1850 – 1889), Constantin Brâncuși (1876 – 1957), George Enescu (1881 – 1955), Eugen Ionescu (1909 – 1994), Emil Cioran (1911 – 1995), Mircea Eliade (1907 – 1986), dar și Nikolaus Lenau (1802 – 1850), Janos Bolyai (1802 – 1860), Ady Endre (1877 – 1919), Paul Celan (1920 – 1970) sau Hermann Oberth (1894 – 1989), ceea ce înseamnă că, cel puțin pentru perioadele istorice mai recente, moștenirea culturală cu rezonanță europeană este destul de solidă.

De exemplu, Brâncuși a lăsat țării sale de origine și culturii universale – pe lângă opere răspândite în toată lumea, de la Paris la Philadelphia și de la New York la Veneția – cel mai important complex sculptural în aer liber, la Târgu-Jiu, format din Coloana Infinitului, Poarta Sărutului și Masa Tăcerii. Un alt exemplu: Hermann Oberth, unul dintre părinții fondatori ai rachetei și ai aeronauticii, a lăsat urme ale trecerii sale la Mediaș (unde există o casă memo-

rială cu numele său), la Cluj (la Universitatea „Babeș-Bolyai“, unde și-a luat doctoratul) sau la Sibiu (unde s-a născut).

Monumentele culturale europene pe teritoriul României sunt de o vechime considerabilă, unele datând de milenii. Așa sunt peșterile pictate din neolitic, urmele grecilor colonizați pe malul Mării Negre, cetățile daco-geților din Carpații Meridionali, castrul roman, diplomele militare, tăblițele cerate, statuile, ceramica, inscripțiile în limba latină, greacă, slavonă etc., prezente peste tot, cele mai multe în muzee. La Drobeta (azi Drobeta-Turnu Severin),

se văd urmele podului (terminat în anul 105 d.H.) ridicat de Apolodor din Damasc, la ordinul împăratului Traian; la Potaissa (azi Turda), urmele castrului Legiunii a V-a Macedonica; la Apulum (azi Alba-Iulia), mărturiile a două colonii și ale încartuirii Legiunii a XIII-a Gemina; la Alburnus Maior (azi Roșia Montană) și la Ampelum (azi Zlatna), semnele tangibile ale

exploatării aurului. Locuri privilegiate sunt și Colonia Ulpia Traiana Sarmizegetusa (azi Sarmizegetusa, jud. Hunedoara), vechea capitală a provinciei Dacia, dar și termele de la Germisara (azi Geoagiu), mozaicul roman de la Tomis (azi Constanța), monumentul Tropaeum Traiani (azi Adamclisi) din Dobrogea, vizibile și astăzi. Din secolele al III-lea – al VII-lea s-au păstrat unele izvoare legate de trecerea și așezarea unor migratori, dar și de prezența unei populații latinofone, sedentare, creștine ori pe cale de creștinare.

Evul Mediu întărește ritmurile europene pe teritoriul României de mai târziu. În zona Dunării de Jos, se înmulțesc monumentele

Biserica din lemn, Surdești

Biserica ortodoxă din Densuș, secolul XIII

bizantine și, treptat, înflorește stilul arhitectonic bizantin, cu notabile inflexiuni locale și cu influențe deopotrivă occidentale și orientale. Dintre monumentele românești păstrate din secolele al XIII-lea – al XIV-lea, se remarcă cele de la Curtea de Argeș, Câmpulung, Vodița, Tismana, Cozia, Târgoviște.

In Transilvania, loc de interferențe etno-confesionale, românii, confrunțați cu catolicismul unui stat cu „misiune apostolică”, și-au construit mai ales biserici de lemn, puține păstrate până astăzi. Cele mai numeroase se găsesc în Maramureș și pot fi încadrate într-un stil „gotic românesc”, cu turnuri înalte, care parcă străpung cerul. Biserici de piatră românești se

Biserica fortificată luterană din Biertan

găsesc mai ales în sudul Transilvaniei, unde a supraviețuit o nobilime românească adaptată regulilor din Regatul Ungariei. Reprezentative sunt monumentele de piatră și de zid de la Streisângeorgiu (din secolul al XII-lea, precedat de o biserică de lemn din secolul al XI-lea), Densuș, Strei, Sântămărie Orlea, Râu de Mori, Peșteana, Leșnic, Gurasada, Crișcior, Ribița, Lupșa, Șcheii Brașovului etc. Cele mai multe au pictură de inspirație bizantină, alcătuită în maniera întâlnită la sud și est de Carpați, dar cu influențe occidentale.

Arta și arhitectura din Occident au ajuns însă în Transilvania prin mijlocirea ordinilor călugărești catolice (benedictini, cistercieni, teutoni, franciscani) și a coloniștilor germani (sași), stabiliți ca *hospites* în această țară în secolele al XII-lea – al XIII-lea. Așa s-au ridicat în Transilvania construcții romanice sau cu elemente romanice, cum sunt Catedrala catolică din Alba-Iulia, bisericile din Viscri, Cisnădioara, Vurpăr, Cricău, Ocna Sibiului, Cisnădie, Gușterița, Noul Săsesc, Herina, Homorod etc. Este un stil romanic târziu (contaminat de varii influențe), cu ziduri masive, abside semicirculare, cu elemente de sculptură și pictură. Locul romanicului este luat repede de gotic, care pătrunde în Transilvania prin secolele al XIII-lea – al XIV-lea și se prelungește până dincolo de anii 1500. Cel mai vechi monument gotic păstrat este Mănăstirea Cârța, construită pe la 1200, ca operă a unui șantier cistercian, pe o *terra exempta de Blaccis* („pământ smuls de la români”). Mănăstirea nu și-a putut îndeplini rolul „misionar”, dar a creat o adevărată școală arhitectonică prin iradierea goticului, la Bartolomeu-Brașov, Hălmeag, Prejmer, Drăușeni, Bistrița etc. Monumente gotice reprezentative se găsesc în aproape toată regiunea de colonizare săsească din Transilvania – la Sibiu, Sighișoara, Mediaș, Sebeș, Dej, Turda, Moșna, Biertan etc. –, dar cele mai impresionante sunt Biserica Neagră (Fecioara Maria) din Brașov și Biserica Sf. Mihail din Cluj, ridicate în secolele al XIV-lea – al XV-lea. Influențe gotice se văd și la biserica episcopală românească de la Feleac (făcută cu patronajul Moldovei lui Ștefan cel Mare) sau la castelele din Bran (secolul al XIV-lea) – ridicat sub Ludovic I de Anjou al Ungariei – și Hunedoara (secolul al XV-lea), ridicat sub unii membri ai familiei de Hunedoara (Corvinești).

*Scara Raiului, frescă exterioră
de la biserica Mănăstirii Sucevița*

Un fenomen interesant pe teritoriul României sunt bisericile fortificate ale germanilor. În esență, nu este vorba despre un aspect original – biserici fortificate au fost mai peste tot în Europa în Evul Mediu –, dar bisericile din Transilvania sunt cele mai răsăritene, mai îndepărtate de occidentul Europei. În plus, sunt foarte bine păstrate. Aceste biserici fortificate, construite în stil romanic și gotic combinat sau numai gotic, sunt situate în sudul Transilvaniei, acolo unde atacurile otomane erau mai numeroase. O caracteristică a lor este prezența, pe partea interioară a zidurilor de incintă, a spațiilor de locuit și de depozitat provizii alimentare, în timpul asediilor. În acest fel, viața celor asediați putea să se desfășoare normal, în condițiile precare date. Aceste monumente impresionante sunt situate în Țara Bârsei (Hărman, Prejmer), în zona Rupea (Viscri, Homorod), pe Valea Târnavelor (Mediaș, Saschiz, Copșa Mare, Apold, Mălâncrav, Alma Vii, Valea

Casa din Cluj în care s-a născut Matia Corvin...

Viilor, Moșna, Biertan, Axente Sever), zona Sibiu – Sebeș (Câlnic, Cislădie, Cislădioara) și în alte locuri, precum Agnita, Dealu Frumos, Merghindeal, Cincșor.

Cam în aceeași perioadă a Evului Mediu târziu și a Renașterii (circa 1360 – 1600), în nordul voievodatului Moldovei (într-o regiune a României de azi mai puțin expusă pericolului otoman), se ridicau o serie de cetăți, curți și palate princiare, biserici și mănăstiri, mărturie a unor sisteme arhitectonice și artistice de mare forță și valoare. Domni precum Petru al II-lea Mușat, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Alexandru Lăpușneanu au conferit strălucire acestei perioade, prin operele ctitorite de ei, de unii dintre boierii și mitropoliții lor. Șapte dintre mănăstirile din secolele al XV-lea și al XVI-lea fac parte din Catalogul UNESCO intitulat „Mari monumente ale lumii”. Bisericele și mănăstirile mai importante din această serie, mai toate situate în Bucovina, sunt Pătrăuți, Probota, Suceava (Sf. Ioan cel Nou), Humor, Moldovița, Arbore, Voroneț, Putna, Râșca, Slatina, Sucevița, Dragomirna, Bogdana, Bălinești, Neamț, Pângărați, Bistrița, Căpriana. Aceste monumente, construite de meșteri pricepuți, locali și străini, poartă urme ale goticului, ale stilului bizantin, ale influențelor deopotrivă orientale și occidentale, dar îmbinate într-o sinteză originală, numită de specialiști stil moldovenesc. Caracteristica lor deosebită este pictura (fresca) interioară și exterioră, cu programe iconografice de tip bizantin cu influențe occidentale, cu scene biblice și istorice de mare forță, între care Judecata de Apoi, Asediul Constantinopolului, Fecioara cu Pruncul, sfinții etc. Pictura exterioră, cu culori obținute din materiale naturale, vegetale și minerale, în ciuda multelor secole trecute, și-a păstrat prospețimea, mai ales așa-numitul „albastru de Voroneț”. De altminteri, biserica de la Voroneț este supranumită „Capela Sixtină cu fața spre lume”, fiind creată cam în timpul în care Michelangelo picta la Roma adevărata Capelă Sixtină. Și unele dintre aceste monumente, ca și cele din Transilvania, sunt înconjurate cu incinte fortificate (Putna, Moldovița, Dragomirna, Neamț), destinate apărării de atacuri externe. Toate elementele de pictură, arhitectură și sculptură, icoanele, brăurile exterioare din plăci de ceramică, obiectele de cult, cărțile, broderiile, mormintele princiare

... și Bastionul Croitorilor
din același oraș

fac din aceste lăcașuri de cult monumente unice în peisajul european. Ulterior, în Moldova s-au ridicat noi monumente de cult impresionante, ca Mănăstirile Sihăstria și Agapia, Văratec și Durău, Galata, Golia și Cetățuia sau ca Biserica „Trei Ierarhi” din Iași. Agapia (secolul al XVII-lea) a fost pictată în interior, pe la 1861, de Nicolae Grigorescu, iar Durău (secolul al XVII-lea) a fost pictată de Nicolae Tonitza (între 1936 – 1937). „Trei Ierarhi”, ctitorită de principele Vasile Lupu (1634 – 1653), este o sinteză a arhitecturii românești, având fațade sculptate integral, mai ales cu motive orientale.

Stilul Renașterii este și el prezent, cu precădere în Transilvania, de la Capela Lázó din Alba-Iulia până la Casa Matei (Matia) din Cluj (construcție inițial gotică), în care s-a născut la 1443 Matia Corvin – fiul voievodului român (cu origini în Țara Românească) lăncu de Hunedoara –, ajuns apoi rege al Ungariei. Tot

în Cluj se află și statuia regelui Matia Corvin, de Ioan Fadrusz, premiată la Paris în 1900 (azi sub protecția UNESCO), nu departe de statuia „Sf. Gheorghe ucigând balaurul” (copie din 1904). Originalul acesteia, făcut cu peste cinci secole în urmă (în 1373), de artiștii germani clujeni Martin și Gheorghe, se află la Praga. Elemente ale Renașterii și Barocului, pe fondul tradiției locale românești, au dat naștere stilului brâncovenesc, reprezentat la finele secolului al XVII-lea și la începutul celui de-al XVIII-lea de palatele de la Potlogi și Mogoșoaia, de Biserica de la Hurezi. Barocul propriu-zis a pătruns în Transilvania în secolul al XVIII-lea, mai ales în marile orașe, precum Cluj, Timișoara, Oradea, Brașov, Sibiu, dar și în târguri precum Gherla, Lugoj, Caransebeș sau Dumbrăveni. Secolele al XIX-lea și al XX-lea au condus la construcții monumentale, de la teatrele din Cluj, Iași și Oradea, Castelul Peleş de la Sinaia și Palatul Culturii din Iași până la Hotelul ARO din Brașov, Muzeul Național de Istorie, Palatul C.E.C., Palatul Băncii Naționale, Palatul Telefoanelor, Teatrul Național sau Palatul Parlamentului, toate din București.

România este o țară europeană demnă de a fi descoperită sau redescoperită. Turistul curios poate găsi urme interesante de la Gânditorul de la Cernavodă cu soția lui (două statui aparținând culturii neolitice Hamangia, de-acum șapte mii de ani) până la mărturii despre faimosul principe Vlad Drăgulea, poreclit de otomani Țepeș (secolul al XV-lea), devenit în Occident Dracula și metamorfozat ulterior în vampir. Locuri precum orașul Sighișoara, cetatea Poenari, castelul Bran, Turnul Chindiei din Târgoviște, Curtea Veche din București sau Mănăstirea Snagov amintesc cu prisosință despre viața

Biserica fortificată din Călnic

*Castelul Huniazilor,
Hunedoara*

și faptele de arme ale prințului Vlad, mare luptător antiotoman și apărător al Creștinătății, transformat apoi de imaginația unor literați și artiști în „Contele Dracula”. Orașe întregi, precum Sighișoara, Sibiu, Brașov, Cluj, Bistrița, Timișoara, Oradea, Curtea de Argeș, Târgoviște, Suceava, Iași etc., sunt adevărate muzee în aer liber, cu impresionante construcții medievale și moderne, cu ziduri de incintă din secolele XV – XVI, cu turnuri, cu palate gotice, bizantine, renașcentiste, baroce, neoclasiche sau Secession (Art Nouveau).

România este o Europă în miniatură, unde se regăsesc în forme originale, la întretăierea unor arii etno-lingvistice variate (romanice, slave,

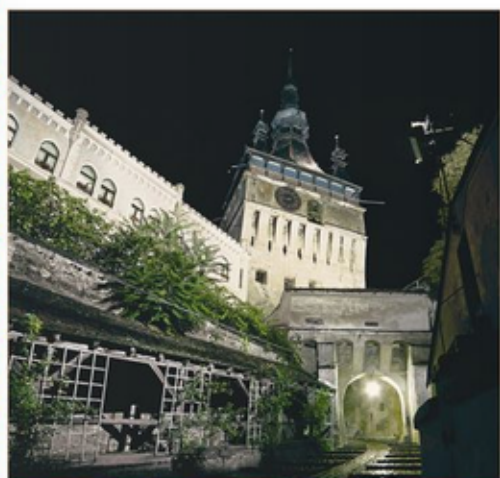
și, cel mai adesea, au supraviețuit. Și totuși, au construit mereu.

Capul mereu plecat și modestia exagerată nu ne vor ajuta să pătrundem cu o imagine realistă în lume. Pentru îndrăzneală, este nevoie însă de o educație culturală serioasă. Cultura nu se poate clădi din ignoranță, din spirit grobian, din comoditate și minimă rezistență. Creațiile culturale se pot înțelege prin educație serioasă, în urma căreia se dobândește cultura generală. Aceasta din urmă se formează, se fortifică și se perpetuează în familie și în școală și se transmite prin valori, virtuți și încredere, întipărirându-se în forța spirituală a oamenilor, a popoarelor. Cei care se așteaptă ca aceste creații și instituții culturale să aducă mare profit material imediat, adică să fie lucrative, se înșală amarnic. Investiția în cultură o fac statele, donatorii și mecenații (azi li se zice sponsori), iar roadele acestei investiții se văd la nivelul duratei lungi, în secole și milenii. Patrimoniile culturale nu se măsoară în bani, ci în grad de umanitate, în nivel de frumos artistic, în număr de suflete extaziate.

Este absolut necesar să nu încercăm să interpretăm valorile culturale din trecut prin prisma corectitudinii politice de astăzi, fiindcă le vom boți, le vom blasfemia și le vom distruge. Educația temeinică ne ajută să înțelegem valorile culturale, care astfel capătă sens și sunt proiectate în eternitate.

**Academician Ioan-Aurel POP,
Președintele Academiei Române**

Turnul cu Ceas, Sighișoara

PALATELE BĂNCII NAȚIONALE

SCURT ISTORIC

Pentru construirea unui sistem bancar, Banca Națională a României a fost înființată în virtutea legii, la 17/29 aprilie 1880, cu un capital inițial de 30 milioane lei, din care 10 milioane capital de stat, restul de 20 milioane fiind capital proprietate privată. Primul guvernator a fost Ion Câmpineanu (1841 – 1888), care ocupase anterior și funcția de ministru de Finanțe în Guvernul Ion C. Brătianu. Adevăratul ctitor al Băncii Naționale a fost însă Eugeniu Carada (1836 – 1910), cel care a primit însărcinarea – în 1880, de la Ion C. Brătianu – de a elabora proiectul de lege pentru organizarea Băncii și care apoi a fost director de acționari între 1883 – 1910.

Spațiile închiriate în clădirea Creditului Funciar Rural din Strada Doamnei, în care Banca Națională și-a desfășurat la început activitatea, erau improprii. De aceea, la 3 octombrie 1881, Consiliul de Administrație al Băncii autorizează achiziționarea terenului pe care era amplasat Hanul Șerban Vodă. Acesta a fost cumpărat de la Administrația Domeniilor și Pădurilor Statului cu prețul de 800.000 de lei (art. 2 al contractului de vânzare). Zona aleasă pentru construcția sediului Băncii Naționale a României se afla în inima comercială a orașului de atunci, care corespunde centrului istoric de astăzi.

După intrarea în posesia terenului, conducerea Băncii a comandat, în februarie 1882, arhitecților francezi Cassien Bernard și Albert Galleron întocmirea proiectului. Cassien Bernard va realiza în 1885 și proiectul Școlii Naționale de Poduri și Șosele – sediul viitoarei Politehnici bucureștene din Calea Griviței –, iar Albert Galleron va proiecta Ateneul Român.

Planurile definitive pentru B.N.R. au fost predate de arhitecții francezi în aprilie 1883. O comisie formată din inginerii Gheorghe Duca, Constantin Olănescu și Nicolae Cerkez a fost însărcinată cu analiza proiectului.

La 27 octombrie 1883, Eugeniu Carada a propus nota următoare Consiliului de Administrație, care a aprobat-o: „Construirea Băncii Naționale a României se va face direct de către

Administrația Băncii, sub conducerea unui arhitect român, putându-se da în întreprindere lucrările parțiale după specialități. Domnul Nicolae Cerkez este numit arhitect primar al construcțiunii, cu obligațiunea de a supune aprobării Băncii numirea ajutoarelor de care va avea trebuință.” Ulterior, a fost aprobată propunerea lui Cerkez de a-și lua ca ajutor pe arhitectul Constantin Băicoianu.

Inaugurarea oficială a lucrărilor de construcție a B.N.R. a avut loc la 12 iulie 1884, prilej cu care în fundația clădirii a fost pus un document ce marchează evenimentul.

Lucrările principale ale construcției s-au terminat la sfârșitul anului 1889, iar amenajările interioare, inclusiv mobilierul, au fost încheiate până în 1890.

Execuția clădirii a fost realizată de Societatea Română de Construcții și Lucrări Publice, cu care s-a încheiat un contract la 3 octombrie 1884. Acea societate a mai răspuns de: captarea și aducerea apei în București (1882); docurile de la Brăila și Galați (1889); Palatul de Justiție din Craiova (1890).

Din documente reiese că multe materiale au fost achiziționate din străinătate. Din România s-a folosit piatra de Rusciuc, cu care a fost placată întreaga fațadă (str. Lipscani). Din aceeași piatră de Rusciuc au fost executate toate sculpturile exterioare ale clădirii. Cimentul a fost cumpărat din Franța, de la fabricile Lafarge, iar tabla de

Nicolae Cerkez
în mijlocul constructorilor
Palatului din strada Lipscani

pentru a suporta noile sarcini și a fost turnat în beton armat. În cea mai mare parte, lucrările au fost realizate între 1929 – 1930 de antrepriza distinsului inginer Aurel Ioanovici.

In toamna anului 1937, ridicarea unei noi clădiri

cupru a fost adusă de la o firmă din Germania.

În momentul realizării, ca și astăzi, proiectul a răspuns caracteristicilor oricărei construcții bancare. La parter se află holul ghișeeleor și spațiul rezervat relațiilor cu publicul. Holul este acoperit cu ferme metalice, care au o decorație abundentă din stucatură. Iluminarea sălii se face prin intermediul unui mare luminator.

Etajul unu poate fi considerat nivelul nobil al Băncii, datorită funcțiunilor aripii dinspre strada Lipscani: holul de onoare, sala de consiliu, biroul guvernatorului, precum și alte câteva birouri destinate conducerii Băncii. Spațiile de reprezentare de la etajul unu sunt bogat decorate. Sala Consiliului de Administrație este fastuos împodobită, dotată cu mobilier stil Ludovic XIV, cu scaune din piele de Cordoba și draperii din brocard roșu-purpură. Pe unul dintre pereți se află o pictură remarcabilă realizată de Nicolae Grigorescu în anul 1894, cunoscută sub numele „Rodica”.

Fațada principală (str. Lipscani) este decorată cu șase sculpturi, dintre care două sunt plasate în fronton și încadrează un ceas, iar celelalte patru se găsesc în câte o nișă. Ele reprezintă alegoric Justiția și Agricultură, realizate de sculptorul Ion Grigorescu, respectiv Comerțul și Industria, opere ale lui Ștefan-Ionescu Valbudea.

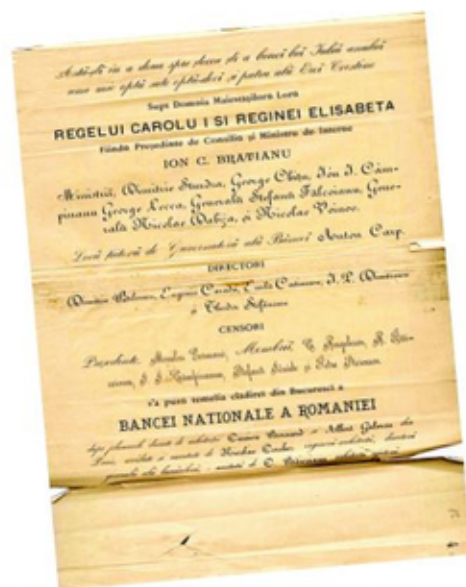
Destul de repede, spațiile existente ale palatului s-au dovedit insuficiente. Până la realizarea soluției optime – aceea a construirii unui nou corp –, necesitățile au fost satisfăcute printr-o serie de transformări.

Extinderea suprafeței desfășurate a vechiului palat bancar a fost realizată prin supraetajarea celor patru aripi cu un al doilea nivel peste parter, destinat birourilor. Planșeul peste etajul unu, realizat din profile metalice, a fost consolidat

a devenit urgentă, motiv pentru care conducerea Băncii îl însărcinează pe arhitectul Radu Dudescu cu întocmirea proiectului. O primă problemă care trebuia rezolvată – și care nu era simplă – era cea legată de amplasarea noului palat al B.N.R. Pe viitorul amplasament se aflau două proprietăți particulare – imobilele Soutzo și Rădulescu –, a căror expropriere pentru utilitatea publică era absolut necesară.

Guvernul condus de Patriarhul Miron Cristea promovează un proiect pentru declararea de utilitate publică urgentă a exproprierei imobilelor proprietate Zoe Al. Soutzo și Ella și Paul Rădulescu. Decretul- lege nr. 4.356 este semnat, la 14 decembrie 1938, de regele Carol II (Arhiva Națională, fond Ministerul de Interne, d. 1546/1938,

Documentul pus în fundația Palatului Vechi

fila 68, 68v). Prin el se precizau clar suprafețele și costurile pe metru pătrat de teren și metru pătrat de construcție.

În vederea elaborării proiectului noului palat a fost creat un birou special pe lângă Serviciul de Arhitectură al Băncii, care era condus de la începutul anilor '30 de arhitectul Radu Dudescu. Acesta prezintă la 31 octombrie 1938 anteproiectul însoțit de un memoriu în care expune „principiile compoziționale și de utilizare a spațiilor care au stat la baza întocmirii schițelor”. El apreciază că pentru satisfacerea nevoilor din acel moment ale Băncii, sunt necesari circa 20.000 mp construiți, desfășurați pe două subsoluri, parter și șase etaje.

U lterior, la 20 octombrie 1939, arhitectul Radu Dudescu i-a înmănat guvernatorului Mitiță Constantinescu un raport însoțit de planurile clădirii în forma lor finală. El precizează că planurile noii clădiri fuseseră îmbunătățite „în privința distribuției și în studiul fațadei”.

Noul Palat al B.N.R. era prevăzut cu două subsoluri, mezanin, parter și șase etaje. Subsolul II era rezervat în întregime adăposturilor pentru apărarea pasivă; în subsolul I urma să fie instalate arhivele, instalațiile încălzirii centrale, hidrofoare, climatizare, tezaurul de titluri, precum și tezaurul cu casete publice etc. La mezanin se găseau vestiare pentru funcționari, expediția, casa de compensații, poliția și un bufet. Parterul cuprindea două săli mari de ghișeu (astăzi

Inginerul Aurel A. Beleş

într-una se află sala de conferințe „Mitiță Constantinescu”) pentru serviciile de relații cu străinătatea, titluri și cupoane, trezorerie (Arhivele B.N.R., fond Serviciu Administrativ, dosar 40/1940, fila 53).

Etajul I urma a fi folosit de Serviciul inspec-torat și relații cu străinătatea. Etajul II era rezervat Serviciului contencios, Serviciului aur și Serviciului medical. Etajul III – Serviciului studii și o aripă de rezervă. Etajul IV cuprindea Serviciul arhitectură, Serviciul tehnic și econo-mat. Etajul V rămânea liber. Etajul VI – recepții și direcțiunea (Arhivele B.N.R., fond Serviciul Administrativ, dosar 40/1940, fila 52).

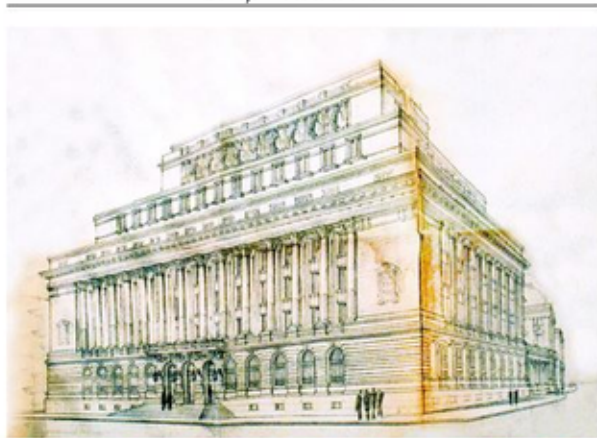
D upă ultimele modificări cerute în Consiliul de Administrație se defini-tivează planurile și se întocmește antemăsură-toarea-deviz pentru lucrările la roșu. Proiectul astfel întocmit este înaintat la Primăria sector 3 Albastru la 19 aprilie 1940, pentru a se obține autorizația de construcție.

În vederea întocmirii proiectului de beton armat pentru structura de rezistență a clădirii Băncii Naționale, inginerul șef Scarlat Fotino invită, în februarie 1940, să depună oferte pe inginerii Anton Chiricuță, Aurel A. Beleş, I. Roșianu, Ștefan Mavrodin și Cristea Mateescu.

Proiectul a fost încredințat inginerului Ștefan Mavrodin prin aprobarea administratorului George Cesianu, dată la 9 mai 1940. De altfel, ing. Mavrodin era un vechi colaborator al Băncii Naționale. El a cerut un onorariu de 1,1% din „valoarea betonului armat”, pentru efectuarea calculelor, planurilor de beton armat și suprave-gherea lucrărilor, onorariul fiind în mod curent de 2%.

Când s-a pro-dus cutremurul din 10 noiembrie 1940, lucrările la corpul clădirii B.N.R. abia în-cepuseră. Erau la stadiul săpăturilor pentru fundație. Inginerul Ștefan Mavrodin nu a apucat să le vadă finalizate. Noap-tea de 9 spre 10 noiembrie 1940

Schița Palatului Nou

l-a găsit acasă, într-unul dintre apartamentele elegantului bloc Carlton din centrul Capitalei. Inginerul Mavrodin a murit atunci, fiind una dintre victimele prăbușirii blocului.

La 25 februarie 1941 inginerul inspector general Victor Bruckner, prin adresa nr. 922, își dă acordul ca „dl. Tudor Constantinescu să continue calculele de beton armat pe care le-a executat în colaborare cu inginerul Mavrodin”. Se cuvine să subliniem că dânsul atrage „atențiunea că în urma cutremurului din noiembrie 1940, ar fi prudent ca Palatul Băncii să fie verificat și la acțiunea cutremurului”. Recomandă ca „efectele cutremurului să fie introduse conform circulației italiene din anul 1938, clasa a doua”.

În perioada septembrie 1940 – septembrie 1941, inginerul T. Constantinescu întocmește notele de calcul ale structurii de rezistență și predă planurile pentru execuția mezaninului, parterului și garajului.

Mărturisesc că descoperirea acestor note de calcul scrise de inginerul Tudor Constantinescu și verificate de profesorul inginer Aurel A. Beleş, într-un volum de peste 400 file, m-a surprins (Arhivele B.N.R., fond Serviciul Administrativ, dosar 71/1941 – 1945, filele 72 – 443). Este încă o dovadă a profesionalismului cu care înaintașii noștri întocmeau proiectele, dar și a grijii cu care inginerii și arhitecții Băncii Naționale au înțeles să le ofere arhivelor pentru a le păstra și a ni le transmite peste mai bine de jumătate de secol.

Cred că existența acestor note de calcul este o oportunitate nesperată pentru Școala de inginerie seismică de la noi, care ar trebui să le cunoască și să le cerceteze pentru bogăția de învățăminte ce ni le pun la dispoziție.

La 22 martie 1940, firma G. Rumpel – Societatea Anonimă Română transmite Serviciului tehnic al B.N.R. „profilele celor două sondaje executate pentru determinarea stratificației subterane în vederea construirii noului palat”.

La 29 martie 1940, arhitectul Radu Dudesu arată urgența organizării licitației pentru executarea „lucrărilor la roșu” ale noului palat

Inginerul Liviu Ciulley

și propune să se solicite oferte unor firme recunoscute.

În aceste condiții, la 20 aprilie 1940 a avut loc licitația pentru desemnarea constructorului noului palat. La licitație au fost invitate firme care dovediseră că executaseră lucrări de importanță acestui palat: Antrepriza ing. Emil Prager, Intreprinderi generale tehnice – ing. Tiberiu Eremia, Societatea Națională de Construcții „Sonaco” – ing. Liviu Ciulley, Antrepriza ing. Mihai Gheorghiu, Antrepriza ing. Flaviu Baldovin, Antrepriza ing. C.M. Vasilescu și Societatea Unirea – ing. Gheorghe Popescu-Runcan.

S-au solicitat câteva precizări. În urma unor precizări suplimentare este acceptată oferta Societății Naționale de Construcții „Sonaco”, cu care se încheie contract la 27 august 1940 pentru execuția la roșu a clădirii, menționându-se că „lucrarea se va începe de îndată”. Valoarea lucrărilor de construcții stabilită pentru această etapă, prin contract, era de 328 milioane lei. Era prevăzută terminarea fundațiilor „la sfârșitul campaniei 1940”, iar construcția de roșu și placarea cu piatră la exterior la sfârșitul anului 1942, amenajările interioare urmând să fie gata până în 1944.

Totuși lucrările de construcție, la sfârșitul anului 1940, se aflau în grafic, fiind executate subsolurile II și I.

În perioada 4 iulie 1940 – 1 aprilie 1941, lucrările de construcții au fost urmărite zilnic de reprezentanții Biroului de studii atașat Serviciului de arhitectură al Băncii Naționale. El era condus de arhitectul Radu Dudesu și format din arhitecții Nicolae Crețoiu și Peternelli și absolvenții-arhitecți Sp. Spirescu, Savu Ursu, Ion Popescu, Th. Iconomu, M. Marinescu și A. Sofronie.

Se cuvine să arătăm că șantierul noului Palat al Băncii Naționale a reprezentat o școală pentru studenți ai Facultății de Arhitectură și ai Facultății de Construcții din cadrul Școlii Politehnice, care au învățat aici primii pași ai viitoarei lor meserii. Amintim printre ei pe Beleş E. Ioan, elev inginer anul II, care face practica în vara

Șantierul Palatului Nou

anului 1941, Ioan Liviu Ciulley, elev arhitect anul I, care face practică în anul 1943, Agent Al. Radu, student inginer angajat pentru lucrările de beton armat în anul 1946, și alții.

Intrarea țării noastre în război a dus la complicarea situației șantierului pentru palat.

Abia în cursul campaniei din 1943 se termină parterul și etajul I. La sfârșitul anului 1944, era realizat etajul al II-lea și se execută plafonul casetat al sălii de ghișee, care făcea legătura cu palatul vechi. În anul 1945 s-au executat etajele III și IV și aripa spre strada Carada a etajului V.

În noiembrie 1945 prof.ing. Mihai Hangan este angajat consilier tehnic al B.N.R. Prin convenția încheiată se preciza: „În cazul în care B.N.R. va avea nevoie de planuri beton pentru lucrările ce se vor efectua, acestea vor fi întocmite de dl prof. Mihai Hangan, care va primi o remunerație specială pe baza tarifului uzual în vigoare“.

Vechiul Palat B.N.R. din strada Lipsani...

În anii 1946 – 1947 s-a terminat de roșu clădirea și s-au continuat lucrările de pietrărie la fațadă. Au fost finalizate lucrările pentru amenajarea birourilor de la parter și etajul I. În iulie 1947, a început execuția cupolelor luminoase deasupra sălilor de operațiuni pentru public ale noului palat, cu plăci speciale de sticlă tip Luxfer, procurate din Cehoslovacia.

La sfârșitul anului 1951, era terminată placarea pietrei la fațada principală, precum și placarea cu piatră a parterului și etajului din curte. La interior toate etajele erau terminate ca finisaje și folosite, cu excepția scărilor și holurilor de la intrare.

Este demnă de semnalat calitatea excepțională a execuției lucrărilor cu materiale alese

... și Holul ghișeelor

cu multă grijă pe care antrepriza condusă de inginerul Liviu Ciulley, secondat de inginerul Aurel Beleş, a realizat-o în condițiile grele ale acelor ani.

Aceste rezultate sunt datorate fără îndoială și exigenței conducerii Băncii Naționale și a guvernatorilor din acea perioadă, respectiv Mitică Constantinescu (1935 – 1940) și Alexandru Ottulescu (1940 – 1944), ca și atenției Serviciului de arhitectură condus de Radu Dudescu și perseverenței dirigintelui de șantier arhitect Nicolae Crețoiu.

**Prof. ing. Nicolae NOICA,
Membru de onoare
al Academiei Române,
Directorul Bibliotecii Academiei**

PROPRIETĂȚILE BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI DIN NORDUL CAPITALEI

Voi prezenta investițiile Băncii Naționale a României în zona de nord a Capitalei și modul cum se înscriu în procesul de extindere a Bucureștiului în acea direcție.

Șoseaua Kiseleff 12: de la casa-muzeu Kogălniceanu la parcelarea Băncii Naționale

Una dintre prevederile inițiale, stabilite în 1845, cu ocazia deschiderii și amenajării șoselei publice, a fost ca aceasta să aibă de ambele părți zone destinate „preumblării publicului”, pe o lungime de 200 de stânjani, iar în Grădina Kiseleff/Mogoșoaiei să nu se construiască de către particulari. De la Grădină și până la cel de-al doilea rond în mijlocul șoselei, pe o lungime de 360 stânjani și o lățime de 40 stânjani, s-a decis totuși demarcarea unor zone în lungime de 45 stânjani și lățime de 40 stânjani (suprafață de 1.800 stânjani pătrați) pentru a „se da la particularii ce vor dori și se voru îndatora a clădi case de zidu de petrecere și grădini, asemănându-se planului întocmitu, și cu condițiunea ca fiecare să fie dator a înființa grădina și clădirea pe dată ce va lua locul, făcându în cellu d'întăiu anu pregătirile trebuincioase și negreșitu în al doilea an să fie săvârșite clădirile precum și tota lucrarea după planuri”. Indirect aflăm că planul zonei a fost elaborat de Vladimir de Blaremburg, inginerul statului.

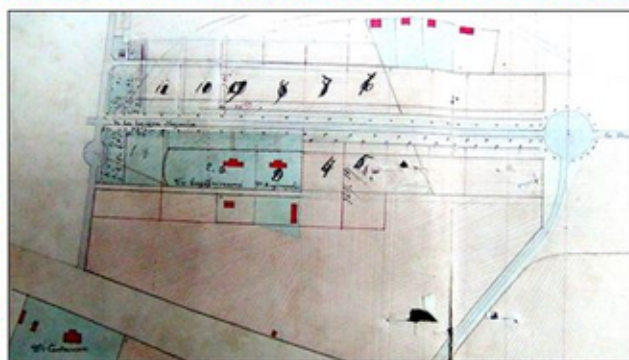
Analizând un act de proprietate, constatăm formularea „casă de zid de petrecere și grădină pe vreme de vară (Maison de plaisance)”. Era de competența ministerială aprobarea planului clădirii. De asemenea, se stipula că „nu va putea însă face pe dînsu sau clădi ori-ce care ar putea fi în potriva scopului de înfrumusețare și împodobirea acestei părți de plimbare”. (Sursa: S.A.N.I.C., fond M.A.D.-R.E.A.Z.,

dosar 406/1864 – 1867).

Perioada 1864 – 1866 este cea în care încep să se realizeze primele construcții particulare la șosea, însă marea majoritate a terenurilor de o parte și de alta vor rămâne neconstruite până în perioada interbelică, ele formând inițial vaste grădini pentru casele elitelor celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea sau fiind utilizate pentru amenajarea unor spații publice de divertisment (lăptării, grădini de vară). Excepția o constituie fostele loturi 4 (Arghiropol) și 2 – 3 din parcelarea statului, cu o deschidere de 181,5 m la Șoseaua Kiseleff (actualele nr. 10 – 12).

Proprietatea Kogălniceanu

În iunie 1864 fosta proprietate Uxkull – Bărcănescu a intrat în administrarea lui Mihail Kogălniceanu (1817 – 1891), fiind situată între proprietatea Ana și Petre Grădișteanu și proprietatea Dimitrie Ghica. Contextul este cel al divorțului dintre maiorul Scarlat Bărcănescu (1833 – 1866) și Cecilia Uxkull, când aceasta a putut să dispună de zestrea sa. „Vânzătoarea era fiica adoptivă a baroanei Anica Uxkull, născută Văcărescu, și a baronului Alexandru Uxkull, diplomat rus. Este de remarcat faptul că terenul făcea parte dintre primele loturi atribuite de stat «în linia grădinii publice de la șosea» și fusese dat inițial, în 1846, paharnicului Atanasie Xenocrat, care în același an a renunțat la posesie în favoarea baroanei Anica Uxkull, fiica marelui ban Teodor Văcărescu. În ziua de 18 decembrie 1864 se legalizează actul de vânzare intervenit între George Guțiu, procurator al Ceciliei Uxkull, și Mihail Ko-

în locuința sa din Kiseleff nr. 10. Conform testamentului, toată averea sa revenea soției Maria, în inventar figurând vila Zerlendi, fostă vila Kogălniceanu.

Încă de la finalul vieții, proprietatea fusese ipotecată și cu acest prilej aflăm informații extrem de interesante. Proprietatea Chr. Zerlendi,

gălniceanu privind imobilul de pe Șoseaua Kiseleff, compus din case și grădină în valoare de 2.500 de galbeni. Este vorba de suprafața de aproximativ trei hectare și jumătate cuprinsă între Șoseaua Kiseleff și actualele străzi Tuberozelor, Gh. Brătianu, Ștefan Burcuș, Docenților.“ (Narcis Ispas, *Imobilele Cuza și Kogălniceanu*, în *Buletin de București*, No 11, 21 iulie 2014).

În 1868 Kogălniceanu a mai achiziționat un lot de teren pentru extinderea proprietății, cu dependențe dincolo de alea ce îi va purta numele (actuala stradă Gh. Brătianu). În vila de pe Șoseaua Kiseleff a fost găzduită colecția sa de artă. Muzeul, deschis în 1882, era prima inițiativă privată, după cum aprecia istoricul de artă Gabriel Badea Păun (*În căutarea unei colecții pierdute – Colecția lui Mihail Kogălniceanu*, în *Studii și Cercetări de Istoria Artei*, serie nouă, vol. 4, 2014, pp. 95 – 132). Fragmentarea vastei proprietăți a început încă din timpul vieții lui Kogălniceanu: în 1887 i-a vândut vecinului său, Grigore Capșa (care cumpărase și proprietatea familiei Arghiropol, apoi Petre Grădișteanu – lotul 4 inițial) o parte din locul său pe care-l avea din 1864; din el mai dăduse o grădină Mariei Lamotescu, o prietenă apropiată. În 1906 fiica sa, Sofia Capșa căsătorită cu N. Zanne va vinde partea ei (dincolo de Aleea Kogălniceanu) din proprietate lui Georges Negroponte, iar în 1911 terenul va intra în posesia lui C. Vernescu. Celelalte surori, Ana și Margareta Capșa, vor păstra proprietatea de la Șoseaua Kiseleff și un alt lot de pe Aleea Kogălniceanu, așa cum ne indică planul cadastral din 1911. Banche-
rul Christofi L. Zerlendi/Cerlenti a decedat la 20 decembrie 1901, la vârsta de 59 de ani,

fostă M. Kogălniceanu, era compusă din: un teren de 172 m liniari și 105 m liniari; alt teren de 224 m liniari și 37 m liniari; alte două terenuri de 902 mp. Pe primul teren se aflau: o mică ghețarie de 48 mp.; casă cu opt camere, un antreu, o verandă cu coloane; muzeul cu o sală mare cu parchet, două camere; casă cu două camere de stăpân, trei camere de servitor, bucătărie, două private. Pe al doilea teren se găseau: o clădire cu două camere de stăpân, patru camere de servitori, vizitiu, un șopron pentru patru trăsură, grajd pentru șase cai, două sere din lemn, o seră de zid de 40 mp.; împrejurime de scânduri (parmalac), porți de lemn. Mai aveau: un teren cu pavilioane și bazine și alt teren cu puțuri cu roată, precum și o grădină cu pomi fructiferi și legume. Evaluarea Creditului Funciar Urban din martie 1883 era de 165.800 lei, proprietatea Chr. Zerlendi fiind evaluată astfel în 1894: două terenuri cu zece construcții la 245.215,10 lei. (S.M.B.A.N., fond P.M.B. Tehnic, dosar 199/1894).

Văduva Maria Zerlendi îi va vinde partea sa în 1912 lui Toma Stelian, proprietar, domiciliat în București, Calea Victoriei nr. 132: un teren de 6.621,6 mp situat în Șoseaua Kiseleff nr. 10, cu preț de 32 lei/mp, total 211.891 lei în numerar; un teren de 2.354,65 mp situat în str. Kogălniceanu, cu preț de 14 lei/mp, total 32.965 lei (informații comunicate de Narcis Ispas). Aici va fi proiectată de arh. Ion D. Berindey vila elegantă în stil eclectic *beaux-arts*, care va adăposti ulterior și Muzeul Toma Stelian (astăzi nr.10).

Proprietatea Băncii Naționale

În perioada apropiată Primului Război Mondial, Banca Națională va intra în posesia vechilor loturi 4 și 3, reîntregind proprietățile

Petre Antonescu, desen din 1913

cu deschidere la șosea și dinspre Aleca Kogălniceanu.

Probabil că ultima tranzacție este cea din 1922, când Banca Națională a României achiziționează proprietatea din Șoseaua Kiseleff nr. 12 care aparținea atunci omului politic Constantin Argetoianu. Acesta îi comandase arhitectului Paul Smărăndescu un proiect de casă, evaluată la 3,5 milioane lei, dar construcția nu s-a realizat. (Biblioteca Națională a României, Colecții Speciale, fond Alex. St. Georges, arhiva arh. P. Smărăndescu, dosar CIX/17).

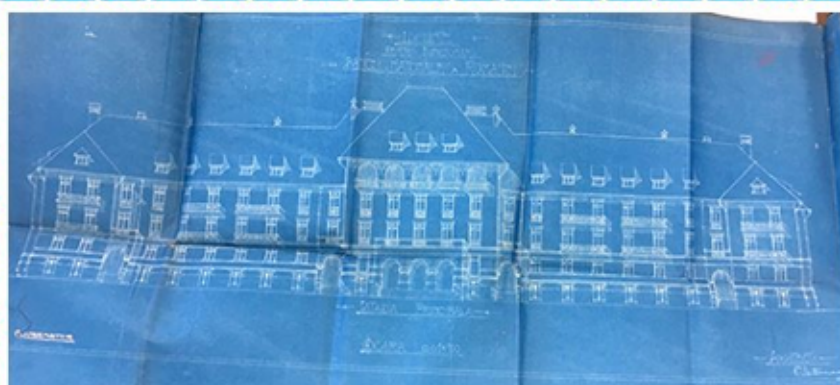
In 1925 Banca începe demersurile pentru ridicarea unei construcții pentru funcționarii săi. Planul de situație inițial, semnat de arh. Ștefan Constantinescu-Roda, indică pavilionul locuințelor colective poziționat pe alinierea dinspre strada Kogălniceanu, terenul fiind lăsat liber înspre strada Popovici (azi Docenților) și Șoseaua Kiseleff, probabil din motive de iminentă expropriere. Se observă că se învecinau în dreapta cu terenurile Băncii Marmorosch Blank, care devenise proprietara unei porțiuni între Toma Stelian și ei. Intenția era de a completa terenul și a avea o aliniere regulată, apoi de a ridica un întreg complex de clădiri, grupate două câte două pe laturi. Noul plan de situație, deși nedatat, este semnat de

arh. Petre Antonescu și indică atât amplasarea noilor construcții, cât și amenajarea unui bazin cu fântână și a unor plantații. Din păcate, acest proiect nu a mai fost niciodată realizat, probabil pe fondul Marii Crize Economice (Arhiva P.M.B., dosar 184/1925).

Proiectul Palatului locuințelor colective pentru funcționarii Băncii Naționale a fost semnat de arhitectul Petre Antonescu, dar diriginte de șantier se pare că a fost arhitectul Eugen Botez, al cărui nume se găsește în documentație. Autoritățile au oprit în mai multe rânduri lucrul la construcția care se realiza fără autorizație, un motiv de dispută fiind și vechea clădire insalubră care aparținuse familiei Kogălniceanu-Capșa și care se afla în centrul terenului și în fața ei. În cele din urmă, vechea casă a fost demolată, deschizând perspectivă spre șosea. Noul palat se îndepărtează stilistic de la sursele de influență ale arhitectului Petre Antonescu, fiind un exemplu de stil neoromânesc care pune în valoare moștenirea moldovenească. Totuși, este un omagiu subtil pe care îl aduce proiectului arhitectului Nicolae Ghika-Budești, Muzeului de Artă Românească, care se ridică în apropiere, pe Șoseaua Kiseleff la nr. 3 și care va fi inaugurat abia în 1941. În cele din urmă, construcția Palatului funcționarilor Băncii a intrat în legalitate, cererea depusă inițial în 1925 fiind aprobată printr-un certificat (corp clădire subsol, parter, două

Casa Mihail Kogălniceanu

*Planul
fațadei
principale a
Palatului
funcționarilor
B.N.R.*

etaje, mansardă, pod) pentru care s-a plătit și taxa simplă de 51.380 lei în 1933. Astfel se finalizează o primă etapă în fructificarea vastei proprietăți a Băncii, cea de-a doua etapă fiind cea a parcelării pentru locuințele individuale din Alea Kogălniceanu.

Nu putem încheia această prezentare fără să aducem un omagiu arhitectului Petre Antonescu, născut în 29 iunie 1873, în Râmnicu

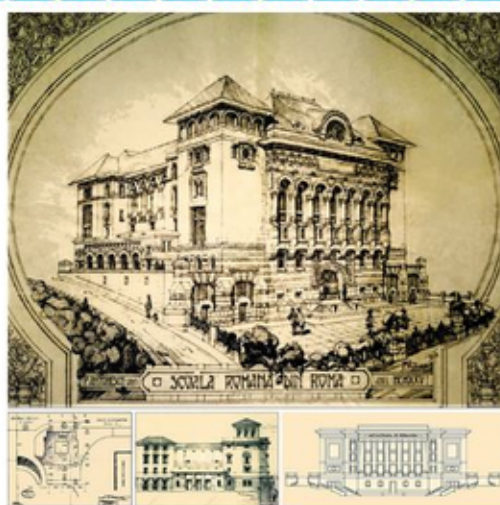
Sărat. Anul acesta se împlinesc 150 de ani de la nașterea sa, arhitectura românească fiind profund marcată de personalitatea sa artistică (<http://arhivadearhitectura.ro/arhitecti/petre-antonescu/>).

Dr. Oana MARINACHE
istoric de artă,
Asociația Istoria Artei

ACCADEMIA DI ROMANIA ȘI MARIÎ NOȘTRI ARHITECȚI

Accademia di Romania din Roma este, fără discuție, cea mai importantă realizare arhitecturală românească peste hotare și merită să meditam asupra faptului că ea este opera unui arhitect român, Petre Antonescu, care întrerupe prezența arhitecților străini care au realizat principalele construcții ce au marcat modernizarea țării de către domnitorul și apoi regele Carol I. Arhitecții și constructorii „importați” în Vechiul Regat erau francezi și italieni, iar în Transilvania, Bucovina și Banat erau din multinaționalul Imperiu Austro-Ungar. În Basarabia arhitecții proveneau din Imperiul Rus. Mulți dintre acești arhitecți s-au împământinit și au avut un rol major în modernizarea arhitecturii noastre, până când au apărut arhitecți autohtoni, produși inițial de școlile de specialitate mai ales din Franța, iar apoi din țară, după înființarea învățământului național de arhitectură. „Importul” de arhitecți străini a încetat practic în perioada interbelică și din „importatori” am ajuns să devenim chiar exportatori, iar expresia maximă a fost reprezentată de realizarea Școlii Române din Valle Giulia din Roma grație perseverenței lui Vasile Pârvan și generoasei contribuții a Băncii Naționale a României.

Accademia di Romania din Roma, ce are pe frontispiciu scris: *Populus daco-romanus hanc sedem in Urbe Aeterna litteris et artibus faciendam curavit* (Poporul daco-roman a construit acest lăcaș în Cetatea Eternă în folosul literelor și artelor), este o operă unică, realizată de către arhitectul Petre Antonescu. Edificarea, în anii efervescenți, dar dificili, de după Primul Război Mondial a fost posibilă grație perseverenței marelui istoric Vasile Pârvan, generoasei contribuții financiare a Băncii Naționale a României și ajutorului arhitectului italian Giulio Magni (1859 – 1930), care un deceniu, între 1895 și 1905, a fost arhitectul șef al Bucureștiului, iar după revenirea în Italia a ajuns arhitectul șef al Romei. Din această importantă poziție a facilitat oferirea de către Municipality Eternei Urbe a unui prețios teren pentru edificarea Școlii Române – Accademia di Romania –, așa cum doar marile puteri, în vremea aceea, aveau la Roma. Terenul, oferit pentru simbolica sumă de o liră pe an, se află într-o zonă de o importanță culturală, istorică, arhitectural-urbanistică și peisagistică fără egal – zona din Valle Giulia, legată de Via Flaminia, tangentă cu Grădinile Borghese, în imediata apropiere a vilei Papei Iulius al III-lea, realizată în secolul al XVI-lea de arhitectul Jacopo Barozzi da Vignola. La definitivarea proiectului au mai lucrat nume majore ale arhitecturii universale ca Ammannati, Giorgio Vasari și mai ales Michelangelo. În această zonă, în care avusese loc în 1911 o Expoziție Universală, se mai află, alături de alte Academii, Facultatea de Arhitectură și Muzeul de Artă Modernă. Giulio Magni a făcut primele proiecte pentru noua Școală Română, dar, cu o seniorială generozitate, i-a cedat amicului său, arhitectul Petre Antonescu, realizarea proiectului. Marele arhitect român a propus inițial o valoroasă variantă în stilul neoromânesc, care însă nu se potrivea cu arhitectura zonei respective. După lungi discuții avute cu Giulio Magni, de care îl lega o bună prietenie, au ajuns amândoi la concluzia că opera trebuie să fie într-un stil corespunzător zonei de excepțională importanță din Valle Giulia, deci să fie neoclasică. Și atunci, marele Petre Antonescu avea să elaboreze un nou proiect

Proiectul inițial al Accademiei di Romania...

care să aducă aminte de valorile arhitecturale ale Renașterii. A conceput un palat care se organizează în jurul unei curți interioare și care are practic două fațade principale, cea spre Viale delle Belle Arti și o a doua pe care se află intrarea propriu-zisă. Fațada principală este marcată de niște coloane colosale. Palatul este format din zone pentru cazarea bursierilor, a personalului administrativ și pentru manifestările publice, fiind dotat la parter cu o vastă sală de expoziții, iar la nivelul următor se află sala de conferințe și concerte, peste care se găsește biblioteca, din

... și cel final

păcate prădută în lunga perioadă de după Al Doilea Război Mondial, când autoritățile române s-au dezinteresat de Accademia ce a fost închisă pentru aproape două decenii. Biblioteca era la vremea ei locul de depozitare a unei colecții importante de carte. Și iarăși trebuie menționată colaborarea cu Banca Națională, care a finanțat tipărirea *Ephemeris Dacoromana: annuario della Scuola Romana di Roma*, ce conține studii ale bursierilor statului român din perioada interbelică și care și azi sunt lucrări de referință în domeniul arheologiei și arhitecturii.

Dar importanța extraordinară a relației dintre Banca Națională și arhitectură mai are un aspect. Grație acestei finanțări s-a făcut nu doar arhitectură, deci nu s-a construit doar, ci s-au construit și oameni care au fost, cum cerea regele Carol I, nu doar erudiți, ci mai ales caractere. Bursierii care au fost sprijiniți financiar și găzduiți în magnifica Accademia di Romania în anii '30 ai secolului trecut au devenit, la întoarcerea în țară, nume fundamentale în istoria noastră și, cu toată catastrofa materială și morală de după război, au devenit unele dintre cele mai reprezentative figuri ale culturii noastre.

Un nume fundamental în istoria noastră a fost profesorul Grigore Ionescu (1904 – 1992), autor al unei monumentale istorii, prima istorie a arhitecturii românești, publicată înainte de război, și care avea pe frontispiciu „Cu un cuvânt înainte de Nicolae

Iorga“. Din motive politice, deși a fost rector al Facultății de Arhitectură, având ceea ce în limbajul epocii se numea o „gravă pată la dosar“, a trebuit să se transforme dintr-un valoros arhitect modern în istoric al arhitecturii românești. El, care realizase în spirit modern complexul program de sanatorii de tuberculoși, care sunt o formă de arhitectură ce necesită o specializare particulară, deoarece nu sunt nici hoteluri, nu sunt nici spitale. Puțini sunt cei care pot să ducă un proiect de felul acesta la sfârșit. Și această capacitate se datorează formării sale la Școala de la Roma în condițiile particulare la care Banca Națională a avut un rol atât de important.

Dar poate cel mai reprezentativ produs al Școlii Române din Roma a fost un arhitect care a fost una dintre victimele majore ale regimului comunist, arhitectul Nicolae Cucu (1907 – 1994), care, din aceleași motive cu Grigore Ionescu, a fost acuzat de apartenență la mișcarea legionară; avea să fie, la întoarcerea de la Roma, o forță efectivă, realizând, la o vârstă incredibil de tânără, o serie de opere majore, printre care Blocul pensionarilor teatrelor și operelor române de pe strada General Berthelot sau Blocul funcționarilor C.E.C. de pe Splaiul Independenței, vizavi de Palatul de Justiție. Stăpân în sens vitruvian al tuturor subtilităților artei arhitecturii, a reușit să realizeze o operă de sinteză prin fericită integrare atât de dificilă a operelor de artă plastică, mai

Proiectul lui Nicolae Cucu pentru monumentul închinat lui Moșă și Marin și forma finală a monumentului realizat în numele lui Horia Maicu

ales a sculpturii, în arhitectura modernă. Pe fațada ritmată de patru coloane angajate a magnificului bloc al funcționarilor C.E.C. a inserat patru mari basorelieuri pe care le-a realizat *manu propria*, fiind nemulțumit de serviciile unui sculptor profesionist, pe care l-a concediat și a preferat să le facă el. Gândiți-vă că sunt poate cele mai mari basorelieuri din istoria artei românești. Ele au dimensiunea unui etaj. Construcția respectivă practic are două fațade, una pe Cheiul Gârlei, spre Dâmbovița, orientată spre Palatul de Justiție, și alta pe fosta stradă Brâncoveanu, astăzi strada Tonitza. Sobra și monumentală fațadă dinspre Palatul de Justiție este „respectuoasă” față de neoclasicismul tribunalului lui Ballu, dar nu este vorba de neoclasicism în creația lui Cucu, ci de o originală clasicitate departe de orice plagiat al vreunei opere italiene mussoliniene. A doua fațadă, cea spre strada Tonitza, este total diferită, ea nemairaportându-se la un valoros context arhitectural, ceea ce a permis tratarea ei în spirit modernist.

Nicolae Cucu a avut șansa să fie scos din închisoare de un arhitect care, până în 1944, s-a numit Haim Goldstein și pe urmă s-a numit Horia Maicu (1905 – 1975) și care era conștient de valoarea extraordinară a arhitectului Cucu pe care l-a salvat de la Canal, l-a adus și l-a „ascuns” în Facultatea de Arhitectură. Această salvare avea însă să o plătească întreaga viață, el trebuind să lucreze până la sfârșitul carierei, aproape ca un „negru”, pentru diferiți alți arhitecți, dar mai ales pentru Horia Maicu.

Nicolae Cucu este autorul a ceea ce până în anii 2000 a fost podul de cale ferată de la Băneasa, legat într-un fel de realizarea remarcabilă a pavilioanelor expoziționale ale lui Creangă și Bubi Georgescu din parcul care a avut atâtea nume: Parcul Herăstrău, Parcul Carol al II-lea, apoi Parcul de Cultură și Odihnă I.V. Stalin, astăzi Parcul Regele Mihai. Acest pod, aflat într-o formă de dialog cu Fântâna Miorița a lui Octav Doicescu și cu Gara Regală de la Băneasa a lui Duiliu Marcu, din stupizenie fără limite, nerespectându-se faptul că era pe lista monumentelor istorice, fără nicio aprobare, a fost demolat și înlocuit cu o construcție nouă. Nu s-a

ținut cont că existau câte cinci tondouri de remarcabilă calitate, sculptate în piatră cu blazoane ale provinciilor românești, care acordau valențe artistice unui edificiu industrial. Desigur că din punct de vedere ingineresc, era necesar un nou pod, corespunzător traficului feroviar actual, dar aceasta nu înseamnă că există vreo scuză pentru distrugerea acestui monument.

În bune relații cu Gheorghiu-Dej, Horia Maicu a primit însărcinarea de a studia un Panteon, un monument al eroilor. Maicu i-a transmis lui Nicolae Cucu sarcina de a realiza proiectul. La întrebarea acestuia legitimă: „Când trebuie să fie propunerea gata?”, i se răspunde simplu, banal: „Măine.” „Bine, mâine v-o aduc!”.

Surpriză totală. S-a dus acasă, a luat proiectul făcut de el cu două decenii în urmă, tot pentru eroi, dar altfel de eroi, legionarii Moța și Marin, morți în timpul războiului civil din Spania (1936 – 1939). Monumentul propus a fi realizat în Parcul Carol a fost acceptat de Gheorghiu-Dej care l-a rebotezat „Monumentul eroilor luptei pentru libertatea poporului și a patriei, pentru socialism”; îl are ca șef de proiect pe Horia Maicu, dar este opera lui Nicolae Cucu, în care se simt ecourile fericitei perioade romane.

Arhitectul Cucu, care considera că adătează totul Școlii Române din Roma, a avut în a doua parte a carierei sale o contribuție remarcabilă în edificarea unor opere majore ale arhitecturii socialiste, dar în calitatea de etern colaborator. Astfel a realizat pentru Octav Doicescu interioarele și mobilierul de la Opera Română și noul Teatru Național, alături de Romeo Belea, dar tot sub șefia de proiect a lui Horia Maicu, care era cureaua de legătură între doleanțele puterii și realitate.

Iată cum Școala Română – Accademia di Romania din Roma, realizată grație generoasei contribuții a Băncii Naționale a României, a dus la apariția unei noi generații de arhitecți ca Grigore Ionescu, Richard Bordenache, Nicolae Cucu, Nicolae Lupu, pe care unii dintre noi, pe zi ce trece tot mai puțini, am avut fericirea de a-i fi avut venerați profesori.

Prof. univ. dr. arh. Sorin VASILESCU

CTITORII ALE B.N.R.

Mulțumesc domnului Guvernator și Consiliului de Administrație al B.N.R. pentru că au încurajat tot timpul aceste dezbateri, care ies aparent din sfera interesului Băncii centrale, și mă refer în primul rând la sprijinirea deschiderii Muzeului Băncii Naționale în 1997. Era o continuare a vechiului muzeu închis de comuniști în 1952. De asemenea, s-a reluat colecția „Biblioteca Băncii Naționale”, începută în 1935, creație a guvernatorului Mitiță Constantinescu.

Pe lângă cele două palate, patrimoniul arhitectural al Băncii Naționale mai cuprindea în perioada interbelică și clădirea de pe Calea Victoriei nr. 22 – 24, unde funcționa Casa de pensiuni și împrumut pentru angajații Băncii, precum și mai multe birouri ale structurilor din Bancă.

Aș vrea să fac și câteva precizări privind Tezaurul B.N.R. și Comisia româno-rusă care dezbate această problemă, fiindcă persistă în spațiul public tot felul de enunțuri eronate. Comisia a ajuns la o serie de rezultate, printre care cel mai important este acela că în documentele comune – la fiecare final de ședință se dă un comunicat comun – s-a precizat că partea rusă nu pune la îndoială documentele care se află în arhivele românești și se referă la stocul de aur al B.N.R., exprimându-și speranța că va găsi documente similare și în arhivele rusești. Sigur că sunt unii neinformați, care spun că Statul român și Banca Națională nu au făcut nimic să aducă înapoi Tezaurul.

O altă greșală care se perpetuează este aceea că au avut loc trei restituiri. Fals! Au fost două restituiri, una imediat după stabilirea relațiilor diplomatice, în 1935, a doua în anii comunismului, în 1956. Și a fost vorba de restituiri din Tezaurul cultural-artistic evacuat în timpul Primului Război Mondial, nu de Tezaurul B.N.R. Se afirmă

că în 2008 ar fi avut loc a treia restituire. Pentru a brua lucrările Comisiei mixte, s-a prezentat un personaj cu opt monete – spunea el că sunt opt monete de aur din Tezaurul de la Moscova, al B.N.R. Erau opt monete de tipul celor trimise la Moscova, prezentate ca un semn de bunăvoință, care reprezentau 20 g din cele 91,5 t de aur fin ale Tezaurului. Monetele au fost predate unui muzeu, care le-a preluat și le-a integrat în patrimoniu, alimentând pretențiile că ar fi avut loc trei restituiri.

B.N.R. a fost un ctitor important. Dacă la 1880 doi francezi proiectează Palatul din Lipscani, la 1940 se începe înălțarea Palatului Nou, care este construit după planurile lui Radu Dudescu. El a fost trimis într-o călătorie de documentare pentru a studia arhitectura bancară din alte țări. A mers la Sofia, unde a văzut clădirea Băncii Bulgariei, apoi la Roma – Banca d'Italia –, după care la Berlin – Banca Reichului. În urma acestor călătorii s-a încheiat proiectul Palatului Nou al B.N.R..

După instaurarea regimului comunist, Palatul cel nou a fost ocupat de Ministerul de Finanțe. A fost nevoie de câțiva ani, după decembrie 1989, pentru ca Banca Națională să își recapete această clădire.

Cel mai important proiect cultural al Băncii Naționale a fost realizat în inima Cetății Eterne: Accademia di

Casa de pensiuni și împrumut pentru angajații Băncii

Romania. Clădirea a fost donată Ministerului Instrucțiunii Publice, ministru fiind atunci Dimitrie Gusti, marele sociolog. La venirea Anei Pauker în fruntea Ministerului de Externe, așezământul cultural a fost închis. S-a ales praful de bibliotecă excepțional de valoroasă a

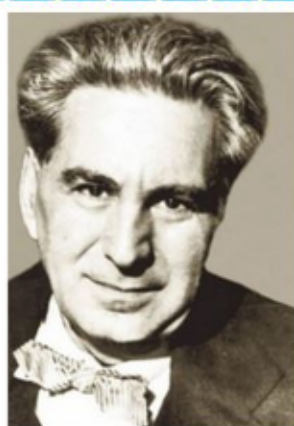

Zoe Dumitrescu-Buşulenga

Accademiei. Un mare savant român, arheologul Dinu Adameşteanu, îmi povestea că la anticariatele din jurul Accademiei di Romania găseai cărți valoroase cu ștampila instituției.

După anii '60, Accademia di Romania a fost redeschisă, dar Ambasada română din Roma primea numeroase proteste din partea Primăriei Romei și a Ministerului de Externe italian deoarece clădirea nu era folosită conform scopului pentru care fusese creată, adică găzduirea studenților, doctoranzilor, masteranzilor în studii umanistice. Locuiau acolo corespondentul Agerpres, reprezentanții Tarom, ai O.N.T. Carpați, funcționari și diplomați ai Ambasadei, pentru a nu plăti chiria pe care o percepeau proprietarii din Roma. Abia după anii '90, clădirea și-a recăpătat menirea pentru care a fost zidită. O mare personalitate culturală, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, o prezență scilpitoare în lumea culturală italiană, a fost cea care a condus instituția în acei ani de redeșteptare. Doamna Dumitrescu-Buşulenga mi-a povestit cât de dificil este să conduci și să activezi într-un centru de cercetări umanistice din Roma, oraș în care, în aceeași zi, au loc la concurență 20 – 30 de activități, la Institutul Cultural francez, cel englez sau cel american.

Clădirea a avut nevoie de reparații serioase. Banca Națională

George Călinescu

a primit numeroase solicitări și a răspuns de câte ori s-a putut, dând sume importante pentru restaurare, deși nu mai avea obligații patrimoniale, ci numai obligații morale.

În interiorul edificiului se păstrează următoarea inscripție:

„În zilele regilor Ferdinand și Carol al II-lea Banca Națională a României a înălțat acest edificiu pentru progresul științei și artei românești, la lumina eternă a latinității și ca simbol al legăturilor de sânge și de cultură dintre Italia și România. ANNO MCMXXXII. Această clădire a fost ridicată după planurile și sub direcția arhitectului Petre A. Antonescu“. Cum de s-a păstrat această inscripție în anii regimului comunist? A fost acoperită cu ipsos, apoi cu pânză și așa a scăpat să nu fie înlăturată cu dalta, cum s-a procedat la alte edificii. Astfel poate fi citită și azi.

Printre cei care au petrecut stagii la instituția din Roma s-au numărat: un mare italianist, Alexandru Marcu, care a fost subsecretar de Stat, secretar de Stat și a sfârșit în închisorile comuniste. Apoi Emil Panaitescu, care a ocupat o perioadă scaunul de director. Marele George Călinescu a învățat la Accademia di Romania, la fel Constantin Daicoviciu, Ion Anton Petrescu,

arhitect din București, doi soți și soție, mari arheologi, Ecaterina Vulpe și

Radu Vulpe, un alt mare arheolog,

Vladimir Dumitrescu, cu trecut legionar, a fost întemnițat pentru activitatea lui. Un alt nume care a trecut pe acolo a fost istoricul Gheorghe Ștefan, care a fost și decanul Facultății de Istorie a Universității din București.

Dintre cei care au trecut pe la Accademia di Romania, îi menționez în continuare pe: Richard Bordenache, mare arhitect, care în anii '30 ai secolului trecut își

Gheorghe Ștefan

desăvârșea pregătirea la Roma, marele istoric de artă Virgil Vătășianu, Grigore Avachian, Mihai Berza, mare bizantinolog, un alt cunoscut arheolog, Mihail Macrea, Dionisie Pippidi, mare epigrafist. De asemenea, Emil Condurachi, membru al Academiei Române, Dinu Adameșteanu, Ștefan Pascu, Nicolae Lascu, de la Cluj, dar și Lucia Saghin din Cernăuți, deci reprezentanți ai tuturor marilor Universități din țara de atunci. Zoe Băicoianu, de asemenea, Bucur Mitrea, mare arheolog.

În același timp, să amintim și Palazzo Correr, care adăpostește Institutul de Cultură Umanistică de la Veneția, la a cărui cumpărare, printr-o subscripție publică lansată de Nicolae Iorga, a contribuit și Banca Națională.

Concluzia este că Banca Națională a făcut ceea ce este bine pentru țară.

Cristian PĂUNESCU,
Consilier al Guvernatorului B.N.R.

ȘCOALA ROMÂNĂ DIN ROMA O CTITORIE A BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI

Lucrarea mea Evoluția Școlii Române din Roma în timpul directorului Vasile Pârvan, **apărută la Editura Universității din Oradea, în anul 2022, are la bază cercetări în principalele fonduri arhivistice din țară și din străinătate. După indispensabila cerință privind elaborarea unui istoric al cercetărilor, următorul capitol al cărții descrie epoca dinaintea războiului pentru întregirea țării, perioadă când primele proiecte de întemeiere a Școlii s-au sfârșit prin abandon. Aceste prime acțiuni de întemeiere a unei Școli Române la Roma, probabil pentru că au eșuat, au fost date uitării. Monseniorul Ghika, descendent a unei vechi familii domnitoare din Moldova și Țara Românească, este autorul primului proiect de creare a unui centru român de studii istorice în Roma.**

La o distanță de doar doi ani, următorul Idealist pentru înființarea unui așezământ românesc la Roma este tot un cleric: Ioan Bălan, care la încheierea studiilor liceale la Blaj a fost trimis la studii teologice la Roma. Cel de-al treilea proiect l-a avut ca inițiator pe întemeietorul arheologiei moderne românești, Vasile Pârvan. Un proiect tot necâștigător a fost și acesta, însă este important deoarece este primul istoric-arheolog ce propune crearea unui astfel de institut. El a fost sprijinit de Duiliu Zamfirescu și de Ion Bianu, ambii italieniști prin studii, dar războiul izbucnit în anul 1914 a împiedicat materializarea proiectului. Aceste încercări ale lui Vasile Pârvan din 1914 sunt arhicunoscute în literatura de specialitate.

Pentru reușita unui astfel de proiect a fost nevoie de Nicolae Iorga și proiectul său de lege. Prin demersurile acestuia, în tripla sa calitate, de universitar, academician și deputat, se naște proiectul a două Școli românești în străinătate: Paris și Roma.

Existența lui exemplară în atâtea privințe invită la reflecție – spunea Alexandru Zub, despre Vasile Pârvan. Aproximarea de marii dascăli din etapele sale de formare, cercetarea asiduă în marile biblioteci i-au format un inconfundabil spirit constructiv. Așadar, descoperim voința lui Vasile Pârvan de-a crea această Școală, dar și neputința lui de-a o clădi până la apariția unui mecena: Banca Națională a României.

În activitatea Școlii Române din Roma, după

De la stânga: Ioan Scurtu, Ilarie Chendi,
Vasile Pârvan, Mihail Sadoveanu,
Alexandru Lapadatu, Șt.O. Iosif

înființare, un rol covârșitor a avut Giuseppe Lugli, secretarul lui Vasile Pârvan răstimp de zece ani, 1922 – 1932. Documente din arhiva Băncii Naționale a României și din arhiva Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” din București au fost îmbogățite de arhive inedite acumulate atât la Iași și Cluj, cât și la Roma. Anii când se consumau eforturile de construire a sediului Școlii Române din Roma cu ajutorul Băncii Naționale a României se suprapun cu nefericitul moment din 1927, al morții lui Vasile Pârvan. De altfel, la inaugurarea clădirii, Școala se afla la al treilea director deja, după ce al doilea director, George Mateescu moare și el la numai doi ani după magistrul său.

In cuprinsul subcapitolului „Construcția clădirii”, am urmărit să surprindem „miga, atenția, pedanteria chiar” cu care conducea Băncii Naționale de la București și-a înțeles atribuțiile privind mecenatul său. Situația financiară a României după Primul Război Mondial nu a permis începerea imediată a construcției pe terenul obținut în anul 1922. Dar valorificarea terenului trebuia să se evidențieze în cel mult cinci ani, printr-o construcție conformă scopului urmărit. Într-un ritm la început lent, pe urmă mai alert, s-a ridicat între anii 1921 – 1933 o falnică clădire românească în Valle Giulia, în imediata apropiere a altor școli străine. Titulatura noului sediu al Școlii a fost „Accademia di Romania”.

Edificarea acestui edificiu este o mărturie a conștientizării latinității poporului nostru, alături de necesitatea unor legături vii cu istoriografia și istoricii din lumea științifică apuseană, dar mai

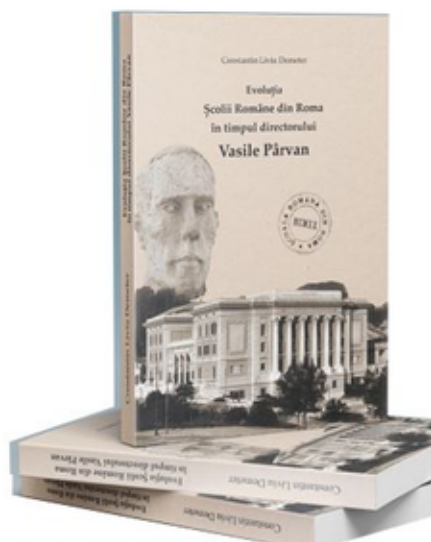
este și dovada puterii creatoare peste graniță a poporului român, dincolo de orice stimuli ai unei origini latine.

Zona în care Banca Națională a României a ridicat frumosul edificiu era una de o largă respirație modernistă. Aici, în capitala Italiei, se manifestă un curent progresist mereu în continuă actualitate. De fapt, acest progres, spunea Nicolae Lascu, nu este altceva decât reînnoirea sub diferite aspecte, căci Roma este una. Marele filolog clasicist George Muru aprecia la constructorii romani efortul de-a construi pentru eternitate, iar lui Miron Costin Roma îi apare ca un cuib a „toată dăscălia și învățătura”. Alexandru Duiliu Zamfirescu, fiul junimistului Duiliu Zamfirescu, se atașază de marele oraș italian, întrucât Italia i se părea „un fel de prelungire a odăii mele din București”. Ion Bianu sublinia că Vasile Pârvan a „realizat o școală vie a elevilor săi”.

În încheiere, clădirea ridicată la Roma este pe drept cuvânt considerată ca una dintre cele mai demne manifestări ale noastre peste hotare.

Dacă pentru o destul de lungă perioadă peste istoricul Școlii Române din Roma s-a lăsat tăcerea, volumul *Evoluția Școlii Române din Roma în timpul directorului Vasile Pârvan* ne îndeamnă pe noi ca istorici să ridicăm cortina uitării și să continuăm periplul de investigare a ceea ce a fost Școala Română din Roma.

Constantin Liviu DEMETER

CUGETĂRI PE MARGINEA UNEI CĂRȚI

După 1918 România se dublează ca suprafață și ca populație. În condițiunile acestea, instituțiile trebuie să fie și ele la scara noii țări. Apare ideea de monumentalizare a elementelor preluate cu mare delicatețe din istoria noastră, mai ales din momentul de brâncovenism, care este prima ieșire din universul orientat spre Constantinopol în această lume a noastră aflată la est de vest și la vest de est.

Scoala Română – Accademia di Romania este o revenire stilistică la prima etapă a lungii cariere a arhitectului Petre Antonescu, care a avut o primă perioadă academică, una Art Nouveau, una neoromânească și și-a încheiat opera într-un modernism ponderat. Școala Română – Accademia di Romania este o creație unică pusă în valoare de condițiunile particulare ale Romei, într-un loc extraordinar care este Valle Giulia. Cei cu sentiment poetic considerau zona cuprinsă între Grădinile Borghese și Valle Giulia ca unul dintre cele mai frumoase locuri din lume. Și trebuie să vă gândiți ce poate să fie în sufletul unui arhitect care construiește alături de vila Papei Iulius al III-lea (care găzduiește astăzi Muzeul Etrusc), operă a lui Jacopo Barozzi da Vignola, realizată pornind de la ideile lui Michelangelo. Sunt lucruri tulburătoare care aproape îți amputează elanul creator.

Și Petre Antonescu încearcă în această zonă excepțională, ca să folosim un termen oribil al contemporaneității „contemporane”, să implementeze o operă pe care a vrut-o inițial recognoscibilă ca românească. Nimic mai corect decât să arăți cum poți să fii privitor spre trecut, spre a bănuși cum trebuie să faci arhitectura viitorului. Doar că este greu, dacă nu imposibil, să poți să construiești ceva cu iz național într-un context particular unic, cum este cel al Romei.

Și atunci, cu o eleganță cu totul și cu totul particulară, arhitectul Antonescu a înțeles că

trebuie abordată altă direcție. Și realizarea s-a făcut, ca să spunem, în maniera unei respectuoase abordări tematice, în sensul și spiritul arhitecturii Eternei Urbe, în care s-a manifestat clasicismul trecut prin filtrul extraordinar al Renașterii.

Cartea domnului Constantin Liviu Demeter *Evoluția Școlii Române din Roma în timpul directorului Vasile Pârvan* face un demers extraordinar de a strânge și ordona o serie de materiale. Pentru că vorbim de o lume italiană, știți că Pico della Mirandola spunea că știe totul și încă ceva pe deasupra. O culegere de documente nu este niciodată încheiată în sine. Este un element de creștere permanentă. Nu întâmplător, arhitecții care au conceput în secolul XX muzee moderne s-au gândit la această idee de permanentă creștere. Ce crește geometric mai limpede ideatic, decât o spirală? Și vă puteți gândi la celebrul Muzeu Guggenheim, din New York, al lui Frank Lloyd Wright. Sau la Muzeul de Artă Modernă din Tokyo, care se dezvoltă însă în plan, nu într-o spirală dezvoltată în spațiu ca a lui Wright, opera lui Le Corbusier.

Tot așa este și informația de arhivă. Nu intru nici pe departe pe domeniul istoricilor, deoarece se spunea *non supra crepidam sutor* (nu peste nivelul la care poți să ai o brumă de competență). Asta nu înseamnă că nu există și permanente sugestii privitoare la un element care astăzi se numește critică

„creatoare“. Sigur, între Oradea de baștină a autorului și București există o distanță fizică. Nu mă refer la cea culturală și la ce înseamnă acolo exemplara punere în valoare a variantei transilvane a Art Nouveau-ului, care se numește *Secession*, remarcabilă din toate punctele de vedere, exemplu, am putea spune, pentru tot ceea ce înseamnă renovare urbană. Școala noastră de arhitectură, care până în anii '90 a fost singura Școală de arhitectură din această țară și una dintre cele mai vechi școli cu statut universitar din lume, după anii '90 n-a mai fost unică, deoarece Iașiul, Clujul și Timișoara și-au făcut propriile școli dar nu independente, ci făcând parte din Școlile Politehnice. Interesant că, nu cu ușurință, ci cu greutate am acceptat ca și în Oradea să existe o școală de arhitectură într-un fel sub patronajul ideatic al nostru. Nu știu în ce măsură celelalte facultăți orădene beneficiază de colaborarea cu facultăți vechi, în care informațiile s-au sedimentat în timp și timpul a fost redefinit cu metodă.

Dacă relațiile ar fi fost mai apropiate între noi, poate că informațiile despre demersul arhitectural al Școlii Române din Roma ar fi putut beneficia de informațiile de care dispunem atât ca Universitate cât și personal. Aș fi putut pune la dispoziție autorului, domnului Demeter, o parte din informațiile privitoare la Școala Română din Roma pe care le am de la o rubedenie a mea, Ion-Victor Vojen, care în dificilii ani '40 – '43, a fost ambasador

al României la Roma. După ce a meditat în închisorile comuniste 19 ani, a făcut un studiu despre istoria Școlii Române din Roma văzută prin prisma unui demnitar care pentru propria orientare politică a plătit, cum spunea Creangă, cu vârf și îndesat.

Va fi o bucurie să îi pot oferi aceste informații tânărului cercetător, având convingerea că astfel lucrarea sa va fi mai completă. Este vorba de un dosar manuscris care conține elementele pe care Ion-Victor Vojen le-a strâns și le-a sistematizat în formă de memoriu, care credem că și-ar găsi locul în lucrarea d-lui Demeter și suntem convinși că aceste informații, preluate critic, vor întregi lucrarea intitulată *Evoluția Școlii Române*. Cei care am avut atâtea probleme cu pseudo-gândirea materialist-dialectică avem o reacție temătoare la cuvântul „evoluție“, nefiind convinși că după acumulări cantitative poate să aibă loc saltul calitativ. Parcă aș fi folosit, în spirit hegelian, termenul „Devenire“, care nuanțează modul în care un lucru poate să fie el însuși pentru a deveni apoi altceva.

I viață de arhitect petrecută și la catedră mă obligă să judec profesoral o operă, dar, sigur, o judec superficial, deoarece nu am cunoscut-o pe de-a-ntregul. Dar nimic mai fericit decât această remarcabilă culegere de informații despre cea mai importantă realizare arhitecturală românească peste hotare și aducătoare de nouă viziune în arhitectura noastră, deoarece tinerii bursieri precum Grigore Ionescu, Richard Bordenache, Nicolae Cucu, Nicolae Lupu s-au întors în țară după anii petrecuți la Roma, au făcut până la instaurarea regimului comunist o remarcabilă carieră, au creat și au pătit. Bursierii Școlii Române din Roma s-au întors toți în țară spre deosebire de cei care astăzi nu o mai fac, ceea ce ne face să medităm la tristul adevăr *Ubi bene, ibi patria*.

Privesc cu mare interes acest studiu al tânărului nostru istoric, care este o realizare particulară a unei persoane din altă generație. Și știm foarte bine că fiecare generație citește același text în mod diferit. Și închei gândindu-mă la rolul pe care o instituție bancară cum a fost și este Banca Națională l-a avut întru propășirea culturii naționale.

Prof. univ. dr. arh. Sorin VASILESCU

CONTENTS (Romanian History) I. Glicsman Let us shrink the number of workhours as much as possible ● M.E. Ionescu 1848 – 2010. The different schools of thought in Romanian foreign policy (IV) ● L. Cîmpeanu John Hunyadi's final crusade: Belgrade, 1456 ● C. Handra The Union Museum of Focșani ● M. Cazacu Mr. Frédéric Beaumont and his aberrations about Romanian and Ruthenian cohabitation ● H. Goren Edward Robinson and Eli Smith's odyssey on the Danube to Vienna ● J.B. de Crèvecoeur de Perthes The Tulcea windmills ● A.N. Sovrea The reign of the Avars in Transylvania ● R.-A. Sorescu An invitation to the Romanian Academy Library: an "ekstraordinar" event at Sărinđar Monastery ● D. Stoicescu Macedonski's prank ● R. Moței, G. Constantin Stories of Bucharest: the Capital's forgotten inns ● G. Filitti Letters from former days: from the writings of Emilia Rațiu ● In Bucharest, 50 years ago ● Romanian documents at Hoover Institution (CCVII) ● The 31st Symposium of banking history and civilization "Cristian Popișteanu": The National Bank of Romania's architectural heritage

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) И. Гликсман Количество рабочих часов максимально сократить ● М.Е. Ионеску 1848 – 2010. Школы мышления во внешней политике Румынии (IV) ● Л. Кымпяну Последний крестовый поход Янку де Хунедоара (Яноша Хуньяди) 1456 г. ● К. Хандра Музей Воссоединения в Фокшани ● М. Казаку Г-н Фредерик Бомон и его вымышления о сосуществовании румын с русинами ● Х. Горен Одиссея Едуарда Робинсона и Эли Смита по Дунаю до Вены ● Ж. Буше де Кревкёр де Перт Ветряные мельницы в Тулче ● А.Н. Совря Господство аваров в Трансильвании ● Р.-А. Сореску Приглашение в Библиотеку Академии: Чрезвычайное событие в монастыре Сэриндар ● Д. Стоическу Фарс Мачедонского ● Р. Моцей, Г. Константин Истории Бухареста: Забытые гостинные дворы столицы ● Дж. Филитти Когда-то люди посылали письма друг другу: переписка Эмилии Рацю ● В Бухаресте, 50 лет тому назад ● Румынские документы в Гуверском Институте (CCVII) ● XXXI-ый ежегодный Симпозиум по истории банковской цивилизации имени „Кристиана Попиштуану“: Архитектурное наследство Нацбанка Румынии

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar.

Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

قلعه صالحی و بیخ خرق عاده

magazin istoric

5 948384 040081

23007